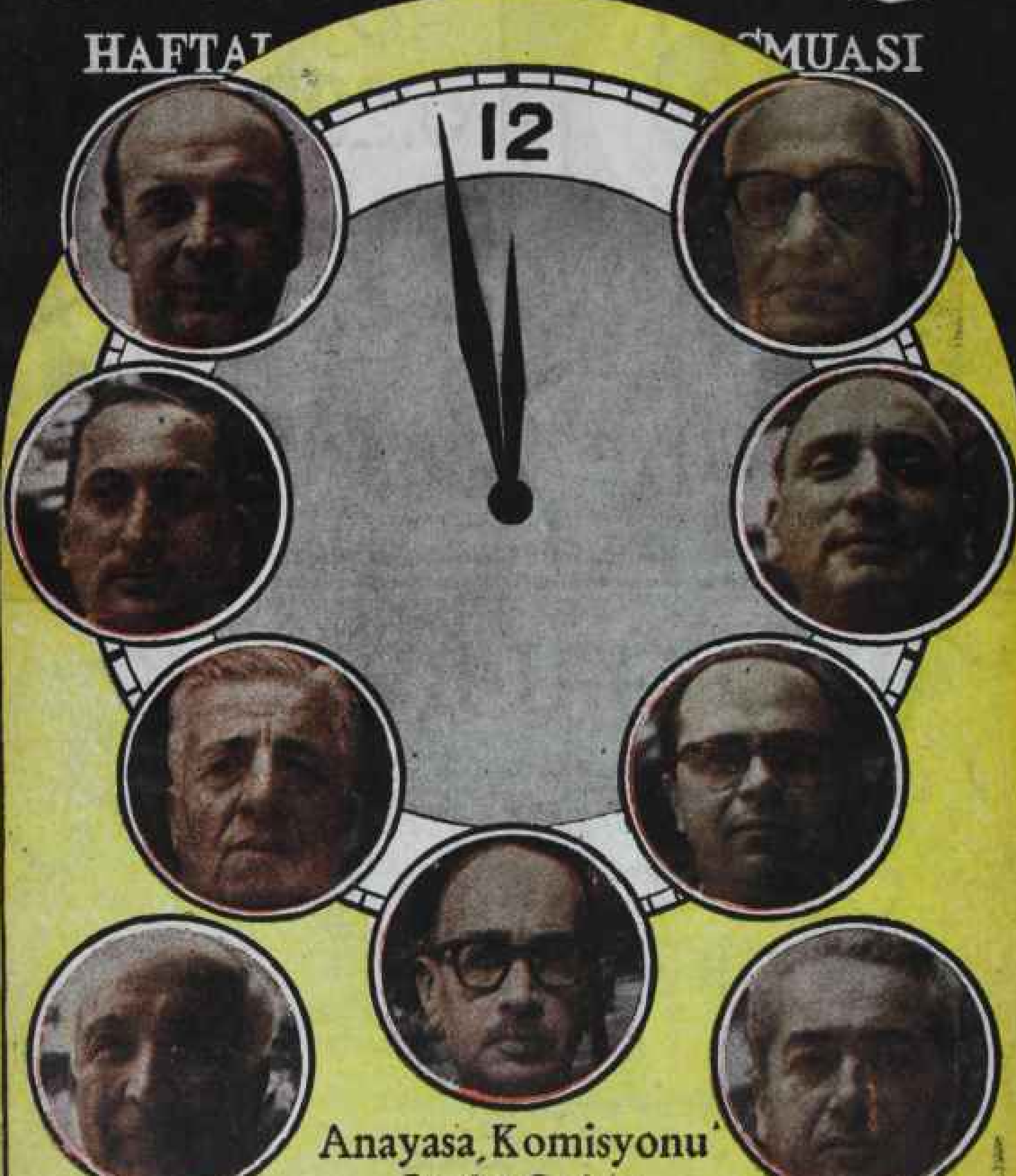
AKİS

HAFTAL ... MUASI

Anayasa Komisyonu

Saatler Geçiyor

FİYATI 1 LİRA

SIHHAT VE NEŞ'ESİ GÖZLERİNDEN BELLİ

YIKANMAK BİR ZEVKTİR

KOMİLİ
BANYO SABUNU

SAĞLIK
SIHHAT
VE
NEŞ'E
KAYNAĞIDIR

NECMİ KOMİLİ

TEL: 22 07 96 İSTANBUL

YAVRUNUZUN KADİFE GİBİ YUMUŞAK TENİNİ DEVAMLI OLARAK MUHAFAZA EDEN

★ LANOLİN KREMLİ
★ BOL KÖPÜKLÜ
★ HUSUSİ KOKULU
★ BETA FAZLI
VE
★ YEPYENİ FORMÜLLE

KOMİLİ
TUVALET
SABUNU

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası
Yıl: 6, Cilt: XVIII, Sayı: 313
Yazı İşleri
Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel : 18992 P. K. 582-- Ankara
*
İdare :
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgârlı Matbaa Tel : 15221

İstanbul Bürosu
Cağaloğlu, Türkocağı C. Gürsoy Han
Tel : 27 12 07

Başyazar
Metin Toker

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve yazı İşlerini fiilen idare 'eden mes'ul müdür
Kurtul ALTUĞ

Karikatür :
TURHAN

Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Firuz MAKULU
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

Klişe :
Doğan Klişe

Müessese Müdürü :
Mübin TOKER

Abone şartları :
3 aylık (12 nüsha) : 10.00 lira
6 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira
1 senelik (52 nüsha) : 40.00 lira
İlân şartları :
Santimi : 20 lira
9 renkli arka kapak: 2.500 TL.
(İlân münderecatından mes'uliyet kabul edilmez)
İlân işleri :
Telefon : 15221

Dizildiği yer
Rüzgârlı Matbaa
Basıldığı yer :
Güneş Matbaacılık T.A.Ş.
Basıldığı tarih: 16.8.1960

FİYATI 1 LİRA

Kapak resmimiz
A. Komisyonu
Mesai hızlanıyor

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Bu hafta siyaset kulislerinde lâfı en çok edilen mesele seçimler yeni bir partinin kurulması ve D.P. nin mirasının kime kalacağı hususuydu. Geçen haftanın - başında Devlet ve Hükümet Başkanı Cemal Gürselin D.P. nin âkibeti hakkında fazla talihli sayılamayacak açıklamasından sonra gözler D.P. oylarını kanalize edecek bir siyasî teşekkülün -hazırlıklarına çevrildi. Bu istikamete dönen gözler arasında tabii AKİS'in gözleri de vardı. Nitekim bütün hafta boyunca bir yandan başkentte Kurtul Altuğ, Atillâ Bartınlıoğlu ve Necdet Onur diğer taraftan İstanbulda Egemen Bostancı ve Firuz Makulu bu mevzu üzerinde durdular, araştırma yaptılar, günün adamlarıyla, görüştüler. AKİS'in İstanbul ekibi bir yeni partinin kurulması hususunda en ziyade faal olduğu ileri sürülen Ali Fuat Cebesoyu ve bu neviden her teşebbüs sırasında adından mutlaka bahsedilen Rauf Orbayı buldu, onların tutumlarını öğrendi, kendilerinden düşüncelerini sordu. Egemen Bostancı ve Firuz Makulu aynı zamanda Istanbulda bu, mevzuyla alâkalı diğer faaliyetleri de yalandan takip ettiler, gelişmeleri incelediler. Başkentteki AKİS muhabirleri ise, bizzat bazı işleri müdürümüzün idaresinde dört koldan faaliyet gösterdiler, Milli Birlik Komitesinin en politik şahsiyeti sayılan ve isminden ziyadesiyle bahsedilen Albay Türkeş başta olmak üzere memleketin diğer idarecileriyle görüştüler, Komitenin noktai nazarına nüfuz ettiler. Bu gayretler, YURTTA OLUP BİTENLER sayfalarımızın geniş bir kısmını alan ve "Demokrasi" başlığım taşıyan alâka çekici yazının hazırlanmasını sağladı. Bu yazıda D.P. nin müstakbel âkibeti, onun boşluğunu doldurmak üzere girişilen teşebbüsler, tanınmış politikacıların tutumları, seçimlerin tarihinin tesbiti hikâyesi ve hazırlanan yayın organları ele alınmakta, haftanın en mühim hâdisesinin üzerine bol bol ışık dökülmektedir. Böylece AKİS okuyucuları kuliste cereyan eden. ve memleketin siyasî istikbalini alâkalandıran bir mevzuda ilk defa olarak geniş şekilde aydınlanacaklardır.

Seçim tarihinin Başkan Gürsel tarafından açıklanması üzerine siyasi faaliyet kulislerde kızışmışken bu hafta Anayasa Komisyonu çalışmalarına yeni bir hız ve istikamet vermişti. Gene .YURTTA, OLUP BİTENLER sayfalarımızda ki "Anayasa" başlıklı yazı AKİS'in Coşkun Kurcayla takviyeli bir istanbul ekibi tarafından dikkatle hazırlanmıştır. Yazıda çalışmaların bugünkü durumu hakkında geniş bilgi verildiği gibi Komisyonu teşkil eden üyelerin şahsiyetleri ve fikirleri de aksettirilmektedir. Bundan başka, hazırlanacak tasarının kanunlaşmadan önce nasıl bir muameleye tâbi tutulacağı hususu da etraflı şekilde anlatılmakta, ilim adamlarının mecburen bırakacakları boşlukların nasıl doldurulacağı bildirilmektedir. Ayrıca çalışmaların niçin bu kadar uzadığı sualinin de cevabı verilmekte, bu gecikmenin' memleket hayatındaki tesirleri tarafsız şekilde gözler önüne serilmektedir.

Bu haftanın sonunda düşüklerin vaziyeti yeniden ele alınacak ve soruşturma faslı bir istikamete sokulacaktır. AKİS geçen sayısında, bütün söylentilere rağmen duruşmaların Eylülden önce başlayamayacağını, hattâ 20 Ağustosta bütün dosyaların tamanlanamayacağını bildirmişti. Bit hafta cereyan eden hâdiseler haberi teyit etmiştir. Yassıadada duruşmayla ilgili son hazırlıklar devam ederken AKİS de bu tarihi duruşmaları en mükemmel şekilde aksettirebilmek için çalışmalarım ikmal ediyordu. Okuyucularımız hâdisenin hikâyesini başyazarımız Metin Tokerin kaleminden takip edecekler ve başka hiç bir yerde bulamayacakları hususiyetleri bulacaklardır. Duruşmaları Metin Toker, merkezden bazı elemanlarla takviye edilmiş bir İstanbul ekibiyle birlikte takip edecek ve haftanın bütün hâdiselerini kendisine has ince üslübuyla AKİS okuyucularına bildirecektir. Duruşmaların devamı boyunca .AKİS'in her sayısı bir hâdise olacağından mecmua idaresi her okuyucunun zamanında AKİSİ bulabilmesi için kendi sahasında çalışmaktadır. Duruşmaların başlamasından önce ta mevzuda daha fazla bilgi verilecek ve Yassıadaya giriş müsaadesi verilir verilmez mecmuanın sayfalarının büyük kısmı, tıpkı İnkılâbı takip eden günlerde olduğu gibi, hâdisenin hikâyesine ve fotoğraflarına tahsis edilecektir.

Saygılarımızla AKİS

Cilt; XVIII, Sayı: 313

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

17 AĞUSTOS 1960

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Açıklığın ferahlığı

Devletin en selâhiyetli ağzı, geçen haftanın başlarında, kim ne derse desin memleketin en mühim meselesi ve vatandasın zihnini en ziyade meşgul eden konu olan seçim tarihi üzerinde resmi açıklamayı yaptı. Seçimler 27 Mayıs 1961 tarihinde olacaktır. Cemal Gürsel, muhtemelen bundan evvelki bir beyanatındaki ihtiyatsızlığı hatırlayarak Türk milletinin sandık başına gideceği günün belki bir, İki ay uzayabileceğini belirtmek olgunluğunu da göstermiştir. Bu hesapla, önümüzdeki yaz bitmeden Türkiyede demokratik sistem tekrar işlemeye başlayacaktır. Bir askerin ağzından çıkan bu şeref sözüne inanmamak için hiç bir sebep yoktur. Zira vaziyet, şimdi kısmen aydınlanmıştır ve Gürsel artık karanlıkta konuşmamaktadır. Nitekim geçen haftadan bu haftaya her yerde görüşülen buydu ve duyulan sâdece derin bir memnunluktu. Zira bir takım çevrelerin "Seçimsiz Demokrasi" gibi dahiyane fikirler ileri sürdükleri, intikal devresinin yıllar yılı devamı için derelerden sular taşıdıkları, hattâ bir zamanlar ciddi insan oldukları intibaını verenlerin simdi külah kapma peşinde tornistanlar yaptıkları ve sütunlardan kendilerine yakışmayan sesler çıkardıkları bugünlerde bir endişenin yüreklere kök salmakta olduğu açık bir hakikatti. Cemal Gürsel aşağı yukarı kesin bir tarihi resmen açıklamakla gönüllere su serpmiş, bir asil hareketin soysuzlaştırılması istikametindeki çalışmaların Milli Birlik İdaresinde akis bulmadığım, 27 Mayıs hareketinin istikametinin değişmediğini ortaya koymuştur.

Aslına bakılırsa yeni idare İşe üç ay içinde seçim yapılacağı vaadiyle başlamıştır. Fakat bunun talihsiz bir vaad olduğu, tatbik kaabiliyetinin bulunmadığı herkes tarafından kabul edilmiştir. Nitekim Ağustosun 27. günü aklı başında hiç kimse çıkıp da "Hani seçim?" demeyecek, bunu bir samimiyetsizlik saymayacaktır. Üç ay içinde, bir geçici idarenin başarmam gereken işlerin tamamlanamayacağı hususunda, hiç kimsenin tereddüdü yoktur. Nitekim Cemal Gürselin bu sefer koyduğu -ve artık uzatılması sâdece prestij yıkacak- mühlet son derece mantıkî, ölçülü bir mühlettir. Bir yılda Cemal Gürsel ve arkadaşları memlekete idealist bir idarenin örneğini verecekler, demokratik rejimi sıhhate kavuşturacaklar, bir takım büyük davaların temellerini atacaklar ve yerlerini, şereflerin en büyüğüne bürünmüş hâlde, milletin seçtiği temsilcilere bırakacaklardır. Yaptıkları meşini ihtilâlden çok bu ihtilâli tamamlayış tarzları dolayısıyla Cemal Gürsel ve arkadaşları Türk milletinin ebedi şükranına hak kazanacaklar ve 27 Mayıs tecrübesi uzun bir istikbal için nirengi noktalarının en kıymetlisini teşkil edecektir.

Gerçi bu hafta Gürselin açıklamasına rağmen kendi kendilerine gelin güvey olanlar, Millî Birlik idaresini "bütün dertlere çâre bulmaya", yâni hep işbaşında kalmaya teşvik edenler ümitlerini kesmiş değillerdi. Bunların bir kısmı vazifeye çağırılmayı da iştiyakla bekliyor, kendilerini ortaya atıyorlardı. Ama görünen, aklıselimin bugünkü idareye hâkim kaldığı hakikatiydi.

Demokrasi

Parti peşinde

Geçen haftanın sonlarında bir gün, Büyükadadaki Anadolu Klübünün eski binasının tarihi oturma salonunda orta boylu, bembeyaz saçlı, iri burunlu, yaşlı fakat dinç bir adam genç muhatabına:

"— Delikanlı, ben yetmişsekiz yaşındayım. Bundan sonra ne başımsız olarak', ne de bir partinin ba-] şında veya saflarında politikaya karışmak niyetinde değilim" dedi.

Cemal Gürsel denizde
Açıklığın ferahlığı

Bu açık beyanı yapan, İstanbulun sakıt müstakil milletvekili -D.P. listesine girerek milletvekili olmuştur- Ali Fuat Cebesoydu. Bir AKİS muhabiri kendisini Anadolu Klübünde ziyaret etmiş ve bir partinin kurulması için ciddi şekilde faaliyet gösterdiği yolundaki haberlerin sıhhat derecesini sormuştu. Emekli General Cebesoy bunu şiddetle yalanlamıştı. Rivayeti kendisi de duymuştu. Ora-

Haftanın İçinden

Moda Kelimeler

Metin TOKER

İnkılâp hareketinden bu yana konuşma tarzımızda bir değişiklik oldu. Doğrusu söylenmek gerekirse bu, düşünme tarzımızdaki değişikliğin tabii neticesidir. Bir yeni devrin eşiğinde bulunduğumuzdan, hepimiz mesut bir Türkiyenin nasıl kurulabileceği hususu üzerinde kafa yormaya koyulduk. Hepimiz işe gönlümüzde yatan ülkeyi niçin bugüne kadar gerçekleştiremediğimiz sualine cevap aramakla başladık, kendimize göre sebepler bulduk, dertlere devalar keşfettik. Şimdi bir takım klişe sözler konuşmalarımızın yeni malzemesini teşkil etmektedir. Bunların belki de en moda olanı "Doktrin Partileri"dir ve "Monşer, partiler Doktrin Partileri haline gelmeden Demokrasiyi bir kaos olmaktan kurtaranlayız. Seçimlere gitmeden bunu mutlaka sağlamaya mecburuz" tarzında beyanlaı sâdece salon hasbıhallerini değil ciddi başyazı veya fıkra sütunlarını da süslemektedir. Bundan ikibuçuk ay önce nasıl Menderesin ilme ve ilim adamlarına karşı kompleks dolu yakışıksız tutumunun tabii bir reaksiyonu olarak toplumumuzun siyasî, sosyal, iktisadî, kültürel ne kadar lerdi varsa hepsini ilim adamlarının göstereceği yoldan halledebileceğimiz gibi bir mübalâğaya düştüysek bugün de rejim bahsinde bünye sıhhatini Doktrin Partileri yaftasının altında aramaya çalışıyoruz. Tâbirin kulağa hoş geldiği doğru olabilir. Ama, kusura bakılmasın, içinde yaşadığımız devirde Doktrin Partileri lâfi bir boş laftır ve -Kalafatın meşhur ettiği frenk tabiriyle- bir anakronizmden başka şey değildir. Saatin ibrelerini geri çevirmeksizin, hem de hayli geri çevirmeksizin Doktrin Partilerini bir normal demokratik hayatın elzem şartı olarak görmenin imkânı yoktur.

Evvelâ, bir noktada sarih olmak lâzımdır. Türkiyemizi nasıl bir siyasi sistem içinde ilerleteceğiz? Gelişmemiş memleketler için komünist sistemin bir cazibesi bulunduğu artık inkâr kabul etmez bir gerçektir. Rusyanın kırk sene içinde bir çok alanda Amerikayı geçmiş bulunması, Çinin dev adımlarla bu yarışa katılması bilhassa istiklâllerine yeni kavuşmuş geri toplulukların liderlerini devayı marksizmde aramaya doğru kuvvetle itmektedir. Böyle bir itişin Türkiyemizde tesiri hemen hiç mesabesindedir. Komünizmin bizim için, göz boyası olarak dahi bir cazibesi yoktur ve marksizmin Türk topluluğu bakımından asla bir deva teşkil etmediği bir kaç fikir sapığı hariç herkesçe kabul edilmektedir.

Başka bir sistem, Güdümlü Demokrasidir. Bu, Tarihin meşhur Münevver Mutlakiyetine yirminci asrın ikinci yarısında verilen isimdir ve faydaları da mahzurları da olduğu, ancak mahzurlarının faydalarını bastırdığı bin tecrübeyle sabittir. Zaten Türkiye böyle bir sistemi en verimli tarzda yirmiiki yıl yaşamış, 1945 ten itibaren topluluğun çok partili hayat içinde gelişmesini devam ettirebileceği kanaatine varılarak düpedüz Demokrasi o Güdümlü Demokrasinin yerine getirilmiştir. Adaptasyon devrinin daima başarılı geçmediği, bir çok talihsizlikle karşılaşıldığı, zaman ve güç israfının önlenemediği doğrudur. Zaten bugün Münevver Mutlakıyetin şampiyonluğunu samimiyetle yapanların demokratik nizama karşı çekingenliği, bu tecrübenin hazin taraflarını mübalâğa etmelerinden gelmektedir. Ama bir küçük aydın çevrenin malı olan Güdümlü Demokrasi fikrinin de tutmayacağı, bunun denenmesine dahi 27 Mayıs ruhunun mâni olacağı kehanet sayılmayacak pek basit bir teşhistir. O halde geriye düpedüz, batının bildiği, önünde sıfat bulunmayan Demokrasi kalıyor.

1960 yılının politika hayatında doktrin ayrılığı, aslında, işte tasniften ibarettir. Siyaset 19. asır siyasetinden bambaşka şekilde, artık büyük dilimler halinde ayrılmaktadır ve dilimler içinde partilere yer veren tek rejimi teşkil eden Demokrasilerde bu partiler birbirlerinden uzaklaşmamakta, birbirlerine yaklaşmaktadır. Bunu görmek için etrafa şöyle bir bakmak kâfidir. Sosyalizm, bir krizin içinde kendisine yeni istikamet aramakta ve ortanın hemen sağına gelmiş rakibiyle büyük kütleler karşısında başarıyla savaşabileceği silâhların peşinde koşmaktadır. İngiliz İşçi Partisi doktrin olarak sosyalizmin bir çok esaslı umdesini hasıraltı etmiştir. Alman sosyalist partisi bir zamanlar sosyalizmin bayrağı sayılan fikirleri dahi terkettiğini kongresinde en gösterişli şekilde açıklamıştır. Avusturyada sosyalizm, rakip kardeşiyle sarmaş dolaş ve bir koalisyon içinde yaşayan tatlısu sosyalizmi halindedir. Ama ortaya doğru yakınlaşma sâdece soldan gelmemektedir. Sağdaki partiler de, bilhassa harp sonunda süratle hizaya girmişlerdir, İngilterede Muhafazakârlar sosyal adaletin yeni şampiyonlarıdır. İtalyadaki, Almanyadaki Hristiyan Demokrasi sosyalizmin silâhlarıyla sosyalistleri yenmektedir. Kuzey Avrupada muhafazakârlar sosyalistleri altedebilmek için her gün ortaya doğru koşmaktadır. En büyük Demokrasi Amerikada ise Cumhuriyetçilerle Demokratların sıraya bindirilmiş zaferlerinde bayrağı taşıyan çiftin şahsiyeti partilerin doktrininden çok fazla rol oynamaktadır. Her yerde gelişme istikameti bu iken bizde, Amerikayı yeniden keşfedecekmişiz gibi yelkenli gemilerle yola çıkma hevesi, insana pek dar bir dünya görüşüymüş hissini veriyor.

Gelişme istikameti sebepsiz değildir. Milletlerin saadetini sağlamak için Komünizm, Güdümlü Demokrasi ve Demokrasi dilimlerinden biri arasında tercih yapıldıktan sonra seçilen sistem içinde meselelerin hâl-yolu her bünyenin kendine has özellikleri göz önünde tutulmak suretiyle aşağı yukarı bellidir. Artık liberalizm mi, sosyalizm nü veya din devleti mi, lâik devlet mi yahut devletleştirme mi, şahsi teşebbüs mü gibi uzun ve ağdalı doktrin tartışmaları tarihe karışmıştır. Elbette ki siyasî partiler arasındaki bütün sosyal görüş ve inanç ayrılıkları kaybolmamıştır, ama bunlar şimdi bütün Demokrasilerde Amerikadaki Cumhuriyetçi Partiyle Demokrat Parti- arasındaki sosyal görüş ve inanç farkının derecesine inmektedir. Bu yüzdendir ki, bizim hâdiseleri biraz geriden takip eden bazı aydınlarımızın sandıklarının aksine seçimlerde partilerin fikir portföyünün tesiri gittikçe azalmakta, şahıs ve ekip meşherinin tesiri artmaktadır. Demokrasi, toplumun ciddi nezareti ve kontrolü altında, müesseselerin yardımıyla batıda artık böyle işlemektedir ve siyasî partiler aşağı yukarı eş taksiler kullanan şoförler vaziyerindedir.

Türkiyenin dâvalarını acaba boş kelimelerin sihrinden aydınlanınız kendilerini kurtadıklannda daha kolaylıkla halletmeyecek miyiz dersiniz?

da burada Cebesoyun yeni bir partinin teşkili için gayret sarfettiği, temaslarda bulunduğu söyleniyordu. Ama, bunun aslı yoktu. Emekli General son derece kesin tarzda devam etti:

"-— Haberin hiç bir esası mevcut değildir. Nereden çıkmış, nasıl çıkarılmış bilmiyorum. Diğer gazeteciler de telefon edip, soruyorlar. Onlara da aynı cevabı veriyorum. Parti kuracağım şeklindeki havadisin aslı yoktur. Ben, siyasi hayatı artık terketmiş vaziyetteyim".

Cebesoy, açık kahverengi bir yazlık elbise giymişti. Gömleği de, elbisesine uygun tarzda kahverengiydi. AKİS muhabiri kendisinden telefonla randevu istemiş, fakat Cebesoy görüşecek bir şeyi bulunmadığını bildirmişti. Bunun üzerine gazeteci kalkmış, Büyükadaya gitmişti. Orada, Anadolu Klübünde emekli Generali bulmuştu. Cebesoy Adaya kadar gelmiş gazeteciyi kabul etmiş, onunla konuşmuştu. Zaten gizli kapaklı bir faaliyeti yoktu. Hayır, bir siyasi teşekkülün, değil başına geçmek, saflarında vazife almak dahi hatırından geçmiyordu. Siyasetten ayrılmıştı.

Aslında Cebesoyu D.P. ye hisler! itmişti. Atatürkün ölümünden sonra Türkiyenin idaresini ele alan İsmet İnönü daha o günlerde çok partili hayata geçmeyi tasarlamıştı. Fakat karsı partiyi bir takım Atatürk düşmanlarının kurması başlıca endişesiydi. İnönü Atatürkün daima samimi bir arkadaşı olarak kalmış, ona karşı şahsi sevgi duymuştu. Nitekim kiraya verinceye kadar oturduğu pembe evinin yemek odasında Atatürkün bir tablosu, oturma salonunda imzalı bir fotoğrafı daima asılı durmuştur. Cumhurbaşkanı olunca hemen her şeyden evvel Atatürkün küskün arkadaşlarım toplamış, onlara yüksek mevkiler vermiş, hepsini rejimin unsurları haline getirmiştir. Kâzım Karabekir bu düşünceyle B.M.M. başkanlığına seçilmiştir. Atatürkün düşmanı değil, dostu olan fakat adı istismara müsait Fethi Okyar Adalet Bakanlığına getirilmiş ve mükemmel bir Adalet Bakam' olmuştur. Böylece yeni Cumhurbaşkanı Atatürkün ölümünden sonra memlekette Büyük Kurtarıcı aleyhinde bir havanın esmesini önlemiştir. Gerçi bütün hayatı boyunca talihsiz bir tasan olarak kalan ve ancak hakikaten müstesna meziyetlere sahip bulunduğundan dolayı her badirenin sonunda güneş gibi parlayan İnönü bu hareketinden dolayı demagogların tenkidine uğramış, hattâ Atatürk düşmanlığıyla bile itham olunmuştur, Ama yeni Cumhurbaşkanı gayesinde başarı kazanmış, çok partili hayata, geçişte yeni partiyi Atatürke bağlı sanılan Celâl Bayar kurmuştur. Gerçi, "Milli Sahtekâr" herkes gibi İnönüyü de aldatmış, kafasındaki tek düşüncenin iktidar sahibi olmaktan ibaret bulunduğunu kısa zamanda ortaya koymuştur. Ama İnönünün bunu farketmesi elbette ki mümkün değildi ve Atatürkün nimetleriyle adam olmuş "Millî Sahtekâr"ın daha baştan Atatürk inkılâplarına ihaneti yeni Cumhurbaşkanının hatırından geçmemişti.

Ali Fuat Cebesoy
Paydos!

Grup ve İnönü

İnönü, Atatürke hissi ve şahsî sebeplerden dolayı iğbirar duyanları 1938'in havasından faydalanarak vaziyet almaktan böylece menettikten sonra onları gayrımemnun halden çıkardı, kendilerini hayatlarında hayâl etmedikleri mevkilere getirdi. Yeni Cumhurbaşkanı için mühim olan Atatürk inkılâplarıydı. Bunların zedelenmesine, hattâ münakaşa mevzuu olmasına *göz* yummamak gerekti. O tarihlerde İnönü, herkesin bildiği gibi, bal gibi diktatördü. Hattâ, Tarihte ilk defa, harp sonrasında moda olan Güdümlü Demokrasiyi, yâni meşhur tâbirle Münevver Mutlakıyet rejimini tatbik ediyordu, Bu bakımdan arzularını gerçekleştirmekte fazla güçlük çekmedi. Atatürkün şahsı etrafında başlayabilecek tadsız mü" nakaşalan böylece önledikten sonra Karabekirlere, Cebesoylara, Refet Paşalara şerefler bahşetti. Büyük Meclisin başında Karabekiri Cebesoy takip etti. Fakat devir değişip te zihinler ayaklandığında C.H.P. Meclis Grubu daha fazla istiklâl peşinde koşmaya başladı. Grup Cebesoydan memnun değildi. Gerçi İnönü emrederse 1946 da gelen . Grubun aksine karar alması bahis mevzuu bile değildi Ama İnönünün artık o taraklar» da bezi yoktu. Bütün aklı fikri memlekette Demokrasiyi gerçekleştirmekten', ibaret bulunduğundan Grubu da hareketlerinde serbest bırakmıştı. Hele Meclis Başkanı seçimi gibi meselelerde milletvekillerine tesir etmek aklının köşesinden geçmiyordu. Cebesoy ise o tarihlerde "İnönünün Meclis Başkanı" idi ve bu yüzden antipatikti. Şahsen hiç bir meziyet ortaya koyamamış, bütün kuvvetinin 1-nönüden geldiğini belli etmişti. Üstelik ortada, Başbakanlıktan düşmüş Şükrü Saracoğlu vardı. C.H.P. Meclis Grubunda derhal kulis faaliyeti başladı. Hareketin önderlerinden başlıcası Hıfzı Oğuz Bekataydı. Yâni, ne oluyordu? Bu Millî Şeften artık gına gelmişti. Meclis pekâlâ kendisine İnönünün arzusu hilâfına bir başkan seçebilirdi. Cebesoyun yerine Saraçoğlu biçilmiş kaftandı.

Nitekim, Meclis reyini Saraçoğluna verdi. Gerçi İnönü müdahale etme» miş ve Cebesoyu kendisine olan manevi bağıyla başbaşa bırakmıştı. Nihayet emekli General de biraz himmet etmeli, arkadaşlarının sevgisini kazanmalıydı. Halbuki Saraçoğlu bu işi daha iyi yapmış» Nihat Erimin manevralarına rağmen seçimi kazanmıştı. Zaten antipatik Nihat Erimin Cebesoy lehinde vaziyet alması emekli Generalin felâket - sebebi olmuştu. -Daima yanlış ata oynayan Nihat Erim D.P. uta son yıllarında da düşük Menderesin kanatları altına sığınmıştır ya..-

Ama Cebesoy bu hezimeti asla affetmedi ve pek çok kimsenin yaptığı gibi "Kabahat İnönüdedir" deyip işin içinden sıyrıldı. İnönünün talihi gariptir. Herkes en sonda, kusuru mutlaka İnönüye yükler.. Cebesoy 0 gün, bugün İnönüye karşı yüreğinde bir hınç duydu ve Meclis Başkanlığı-. nı kaptırmasını affetmedi. Halbuki zavallı İnönü elinden geleni yapmış, Cebesoy dolayısıyla C.H.P. Grubunun genç milletvekillerini darıltmıştı. Kir tekim D.P. kurulduğunda Celal Bayar ve arkadaşları Cebesoyu İnönünün yanında değil, kendi yanlarında gördüler. Emekli General işin sonuna kadar yeni ahbaplarına sadık kaldı, onların hizmetini gördü. Daima İstanbuldaki D.P. listesine katılmayı kabul etti. Hattâ 1957 seçimlerinin arefesinde D.P. ve liderleri bütün hüviyetlerini ortaya koydukları halde Cebesoy Sayarların, Mendereslerin listesinde arzı endam etmeyi uygun buldu. Nitekim D.P. bilinen şekilde

seçimleri kazandığında bir itiraz sesi yükseltmeyi de reddetti ve Meclise hiç bir şey olmamış gibi girip ödene* ğini aldı. Buna mukabil hiç kimse. 28 Nisanda İstanbul Üniversitesinin genç talebelerinin kanı Beyazıt meydanında akarken emekli General Cebesoyun sesini duymadı. Üstelik milletvekiliydi, tesrii masuniyete sahipti ve ağzını Meclis Kürsüsünden açsaydı belki ahbabı Akif Sadıkoğiuna gemi satın alması için döviz sağlayamazdı, belki ahbabı Gandurun Beyrutta Denizyollarının ve Havayollarının acenteliğini muhafazasını temin edemezdi ama her halde başına bir dert gelmezdi..

Perdenin arkası

Büyükadadaki Anadolu Klübünün alt kat salonundaki mülakat esnasında AKİS muhabiri mecmuaya has açık sözlülükle bütün bu hususları bahis mevzuu etti ve Ali Fuat Cebesoydan sükûtunun sebebini sordu. Doğrusunu söylemek gerekirse Cebesoy olgun davrandı ve kızacak yerde vaziyetini hulûs İle anlattı.

"— 1950 den sonra arzu edilen miktarda muhalif milletvekili ilk defa olarak 1957 seçimlerini takiben Türkiye Büyük Millet Meclisine girdi. Ben bu tarihten sonra memleket meselelerinin Büyük Mecliste konuşularak halledilmesi tezinin şampiyonluğunu yaptım. Her iki tarafta ne gibi bir hizmet görebileceğimi üç yıl müddetle inceledim. Fakat seçimleri takiben işler adamakıllı kızışmıştı ve bir anlaşma zemini bulmak son derece zordu, İki parti arasında bir uçurum mevcuttu. Mesafeyi kapatmanın imkanı yoktu. Hiç kimse lâf anlamıyordu.

İstanbul hâdiseleri sırasında İstanbuldaydım. Vaziyeti olduğu gibi tesbit ettim ve derhal başkente döndüm. Niyetim B.M.M. nin kürsüsüne çıkıp her şeyi olduğu gibi anlatmak, bir formül teklif etmekti. Ben bağımsızdım. D.P. Grubunda Menderesin ifratca hareketlerinden hoşlanmayan yüz kadar milletvekili vardı. Bunlar işe müdahale ettiklerinde vaziyet pekâlâ düzelebilir Menderes doğru yola girebilirdi. Mutedil Milletvekilleri sâdece D.P. Grubunda, değildi. C H.P. milletvekillerinin içinde de mutediller ve müfritler vardı. Eğer her iki tarafın mutedillerini tutabilirsem memlekete sükûnet getirebileceğini düşündüm.

Ancak Ankaraya geldiğimde C.H. P. Meclis Grubunu başka bir hava içinde buldum. Muhalif milletvekilleri Meclisi terketmişlerdi. Bu vaziyette kürsüye çıkıp plânı tatbik etmeye ve herkesi sükûnete çağırmaya İmkân yoktu. Bunun üzerine Cumhurbaşkanıyla ve Başbakanla görüşmeyi, onlara hâli anlatmayı tercih ettim. Kardeş kavgasını önlemenin bence yolu buydu, önce Celâl Bayardan randevu temin ettim ve Çankayaya gittim. Kendisine İstanbul Üniversitesi hâdiselerini olduğu gibi naklettim. O, hâdiseleri başka zaviyeden mütalea ediyor, bunları ufak ekalliyetlerin çıkardığı mahalli meseleler sayıyordu. Elimden geldiği kadar kendisini ikaza çalıştım. Ordunun hükümetten yana olmadığını deliller ve misaller vererek anlattım. Yol belliydi. Tahkikat Komisyonu lâğvedilmeliydi. 1954 teki duruma dönülmeliydi. Basını sıkıştırmaktan vazgeçmekten başka çâre yoktu. Gazeteciler yazacaktı ve D.P. tahammül edecekti.

Bayar bütün bunları sesini çıkarmaksızın, sükûnet içinde dinledi. Fakat bu, Cumhurbaşkanının zaten âdetiyil. Nitekim ne evet, ne de hayır dedi. Bana öyle geldi ki kendisine bir parça tesir etmiş, zihninde bir aydınlık yaratmıştım. Arkadan Menderesle görüştüm. Onunla konuşmamız tam iki saat sürdü. Hattâ daha bile fazla devam etti. Başbakan bütün hâdiseleri bir kaç kişinin tahriki neticesi patlak vermiş hâdiseler sayıyor, bunları bir türlü ciddiye almıyordu. Bütün ısrarı o noktadaydı! Millet memnundu. Tahrikçiler ortadan kalktı mı her şeyin güllük gülistanlık olması işten bile değildi. Kendisine partizan idareyi bırakması tavsiyesinde bulundum. Cevap olarak söyleyeceği İzmir nutkunu beklememi, onun beni tatmin edeceğini bildirdi. İzmir nutku mevzuunda fazla bilgi vermedi. Anladım ki Menderesten hayır kalmamıştır. Bunun üzerine yeniden Cumhurbaşkanı Bayarla görüştüm ve kendisine Menderes hakkındaki ihtisaslarımı anlattım. Başbakana müdahale etmeli, durumu düzeltmeliydi. Fakat Bayar bir defa daha sessiz ve hareketsiz kaldı. Ne yapacağını o da bilmiyordu.

Son temaslar

Bu temasları yaparken, kalktım C H.P. Genel Sekreteri İsmail Rüştü

Aksalı da gördüm. Ona fikirlerimden, niyetlerimden bahsettim. Eğer Meclise dönerlerse kürsüye çıkacak ve tasarladığım konuşmayı yapacaktım. Bunu Aksala haber verdim. Fakat Aksaldan hiç bir ses çıkmadı. C.H.P. milletvekilleri de münasip bir celsede Meclise girmediler.

Bu arada vaziyet biraz duruldu. Nümayişlerin arasına fasıla girmişti. Gerçi memnunsuzluk devam ediyordu ama, vaziyette bir âcil husus yoktu. Kalktım İstanbula döndüm, İstanbulda Harbiyelilerin meşhur Ankara yürüyüşünü haber aldım. Derhal o zamanki Örfi İdare Komutam Orgeneral Fahri Özdileki ziyaret ettim ve bilgi sordum, Özdilek Harbiyelilerin hareketini bütün tafsilatıyla anlattı. Vaziyet ortadaydı. Hayale kapılmanın alemi yoktu. Hareket bence son derece mühim, aynı nisbette vahimdi. Tek çâre Ankaraya hareket etmemdeydi. Nitekim sak akşamı trene bindim. Çarşamba sabahı Ankaradaydım. Orada, D.P. milletvekillerinin kendi Gruplarını toplantıya çağırdıklarım öğrendim. Doğrusu istenilirse, bu beni ümitlendirdi. Milletvekillerinin toplantısına basiretin hakim olacağım sanıyordum. Kendi çapımda bazı temaslar yapmayı da ihmal etmedim. Milli Savunma Komisyonundaki General milletvekillerini gördüm ve onlara vaziyeti anlattım. Onlar da işin çok ciddi olduğunu. Menderesin mutlaka istifa etmesi gerektiğini söylüyorlardı. Ordunun D.P. aleyhinde olduğunu sezmişler, bir hareketi muhtemel görmeye başlamışlardı. Kendilerine D.P. Grubunda bu fikri savunmalarını. Menderesin istifasını istemelerini tavsiye ettim. Bunda başarı kazanırlarsa büyük felaketi önleyebileceklerdi.

O gün akşam üzeri. Grup toplantısı sona erdiğinde D.P. milletvekillerinden hiç bir şeye karar veremediklerini .Başbakanın istifa etmediğini, bilâkis kendilerinin tatile sokulduğunu 'öğrendim. Bu benim için büyük Ur hayal sukutu oldu. Üstelik bazı Ordu mensuplarıyla temas etmiş ve Başbakan Menderesten hoşnut olmadıkları intihamı edinmiştim. Her şey bir ihtilâlin eşiğinde olduğumuzu gösteriyordu. Cumhurbaşkanıyla yeniden görüşmek lüzumunu hissettim. Perşembe günü saat 18 de Köşke gittim. Yani, ihtilâlden on saat önce Bayarla beraberdim. Cumhurbaşkanına Harbiyelilerin yaptıkları yürüyüşün manasım ve ehemmiyetini anlattım. Hükümette hâlâ bir değişiklik yapmak niyetinde değil miydi? Bayara Menderesin istifasını mutlaka sağlaması lüzumunu hatırlattım. Aksi takdirde» karışıklıkla başa çıkmak imkânı yoktu. Bayar benimle aynı fikirde değildi, Önde iki seyahat vardı. Menderes önce Eskişehire, arkadan Konyaya gidecekti. Bunları beklemek lâzımdı. Yeni gelişmeler vukua gelebilirdi. İstifa meselesi ancak onlardan sonra düşünülebilirdi. Ben, düşünülecek artık bir şey kalmadığını söyledim. Zaman geçmişti. Derhal harekete geçmek lâzımdı. Bayar, o kendisine has sükûneti içinde bana "Siz, bir kaç gün -İstanbula gitmeyin. Olmaz mı?" dedi. Kendisine Ankarada kalabileceğimi söyledim. Elbette ki başkentten ayrılmayacaktım. Madem ki bana ihtiyaç hasıl olabilirdi..

Fakat ertesi sabah uyandığımda idare Silâhlı Kuvvetlerin eline geçmişti".

Rauf Orbay
Yedek kuvvet

Bir büyük mazeret

AKİS muhabiri bu açıklama üzerine Ali Fuat Cebesoya şu suali sordu:

— Düdükleri ikaz ettiğinize, onlara doğru yolu gösterdiğinize inanıyoruz. Ama, bunu yapacak yerde niçin Meclis kürsüsüne çıkıp onları gerektiği gibi suçlamadınız, onlarla savaşmadınız?. Zira, biliyorsunuz, siz susarken sizden çok daha az emin vaziyette bulunanlar, kelle koltukta Bayar - Menderes rejimine karşı savaşıyorlardı.."

Cebesoy bir defa daha açık kalpli davrandı.

— Benim kanaatimce o şekildeki mücadelenin bir faydası yoktu. Zira D.P. Meclis Grubunu ve Bayarla Menderesi öyle kazanmanın imkânı yoktu. Meclis kürsüsünde iyiniyetim boğulacaktı ve ondan sonra sözlerimin hepsi tesirsiz kalacaktı. Ben 1945 ten itibaren onlara çok telkinde bulundum. Tehlikeli yol tuttuklarını, iflah olmayacaklarını söyledim. Aralarında çok kıymetli gençler vardı. Fakat dayanamadılar ve gemiyi terkettiler. Eğer kalsalardı ve mücadele etselerdi D.P. nin sonu bu olmazdı. Ben Hür. P. hareketini asla tasvip etmedim. Ayrılacak ne vardı? Yapılacak iş, D.P. de kalıp mücadele etmekti."

Bu kadar nezaket karşısında AKİS muhabiri de nâzik davranmak lüzumunu hissetti ve bir çok Hür. P. linin D.P. den ayrılmadığını, Menderes tarafından kovulduğunu Cebesoya hatırlatmadı. D.P. de veya D.P. listelerinde yerlerini muhafaza edenler daha ziyade tatlı su muhalifleriydi. Onların Bayarın .ve Menderesin başları üzerinde daima yerleri vardı.-Hususi sohbetlerdeki ikazları dinliyorlar -Kendi adamları Ord. Prof. Ali Fuat Başgili bizzat çağırmışlardı-, fikir alıyorlar, umumi efkâr karsısında hücuma geçmeyen herkesi baş tacı ediyorlardı. Bütün marifetleri bir takım manevralar çevirmekten ibaretti.

Başka bir tekzip

• Ali Fuat Cebesoyun yeni bir partinin kurulması hususunda aktif bir rol oynadığını tekzip ettiği saatlerde başka bir meşhur aynı mealde bir beyanatı gene AKÎS'in muhabirine veriyordu. Bu seferki beyanatın sahibi emekli Generalden de meşhurdu ve Rauf Orbaydı. Hamidiye .kahramanı kendisine bir partinin başına geçmesi hususunda teklif vâki olmadığını gayet açık şekilde bildirdi. Zaten politikaya atılmak niyetinde de değildi. Hayır, bu neviden hiç bir niyeti yoktu ve AKİS bunu umumi efkâra duyurursa sâdece memnunluk hissedecekti.

Aslına bakılırsa, çok partili sisteme geçtiğimizden bu yana yeni bir partinin kurulacağı rivayetleri ne zaman çıksa Rauf Orbayın adı ortaya atılıyordu. Bunun sebebi, bütün pasif siyasi durumuna rağmen eski Başbakanın temiz bir şöhreti muhafaza etmiş bulunmasıydı. Her türlü politika muhterisinin veya amatörünün gözü önce Rauf Orbaya takılıyor, ondan bir istifade peşinde koşuluyordu. Nitekim düşükler bile o yola sapmışlar, bilhassa Celâl Bayar Rauf Orbayı sık sık davet etmiş, onu alıp bilhassa askerlerin arasına götürmüştü. Hatta bir defasında, dünyanın en temiz in-, sanlarından biri olan Orbay "Milli

İmtihan

Milli Birlik Komitesi bir imtihan geçiriyor. Bir Bakan basının yaylım ateşi altındadır. Bakanın Adalet mekanizmasının başında bulunması hadisenin ehemmiyetini arttırmaktadır. Zira Adalet Bakanlığı, bütün, diğer bakanlıkların üstünde, tartışma konusu olmayan bir Bakana ihtiyaç gösteren bakanlıktır. İçişleri Bakanları polemiğe girerlerse yadırganmazlar, Maliye veya Ticaret Bakanları da öyledir. Hatta ağız dalaşması yapan Sağlık Bakanlarının, tenkit mevzuu olan Dışişleri Bakanlarının siyasi vaziyetleri -eğer dâvalarında haklıysalar- zedelenmez. Fakat normal işleyen bir mekanizma içinde Adalet Bakanı her türlü münakaşanın mutlaka dışında kalmakla mükelleftir. Bu, biraz, mevkiin icabıdır.

Abdullah Pulat Gözübüyük son derece talihsiz bir tartışmaya kendisini evvelâ kaptırmış, sonra da son derece ihtiyatsız bazı demeçlerle müşkül vaziyete düşmüştür. Gazeteleri açınız ve bakınız Millî Birlik Hükümetinin Adalet Bakanını tutan tek fert mevcut değildir. Üstelik Gazeteci Cemiyetleri de haklı infial içinde harekete geçmişler, fikirlerini söylemişlerdir. Zaten meselenin esasına inilirse Bakanın haksız bulunduğunu görmemeye imkân yoktur. Söylediği sözler İnkılâbın açıklanmış zihniyetiyle taban tabana zıttır *VB* böyle bir Bakanın o hükümet içinde yeri bulunmamak gerekir. Tabii istifa, bu gibi hallerde başvurulması gereken en sıhhatli yoldur. Ancak, Bakan böyle bir yolu kendiliğinden tutmazsa, aklıselim Millî Birlik Komitesinin harekete geçmesini ve Gözübüyükü değiştirmesini gerektiriyor. Bu, yapılacak mıdır?

Şimdi, böyle hallerde idarelerin kendilerine mahsus bir takım mülâhazalara kapıldıkları bilinen hakikatlerdendir. Bazen bir prestij meselesi ortaya atılır. Bazen, basının ilerde haşa bela kesilmesinden ve ikide bir kelle istemesinden korkulur. Böyle yollar açılırsa tenkitlerin nereye kadar uzanacağı endişesi belirtilir. Nihayet garip bir tesanüt hissi bile meydana çıkar ve "eleman feda etmeme" adı altında tenkitler umursanmaz. Bunlar başka memleketlerde ve hele son yıllarda bizde sık sık görülen mütâlealardır ve aslına bakılırsa hiç birinin zerrece mânası, kıymeti yoktur. Aksine, bu gibi hallerde Bakanı sırttan atmaktır ki idareyi ferahlatır, rejimi prestij sahibi eder. Tenkit, nereden geldiği değil, doğru olup olmadığı incelenerek kaale alınır veya alınmaz. Bahis mevzuu meselede Bakanın son derece hatalı davrandığını görmemek için kör olmak lâzımdır. Hele, kendisini kurtarmak için, daha büyük kimselerin isimlerini ortaya atmak ve "onları da tenkide başladılar, ipin ucunu kaçırırsak tarümar oluruz" demek takdir uyandırıcı bir tutum değildir. Kaldı ki bu metodu bundan beş yıl evvel Sarollar, dört. yıl evvel Zorlular, üç yıl evvel Kalafatlar, iki yıl evvel Ağaoğlular, geçen yıl Gedikler, bu bahar da bizzat Menderes kullanmıştır ve sese kulak verilmemesi D.P. iktidarının çöküntü sebeplerinden birini teşkil etmiştir. "Hata eden gider". Prensip bu olunca bata payı derhal azalır, tenkit korkusu yüreklere düşer ve bütün batı demokrasilerinde olduğu gibi bizde de devlet adamı umumi efkârın ağırlığını her adımında omuzunda hisseder.

Abdullah P. Gözübüyük
Cürüm ve ceza

İmtihanın neticesinin merakla beklenmesinin sebebi budur.

Sahtekâr"ın Meclis açış nutkunu Cumhurbaşkanının:, davetlisi olarak Cumhurbaşkanlığı locasından dinlemişti. Aslında Bayarın Orbayı umursadığı yoktu. Bütün mesele Orbay gibi bir şöhretin dahî Bayar - Menderes rejimini desteklediğini, hiç olmazsa o rejime bir itirazının bulunmadığını millete göstermekti. Düşüklerin aklınca eski Başbakan aynı zamanda İnönüye karşı çıkarılabilecek tek varlıktı ve onun D.P. yanında bulunduğunun bilinmesi manevi kıymetti. Aslında bu neviden hareketler D.P. yi yükseltmemiş, Rauf Orbayın güzel şöhretini gölgelemişti. Hele gençler Beyazıt meydanında kırılırken onun da, tıpkı Ali Fuat Cebesoy gibi sükûtu muhafaza etmesi hiç iyi karşılanmamıştı. Zira o günlerde Hamidiye kahramanının sesi duyulsaydı Bayar - Menderes rejimi ciddi bir darbe yer, süngüsü hayli düşer, liderler endişeye kapılabilirlerdi. Üstelik bunun politikayla da bir ilgisi yoktu. Zira 28 Nisan tarihinden itibaren politika ortadan kalkmış, vatanseverlik duyguları ön plâna geçmişti. '

Maamafih Orbay, 28 Nisanda dahi girmediği politikaya şimdi girmek niyetinde bulunmadığını açıklamak suretiyle gündelik hayattan elini, eteğini çekmiş bulunduğunu ciddî şekilde ortaya koymuş oldu. Böylece yeni parti heveslileri en ziyade güvenebilecekleri iki kozu ellerinden kaçıkarıyorlardı.

Çok partiye boykot

Zaten geçen haftanın ortasında Devlet BaşkanıCemal Gürselin partilerle ilgili bir demeci bir çok heveskârın kulağına kar suyu kaçırmıştı. Gerçi aslında Gürselin bu beyanatı yersizdi. Zira, kötü diller bunu derhal istismar ettiler, Millî Birlik Komitesinin yeni parti arzulamadığını, bunun ise diktatoryal bir temayül olduğunu yaymaya koyuldular. Halbuki Devlet Başkanı,' kendisine has samimiyetiyle fikrini söylemiş ve çok partinin Demokrasiyi soysuzlaştırdığı yolunda klâsik bir görüşü tekrarlamıştı. Tabii buna karşı alınacak tedbir "çok parti memleket için zararlıdır" demekten ziyade siyasî hayâtta parti adedini arttıran yolları kapamaktı. Bu yollar kapalı kaldıkça bin partinin kurulması dahi bir zarar vermeyecekti. Ama Gürselin mevcut fikir cereyanına tercüman olması hiç olmazsa Milli Birlik Komitesi yönünden yeni partilerin fazla bir destek bulamayacaklarını herkese ispat etmiş oldu. Hela kendilerini millete adamış Komite üyelerinin bu neviden oyunlara gelmeyeceklerinin bilinmesi her tarafta memnunluk uyandırdı.

Soruşturma

Kürkçü dükkânında tilkiler

Alabros saçlı, basık burunlu adam döner kapıdan geçtikten sonra sol tarafa yerleştirilmiş masada oturan sarışın assubayın önünde bir kaç saniye durdu ve yutkundu. Hafif bir sesle;

"— Beni, ifadem için gene çağırmışlar efendim" dedi.

Sarışın assubay başını kaldırdı, ellerini önünde kavuşturmuş bekleyen iri yarı adama baktı. Bu zatı bir yerden tanır gibiydi, İri yarı adam ilâve etti:

"— 2 numaralı Yüksek Soruşturma Kurulundan.."

' Sarışın assubay kaşlarını çatarak, yeni müşterinin kim olduğunu hatırlamağa çalıştı. Sonra, giriş kartını vermek için hüviyetini istedi. Hüviyetteki ismi okuyunca gülümsedi. Geleni tanımıştı. Buranın devamlı müşterilerindendi.

Hâdise, geçen haftanın ortalarında bir gün yeni Büyük Millet Meclisinin D blokunun giriş kapısında cereyan ediyordu. Sarışın assubayı bir hayli düşündüren adam hakikaten devamlı müşterilerdendi. Adı Muammer Kıranerdi. Bir zamanlar bu isme başkentin hemen her köşe başında rastlamak mümkün oluyordu. Bütün yol makineleri bu ismi taşıyordu. Hattâ tahta perdelerin, parmaklıkların üzerine bu isim yazılmıştı.

Kıraner, giriş kartım aldıktan sonra asansöre doğru yürüdü. Bir zamanların cakalı Demokratı ve büyük iş adamının adımları pek isteksiz, pek keyifsizdi. Asansörden doğruca en üst kata çıkan Kıraner yeşil zeminli koridora saptığında her köşe başını tutmuş, makineli- tabancalarla müsellâh paraşütçülere dikkatle baktı. Sol taraftaki koridoru da geçtikten sonra sağ koldaki 285 numaralı odanın kapısı önünde durdu. Bu odada 2 numaralı Yüksek Soruşturma Kurulu çalışıyordu. Kıraner kapının önünde bekleyen polise son derece nâzik bir tavırla:

—Ben Muammer Kıranerim. İfademi alacaklarmış" dedi.

Polis geleni zaten tanımıştı. Kıraner bu koridorların yabancısı sayılmıyordu. Şöhretli iş adamım tanıyan sâdece hu polisten de ibaret değildi. Odacılar da DP. devrinin bu ünlü müteahhidini tanıyorlar ve yüzüne âşinâ âşinâ bakıyorlardı. Odaya giren polis birkaç saniye sonra çıktı ve Kıranere nezaketle:

" —Biraz bekliyeceksiniz efendim" dedi.

Zamanın becerikli iş adamı inkılâp polisine hafifçe baş eğerek, ama son derece hürmetkar bir şekilde mukabele etti. Kenara çekilerek sırasının gelmesini beklemeğe koyuldu.

Ali İpar

Milyonlar. mı, Adalet mi ?

Geride bıraktığımız hafta, başkentte en fazla insan ayağının sürtündüğü koridorlar bu zemini yeşil muşambayla kaplanmış koridorlar oldu. Yüksek Soruşturma Kurlu hazırlık tahkikatına son hızı vermişti. Zira anlaşılıyordu ki bu içinden çıkılmaz miras, işi biraz gevşek tuttunuz mu, imkânı yok pay edilemiyecekti. Sakıtların muhakemeleri lüzumuna karar verecek ve delilleri toplıyacak olan kurul bütün gayretlerine rağmen pek büyük bir mesafe katetmiş değildi. Ele alınan her dosya bir kaç dosya doğuruyordu. Şöyle bir tetkikle çözülebilecek gibi görünen her hâdise birkaç hâdise ortaya çıkarıyor ve sakıtların suiistimalleri birer tesbih tanesi gibi sıralanıyordu. Taneler düzgün sıralansalar, gene iyiydi. Bunlar öyle bir dağılmışlardı ki ipe dizmek için en az iki gün uğraşmak gerekiyordu. Mesela, Kıranerin bu ilk sorgusu değildi. Hangi taş kaldırılsa altından bir şey çıkıyor ve ifadesi almanlar bir kere daha, bir kere daha çağırılarak dinleniyor, o meseleyle ilgili dosya kabarıyor da kabarıyordu. İş, öyle ha deyince biteceğe benzemiyordu. İnsan dehlizin içine girdikçe çıkamıyordu. Sâdece şu Ankaranın imarıyla ilgili yol hikâyesi başlı başına, perdeler dolusu, bir komediydi. Bir yolun yapılmasına, genişletilmesine başlanıyordu. Ucundan başlanan yol tam yarıya geldiğinde o günlerde bir Devlet Başkanı veya. bir misafir geliyor, herşey yüzüstü bırakılıyor ve misafirin geçeceği yollar alelacele asfaltlanarak iki günlük imar tamamlanıyordu, Arkadan misafir gidiyor ve Kıranerin âletleri aynı yolu sökmeğe başlıyordu. Yollar yapıla söküle bir hâl olmuş, ama ünlü iş adamları bıkmamışlardı. Zaten, onların taksimetreleri mütemadiyen yazıyordu. İşte her yol söküp takma işinde bir ifadeye daha müracaat lâzım geliyordu. İş Ankaranın imarı kadar uzuyor, hem de başkentin imarındaki çamurdan daha fazla çamuru etrafa sıçratıyordu.

İş başı aşınca

Muammer Kıranerin yeni izahat vermek üzere Yüksek Soruşturma Kurulunun başkentteki karargâhına gittiği geçen haftanın ortasındaki gün bir başka adam yeşil zeminli koridorun köşesinde sinirli sinirli sigarasını içiyordu. Beyaz, pırıl pırıl gömleğine örme bir kravat takmıştı. Ankarada Sarıkışla sakinlerinden olan bu zat, meşhur. Ali İpardı. Ipar Sarıkışlada muhakkak ki en fazla Amerikan sigarası bulamamanın ıstırabı içindeydi. Nitekim, alameriken giyimli milyonerin o anda içtiği sigara bir Türk sigarasıydı. Yeşil zeminden gözlerini ayırmadan ağır ağır koridorun sonuna doğru yürüdü. Yanından geçen son derece zarif iki hanım sekretere dahi dikkat etmedi. Üzerinde "6 Numaralı Soruşturma Kurulu" yazılı kapının önünde durdu. Sigarasını söndürerek beklemeğe başladı. Bir ara içi sıkıldı, aplikleri tetkike koyuldu. Aplikleri uzun usun süzdü. Derin derin nefes alıyordu. Kapıda bekleyen polis içeri haber verdi ve Ali İpara dönerek:

"— Buyrun Ali bey" dedi.

Buzlu camlı kapı İparın üzerine kapanınca koridorda bulunan odacılar Birbirlerine Sokuldular ve "İşte, Ali İpar bu.. Yarım düzine gemisi varmış" dediler.

Yüksek Soruşturma Kurulunun ifadesine başvurduğu vatandaşların, bunlar, hiç değilse tanınanları, meşhur olanlarıydı. Bir de, işler eşelendikçe ifadelerine müracaat edilmesi lazım gelenler vardı ki bunların sayısı mübalâğasız binlerin üzerindeydi. Kurullardan her biri günde ortalama 25 kişiyi dinliyordu. Daktiloların şerit masrafı, işin mâhiyeti bilinmese, insanı şüpheye bile düşürebilirdi. Soruşturmanın hiç değilse bir kısmı Eylülün ilk haftasına yetiştirilmek isteniyordu. Bu bakımdan 80 üyenin kifayetsizliği ortaya çıkmış ve üye adedinin fazlalaştırılması için

Millî Birlik Komitesine müracaat edilmişti.

Millî Birlik Komitesi müracaatı uygun gördü ve üye adedini 45 e yükseltti.

Kurul üyeleri bir de başkentin öldürücü sıcaklarıyla uğraşıyorlardı. Sabahleyin işler oldukça iyi gidiyordu. Sıcak yeni Büyük Millet Meclisinin loş koridorlarına o saatlerde fazla nüfuz edemiyordu. Ama öğleden sonra durum feci hal alıyordu. Koridorlar cehennemden bir köşeye dönüyordu. Soruşturma Kurulunun çalıştığı binada öğleden sonra en ziyade yorulanlar muhakkak ki odacılardı. Sıcağın tesirini hissettirmeğe başladığı andan itibaren bunlar buzlu Kavacık suyu taşımaktan helak oluyorlardı. İki damacana su Öğleden akşama kadar zor yetiyordu.

Haftanın ortasında, Yüksek Soruşturma Kurulu sakıtların suiistimallerini yerinde incelemek üzere bazı komisyonları vazifelendirdi. Böylece Aydın, Balıkesir, İçel ve Eskişehire birer komisyon yollandı. Bunlar Menderesin, Koraltanın, Sıtkı ve Sırrı Yırcalı kardeşlerin, Hasan Polatkanın yolsuzluklarını mahallinde tetkik edeceklerdi. Gerçi adı geçen sakıtlar hakkında hazırlanan dosyalatın hem adedi, hem de bu dosyalardaki sayfa miktarı hayli kabarıktı. Ama Kurul tek bir gedik bırakmadan işini bitirmek istiyordu.

V.C. hikâyeleri..

Kurulun, geride bıraktığımla hafta, üzerinde durduğu ve deştikçe eğlencesi artan bir meşgalesi de Vatan Cephesi hikayesiydi. Yüksek Soruşturma Kurulu, Tahsisat-ı Mesturenin sarfı üzerinde tahkikata girişmişti. Tahsisat-ı Mesturenin incelenmesine başlanır başlanmaz ortaya derhal bir zamanların aylarca afişte kalan komedisi V.C. çıkmıştı. Vazifeli Kurul 393 numaralı odada çalışan 9 numaralı Kuruldu. Kurulun üyeleri tahkikata devam ederken gerçi bir hayli gülüyorlardı. Yarabbi, o "namuslu Başbakan" Tahsisat-ı Mestureden nerelere ve kimlere para verdirtmemisti! Ama İşin derinine inildikçe meselenin içinden çıkılmaz Ur hal alışı, üyeleri eğlendirdiği kadar da üzüyordu.

V.C. fikrinin şampiyonu, yapılan incelemeler sonunda ortaya çıkmıştı. Bu, Londra uçak kazası kurbanlarından Basın Yayın Bakanı Server Somuncuoğluydu. Somuncuoğlu V.C. nin fikir babasıydı. Fikrini Menderese açtığında sabık Başbakan bunu pek beğenmiş ve benimsemişti. Hele iş, gem azıya alındıktan sonra tadından yenmez hâle gelmişti. Radyoda yapılan bu yayınlar Menderesi en tesirli müsekkinlerden daha süratle huzura kavuşturuyor, daha süratle sinirlerini teskin ediyordu. V.C. ocağı açmak için müracaat edenlere ödenen para, örtülü ödenekten veriliyordu. Emir bizzat Menderesten çıkıyordu. V.C. ocaklarına sarfediien paranın miktarı henüz tam olarak tesbit edilememişti. Ama, şimdilik varılan rakam 20 milyon liranın üzerindeydi. Bunun için ayrı fon kurulmuştu.

İşin bir başka tarafı daha vardı. Başbakanlığa veya A.A. ya gelen telgraflar Devlet Radyosunda muayyen saatlerde okutuluyordu. Bu, D.P. adına yapılan bir reklâmdı. Ticarî reklamdan bir farkı yoktu. Öyleyse, beher dakika için muayyen bir para ödenmesi icap ediyordu. Halbuki metelik ödenmemişti. Radyoevi ilgilileri V.C. yayınlarına başlandığı birinci günden en son güne kadar geçen ve radyoyu işgal eden zamanı hesaplamışlar, bunu para olarak değerlendirmişlerdi. Çıkan rakam bir hayli kabarıktı. Radyoevi ilgililerinin elde ettiği rakamın 15 milyon lira civarında olduğu bildiriliyordu. Yâni D.P. Devlet Radyosuna 15 milyon lira borçluydu. Yüksek Soruşturma Kuruluna geçen hafta içinde yapılan bir müracaatla bu mesele üzerinde durulması istendi. Mesuller meydana çıkarılacak ve 15 milyon lira kendilerinden tahsil edilecekti.

İşte, Yüksek Soruşturma Kurulunun büyük bir titizlikle V.C. komedyası rejisör ve aktörlerini araştırması bu yüzdendi. Bilinen, çekilen telgrafların, şimdi Başbakanlık Basın Bürosu olarak kullanılan içiçe iki salonda toplandığı ve buradan A.A. nın bültenine girmek üzere yola çıkarıldığıydı. A.A. bunları Radyo idaresine yolluyor, Radyo idaresi de yeteri kadarını seçip okuyordu. Şimdi Başbakanlık Basın Bürosu olarak kullanılan yerde, eskiden Devlet Bakanlarından biri oturmaktaydı. Son olarak bu odayı Apdullah Aker işgal etmişti. Soruşturma Kurulunun V.C. meselesi tahkikatından elde ettiği bir bilgi daha vardı: V.C. kayıtlarına göre Türkiyenin nüfusu 96 milyon civarında oluyordu!

Ve resmî ağız..

Soruşturma Kurulu işleri bir an evvel bitirmeğe çalışırken geride bıraktığımız hafta gazete tiryakileri şaşkına döndüler. 27 Mayıstan bu yana bütçelerinde hafiften de olsa bir sarsıntı pahasına birkaç gazeteyi birden alan aile reisleri Kurulun çalışmaları ve muhakemelerin başlangıç tarihi hakkında çıkan haberleri okuyunca hangisine inanacaklarını bir türlü kestiremediler. Gazetelerde rivayet muhtelifti. Kimi Ağustosun ortasında duruşmalara başlanacağını yazıyordu. Kimi, bir haftaya kadar tahkikatın sona ereceğinden bahsediyordu. Kimi, işin pek çok uzayacağın belirtiyordu. Ama gerçek birdi. Muhakemeler Eylülün ilk haftasından önce başlayamazdı. Bu dahi, bir hayli güç olacaktı (Bk. AKİS. sayı 811, YURTTA OLUP BİTENLER) Nitekim geçen haftanın sonunda bu haber, resmi bir ağızdan açıklandı. Açıklamayı yapan Adalet Bakanı Apdullah Pulat Gözübüyüktü.

Bir V.C. ocağı açılışı

20 milyon papel

Adalet Bakanlığının geniş kütüphanesinin tusun camlı masası etrafında bekleyen gazeteciler, Adalet Bakanı Gözübüyüğün kapıdan girdiğini gömdüklerinde saatler 13'ü gösteriyordu. Gazeteciler, birkaç dakika evvel toplantıyı terke karar vermişlerdi. Zira 12.30 da bağlıyacağı bildirilen basın toplantısına alelacele gelen basın mensupları meçhul bir sebepten ötürü bir hayli beklemek zorunda kalmışlardı. Sebep sonradan açıklanmıştı. Bakanın mühim bir misafiri vardı. Mühim misafirin kim olduğu söylenmedi.

Adalet Bakanının neşesinin az olduğunu, Adalet Bakanını İnkılâptan bu yana yakinen tanıyan gazeteciler hemen farkettiler. Gözübüyük tape edilmiş kâğıtları dağıttı. Not almağa kalkan basın mensuplarına yorulmamalarını ve her bilginin verilen kâğıtlarda yazılı olduğunu, bununla beraber bilgilerin nasıl istenirse öyle tefsir edilebileceğini söyledi.

Gözübüyük, bundan sonra yazılı olarak verilenin izahına geçti. Soruşturmanın gidisi hakkında yazılanların pek -çoğu yanlış oluyordu. Hele kesin bir tarih vermek hiç doğru değildi. Zira, bizzat Yüksek Soruşturma Kurulu üyeleri böyle bir tarihi tespit edemiyecek durumdaydılar. Bir sâkıtın dosyasının tamamlandığı zannediliyor, dosya numaralanıyor, yerine konmak üzereyken bir de bakılıyordu ki bir başka sakıtın, bir başka muamelesiyle dosyası bittiği zannedilen sakıtın alâkası ortaya çıkmıştır. Tahkikat yeni bastan düzenleniyor, dosyanın sahifeleri kabarmağa başlıyordu. Öte yandan tetkik ve tahkik komisyonları da boş durmuyordu. İktisadi Devlet Teşekkülleri bir bir ele alınmıştı. Hele Umum Müdürler hakkında açılan tahkikatlara son derece önem verilmekteydi. Bu bakımdan muhakemelerin başlangıcı hakkında bir tarih tespit edilmiş değildi. Sâdece ve sâdece "Belki Eylül başında" denilebilirdi.

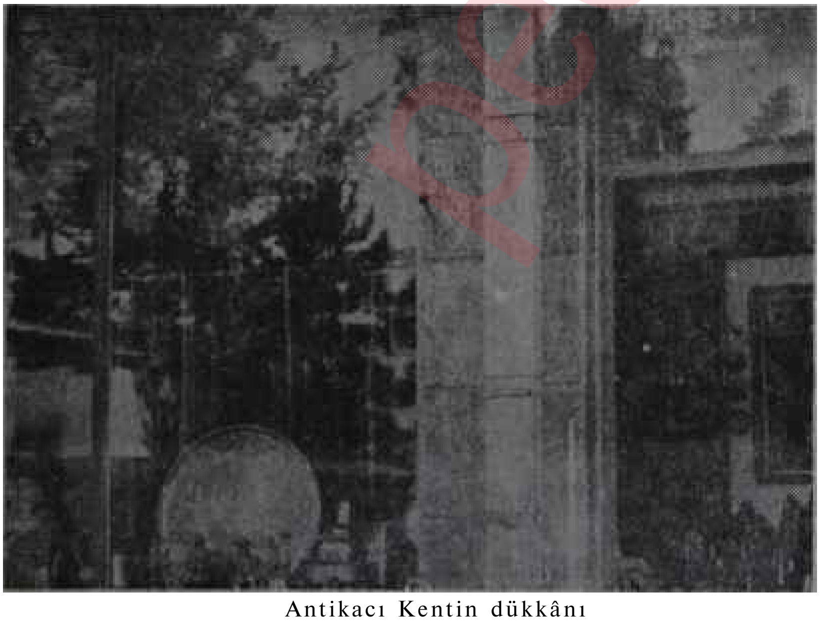
Antika bir antikacı

Hakikaten geçen hafta ele geçen bazı malûmat bazı düşüklerin yeni marifetlerini ortaya koydu ve bir takım dosyalara değişik istikamet Verdi. Zeynel Kent adında bir adam yurt dışına çıkmak istiyordu. Müracaatını yapmış ve gerekli izni istemişti. Adam şüphe uyandırdı. Zaten Zeynel Kent ismi Emniyet için âşinâ bir isimdi. 27 Mayıstan bir müddet Önce İstanbulda, Nişantaşındaki Topağacındaki hâli bir arsada yüzbinlerce metrelik kaçak perde tulü bulunmuştu. Bunların Afganistanın Ankara Büyük Elçiliği adı kullanılarak Zeynel Kent isminde biri tarafından İngiltereden getirildiği bildirilmişti. Zeynel Kent tülleri gerekli yerlere dağıtmak üzere kamyonla hâli arsaya çekmiş, fakat gümrük polisi tarafından yakalanmıştı. Sonradan, ne hikmetse, azeri olduğu ve Samet Ağaoğlunun dostu bulunduğu söylenen Zeynel Kentin bu marifeti tamamen örtbas edilmiş, kaçakçı değil de kaçakçıyı yakalayanların başları derde girmişti. Bunlar oraya buraya sürülmüşlerdi.

Zeynel Kent antikacılık yapıyordu. Ankarada, Atatürk bulvarı üzerinde bir dükkânı vardı. Durum Ankara Emniyet Müdürü Albay Cemal Altana bildirildi ve onun emriyle tahkikat genişletildi. Antikacı her neviden kaçakçılık yapıyordu. Türkiyede bulunmayan, dövizsizlik dolayısıyla getirtilemeyen her şey Zeynelde mevcuttu. İş, paradan haber vermekti. Bütün büyüklere o hizmet ediyordu. Dışişleri Bakanlığında girişilen bir tahkikat bu adamın bakan»; lığa inanılmayacak fiyatlarla "antika eşya" sattığını ortaya koydu.' Bunlar "hediye" adı altında alınmıştı. Kentin adamı Ahmet Salih Korurdu. Korur adamı öylesine korumuştu ki bir tarihte yurt dışına sürülmesi karar altına alınmışken sonradan karar durdurulmuştu. Antikacının bir başka iyi adamı Server Somuncuoğluydu. Somuncuoğlu, ölünceye kadar Zeynel Kent ile mükemmel işler çevirmişti.

Ankara Emniyet Müdürü Kentin evinde bir araştırma yapmağı uygun gördü. Savcılıktan alınan müsaade ile ev basıldı. Ele geçirilen eşya cidden bir antikacıya yaraşır şeylerdi. Evde binlerce mermi, yabana markalı tabancalar, tüfekler ve bir yığın silâh vardı. Kentin evi, âdeta bir askerî müzeydi.

D.P. devrinin bu meşhur antika-'cismin tevkifi için derhal emir verildi. İstanbulda olan antikacı kısa zamanda yakalanarak başkente getirildi. Böylece Yüksek Soruşturma Kurulunun dosyalarına bir tane daha ekleniyor ve Sarıkışla yeni bir misafir daha kazanıyordu. Evet, her tas kaldırıldığında altından bir şey çıkıyor ve pislikler temizleneceğe benzemiyordu.

Antikacı Kentin dükkânı
Derde devadan gayrı

İnkılâp

Bağdaşanlar, bağdaşamayanlar

Bu haftanın başındaki pazartesi sabahı Ankarada Bakanları telefonla arayanlar bütün Hususî Kalem Müdürlerinden aynı cevabı aldılar: "Beyfendi Bakanlar Kurulundalar". Hava sıcaktı. Gökte hemen tek bir bulut görülmüyordu. Ağustos sıcağı başkentin kaldırımlarını âdeta yakıyor, hararet böylece alttan ve üstten şehri sarıyordu. Başbakanlığın, duvarları lambrili, uzun Bakanlar Kurulu odasındaki soğuk hava tertibatı bile tesirsiz kalıyor, başta Cemal Gürsel bütün kabine azaları şakır şakır terliyorlardı. Bakanlar Kurulu toplantılarını umumiyetle öğleden evvel yapıyordu. Kurul ekseriya toplantıya sabah saat 9.30 da başlıyordu. Ama nedense geçen haftanın ortasında çarşamba günü Bakanlar

Kurulu saat 10.10 da içtimaya çağırıldı. Kurul grene Devlet ve Hükümet Başkanı Gürselsiz toplanıyordu. Generalin. İstanbul ve "Eskişehir seyahati dolayısıyla başkentte bulunmayışı bunu gerektirmekteydi.

O günkü toplantı pek uzun sürmedi. Ele alınan konular hemen hemen hazırdı. İnkılâp Mahkemeleri hakkında hazırlanan kanun tasarısıyla bazı ekonomik meseleler görüşülecekti. Bakanlar Kurulunu ilk terkeden ve alelacele Başbakanlık merdivenlerinden inen Ticaret Bakanı Cihat İren oldu. Bej elbisesi ve elindeki kahverengi, kabarık, fer--uarlı çantasıyla koşar adım Başbakanlığı terkeden İrenin Ticaret Bakanlığındaki işlerinin başından aştığını anlamak güç bir iş değildi. İreni Orhan Kubat ve Nusret Karasu takip etti. Aynı çantalar onların da elinde vardı. Onlarınki de bir hayli kabarıktı. Birkaç dakika sonra. Fehmi Yavuz ve Fethi Aşku. gölündüler. İki Bakanın pek neşeli olduğu gözlerden kaçmıyordu. Mîllî Eğitim ve Tekel Bakanlarının arkasından keyifli İki Bakan daha göründü. Bunlar Zühtü Tarhan ile Şefik İnandı. Onları Muhtar Uluerle Ekrem Alican takip etti. En sonda lâcivert elbiseli, beyaz kravatlı, uzun boylu bir Bakan Başbakanlığı terk etti. Bu, Âmil Artüstü. Yanında Ulaştırma Bakanı Sıtkı Ulay vardı. Gazeteciler içeride kimsenin kalmadığını zannederek Başbakanlığı terke hazırlanıyorlardı ki aklaşmış saçlı, dinç bir adam kapıda göründü. İnen Dışişleri Bakanı Selim Sarperdi. Sarperin yanına yaklaşan AKİS muhabiri sevimli diplomata "Mühim bir şey var mıydı Kurulda? Bana bir şeyler söyliyebîlir misiniz?" dedi. Sarper kurnazca göz kırptı ve cevap verdi:

"— Vallahi ne olduğundan haberim henüz yok. Çünkü daha AKİS'i okumadım..."

Keyifsiz bir adam

Fakat hafta içinde bütün Bakanlar aynı derecede keyifli değildi. Keyifsizlerin başında Adalet Bakanı Abdullah Pulat Gözübüyük geliyordu. Gözübüyük haftanın içinde kendisini pek talihsiz bir polemiğin içinde bulmuştu. Bir kitap yazmıştı. Kitabın başındaki adının üstüne "Adalet Bakanı" titrini de koymuştu. Bu, elbette ki pek yakışıksız bir hareketti. Üstelik resmî dairelerde bu kitap tamimlerle satılıyordu. Bedîî Faik bu hususlarla alâkalı olarak gayet dikkatli ve uyarıcı bir fıkra yazdı. Fakat Bakanın reaksiyonu aynı hararette olmadı. Gözübüyük ısırıcı bir dille yazara çattı, derhal "kastı mahsus" aradı. Bedii Faik cevap verdi. Gözübüyük o cevaba daha büyük

Bakanlar kabine toplantısından çıkıyorlar
Uygun adım marş

bir potla mukabele etti. Bir pot ki Bakanların siyasî hayatlarına son verebilecek haşmetteydi.

Pot, Adalet bakanlığındaki basın toplantısının (Bk. . "Soruşturma" - S: 10) sonunda kırıldı. Gözübüyük sohbet mahiyetinde konuşacağını belirterek söze girişti. Sohbetin nirengi noktasını Dünya Gazetesiyle, daha doğrusu Bedîî Faikle çatışması teşkil etti. Bedîî Faik, Gözübüyükün iyi dostuydu. Böyle bir çatışmayı Gözübüyük istemezdi. Sonra, Dünya bu meselede haksızdı. Doğrusu istenirse, yazdığı kitabın satın alınması için bir tamim, yapılmamıştı. İşin esası bambaşkaydı. Dünyacılar bunları tahkik etmeden yazmışlardı. İşin güzel tarafı, gazetecilerin bir şeyin farkında olmayışlarıydı: Eski Basın Kanunu mer'iyetteydi ve savcılar isterlerse bu kanun hükümlerine göre takibata geçebilirlerdi!

Adalet Bakanının basın toplantısını terkeden gazeteciler, doğrusu istenirse hem biraz şaşkın, hem de biraz huzursuzdular. Sanki soğuk bir duş yemişlerdi. Sâdece içlerinden biri, Havadis gazetesinin Ankara muhabiri pek keyifliydi. Bakan ne demişti? "Eski kanun hâlâ meri' vette" demişti. Sârfettiği diğer sözler de Havadis gazetesinin arayıp bulamayacağı şeylerdi. Bakan, Bedîî Faikin bu neşriyatının nereden geldiğini pek iyi bildiğini, üstelik bunun üzerinde durduğunu, daha iyisi, "icabına bakılacağını" söylemişti, Havadis, muhabirinin verdiği haberi büyük bir itinayla işledi; Başlık pek' eğlendiriciydi. Gözübüyük demişti ki: "Eski Basın Kanunu mer'iyettedir". Başlığın yanma kemâli itinayla bir de nida işareti oturtulmuştu. Havadistiler şişin ve kebabın yanmamasına doğrusu pek dikkat ediyorlardı.

Adalet Bakanının bu sözlerine karşı ilk reaksiyonu Gazeteciler Cemiyetleri gösterdi. Ankara Gazeteciler Cemiyeti, istişarî kongresinde oy birliğiyle bir bildiri yayınlanmasına ve bu sözlerin,protesto edilmesine karar verdi. Bildiri oldukça ağırdı. Adalet Bakam itham ve İnkılâp Hükümetine mensup bir Adalet Bakanının düşüklerden miras kalan bir kanunla gazetecileri tehdid etmesi protesto ediliyordu. Bildiride Adalet Bakanının Millî Birlik Komitesinin icraatıyla hiç bir zaman bağdaşamıyacak fikirlerin önderliğini yaptığı da zikrediliyordu. Aynı gün Adalet Bakanı bir tavzihle sözlerinin basına yanlış aksettiğini, asıl olanın basın hürriyetinin temim olduğunu söyledi. Ama olan olmuştu.

Nitekim bu haftanın başında, Millî Birlik Komitesinde Bakanın vazifeden alınması yolunda kuvvetli bir cereyan vardı. Bütün umumî efkâr bir anda Gözübüyükün aleyhinde va--iyet almıştı ve işin aslında Gözübüyük tamamile haksızdı. "Adalet Bakanı" titrini kitabının başına koyması, şahsî bir patavatsızlığı sayılabilirdi. Resmî devlet dairelerinin bu kitabı satın almaları da eski bir alış-

kanlığa ve o dairelerin gayretkeşliğine verilebilirdi. Ama, şahsım alakalandıran bu meselede Bakanın malûm Basın Kanunuyla gazeteci tehdidinin ne affedilir, ne de unutulur tarafı vardı. Üstelik, Antidemokratik kanunları tesbit eden komisyon işini bir aydan az zamanda bitirip raporunu Adalet Bakanlığına verdiği halde hâlâ bir tek antidemokratik kanunun yerinden kıpırdatılmamış olması Gözübüyükün aleyhinde bir havanın doğmasına yol açmıştı.

Bir antipatinin sebebi..

İşte başkentte işler, belirli kişilerin çelmeleri ve türlü güçlükler arasında böylece tıkır tıkır yürürken, Millî Birlik Komitesi üyeleri başından beri çözemedikleri bir bilmeceyi geçen haftanın içinde hâllettiler ve bilmecedeki kutunun son hanesini de doldurduktan sonra kahkahayı bastılar. Halli gereken ve hakikaten bir türlü inanamadıklan mesele sakıt Cumhurbaşkanının askerlere ve askerliğe olan korkunç antipatisiydi. Harp Okulunu imha plânının bu dâhi müellifinin geride bıraktığımız hafta, askerlikle yakından veya uzaktan hiç bir ilgisi olmadığı anlaşılınca Komite üyeleri şaka da olsa kendi kendilerine şunları söylemekten geri kalmadılar:

"— Tevekkeli adamcağız, askerliği kaldırmayı aklına koymamış!"

Hikâye Millî Birlik Komitesi Sekreterliğinin masasına, üzerinde kırmızı harflerle yazılı "ÇOK GİZLİDİR" ibaresi bulunan bir zarfın getirilişiyle başladı. Zarfın üzerinde 4 Ağustos 1960 tarihi vardı. Komitenin 14 Temmuz 1960 tarihli yazsına cevaptı. Zarfın içindeki kâğıdın sol üst köşesinde "konu" yazılı yerin karşısında "Sabık ve sakıt Cumhurbaşkanı Celâl Bayarın askerlik durumu hakkında" ibaresi bulunuyordu. Aşağıda işin tafsilâtı anlatılmaktaydı. Verilen bilgiye göre 1299 doğumlu, Abdullah oğlu Celâl Bayarın Gemlik askerlik şubesinde kaydı mevcuttu. Ancak askerliğini yaptığına dair bir kayda rastlanmamıştı! Ayrıca 1926 - 27 yılının kayıtları arasında Bayarın yakın arkadaşlarının muhtelif tarihlerde askerlik yaptıklarına ve çeşitli cephelerde çarpıştıklarına dair kayıtlara rastlanmıştı. Ama sakıt Cumhurbaşkanı hakkında bu dosyalarda da bir şey yoktu. Gelen cevapta son alarak şöyle bir madde bulunmaktaydı:

"Her ne kadaı bu kişinin 18 Temmuz 1339 tarihinde yayınlanan 868 sayılı af kanunundan istifade ederek kendi doğumlularıyla birlikte ihtiyata geçirilmesi gerekirse de şube kayıtlarında böyle bir meşruhata da rastlanmamıştır".

Bu cevap, sakıt Cumhurbaşkanının askerlik yapmadığını açıkça anlatıyordu. Tahkikat Milli Savunma Bakanlığı Kara Kuvvetleri Kumandanlığı kanalıyla yapılmış ve Millî Birlik Komitesine bildirilmişti. •

Politikacılar

Kahkahalı cevap

Geçen haftanın ortasında bir gün babacan tavırlı bir General, etrafındakilerin alışık olduğu meşhur kahkahalarının denilebilir ki en şiddetlisini attı. Sonra, başım hafifçe eğerek karşısında duran genç adama baktı. Adam şaşırmıştı. Sorduğu bir suale böylesine gülen adam hiç görmemişti. Orta boylu, saçları hafifçe dökük, mütebessim çehreli genç adamın adı Edvvin Roth'du. Bir İngiliz gazetecisiydi. Babacan tavırlı Generale sorduğu sual ise "Türkiyede bir Nasır olmak niyetinde misiniz?" idi.

General Gürsel hakikaten genç gazetecinin bu sualine karşı şimdiye kadar rastlanılmıyan bir kahkaha salıvermişti. Hâdise, Florya yazlık dinlenme evlerinin bir zamanlar Kemal Aygün tarafından işgal edileninde cereyan ediyordu.

Devlet ve Hükümet Başkanı Cemal Gürselin geride bıraktığımız haftası deniz, gazeteciler VS dostları arasında geçti. Gürsel İstanbulda bulunduğu müddetçe yorgun başkent günlerinin acısını çıkarırcasına denize girdi ve bol bol yüzdü. Gürselin denize girişi başlı başına bir âlem oluyordu. Babacan General alışmadığı bir insan halkasından, ne yaparsa yapsın kurtulamıyor, denize ayağını atar atmaz etrafım saranlardan elaman diyordu. Buna rağmen Gürselin yüzündeki tebessüm kaybolmadı. Hele foto muhabirlerinden çektiği görülmeğe değerdi. Gerçi bu kadar resminin çekilmesine Devlet ve Hükümet Başkanının bir türlü aklı ermiyor, hattâ zaman zaman sinirleniyordu. Ama gazetecilere olan sevgisi poz poz resimlerini çeken ve kendisini bir dakika olsun bırakmıyan foto muhabirlerine karşı gelmesine, onları reddetmesine mâni oluyordu.

Geçen haftanın sonunda Pazar günü,. Floryada saat 10 da denize girmeyi deneyen Devlet ve Hükümet Başkanı daha adımını atar atmaz etrafının bir çok İstanbullu tarafından sarıldığım gördü. Bir İki kulaç attı. Etrafındakiler de onunla beraber Marmarayı kulaçladılar. Gürsel yanındakilerden kurtulamıyacağını anladı ve teslim Oldu. Bir saate yakın denizde kaldı. Bu, denizde kalmaktan ziyade etrafındakilerin sorduklarına cevap vermekle geçen bir zamandı. Sabah banyosunu bitiren Gürsel öğleden sonra belki rahatça denize girebilirim ümidiyle, istirahat etmek üzere eve girdi.

Saat 15 de tekrar deniz banyosu almağa niyetlenen General yanıldığını bir kere daha anladı. Bu kere etrafını saran kalabalık, sabahkinden de fazlaydı. General İstanbullularla şakalaştı. Doğrusu istenirse etrafındakilerin sevgi tezahürleri Gürseli memnun ediyor ve deniz banyosunun '

Gürsel serinliyor
Sıcağı da yeniyor,

İsmet İnönü torunları Hayri İnönü ve Eren İnönüyle

Bu kadar İnönü Bayarı deli edebilirdi

tadını biraz daha arttırıyordu. İşte bundan dolayıdır ki Generalin etrafında bulunanlar Gürselin yüzünden tebessümün eksik olmadığını gördüler.

Uykusu kaçan General..

Devlet ve Hükümet Başkanı, her ne kadar İstanbulda başkentin yorgunluğunu çıkarmayı birkaç güne sığdırmağa çalıştıysa da bazı hâdiseler iyi kalpli Generali üzmekten geri kalmadı. Hele haftanın başında Erenköyde yaptığı bir dost ziyaretinden, Devlet ve Hükümet Başkanı ziyadesiyle üzgün döndü.

Ziyaret özel bir ziyaretti. Evde Gürselden başka misafirler de bulunuyordu. Bu ziyaret sırasında emekliye ayrılan bir subayın hafif de olsa serzenişte bulunması iyi kalpli Generali hayli üzdü. Kaşları sevimli şekilde çatıldı ve misafirliği sırasında oldukça az konuştu. Ziyaretten vaktinden evvel döndü. Ancak sinirleri bir hayli bozulmuş ve ziyadesiyle üzülmüştü. Bu yüzden saat 8.30 a kadar gözünü kırpmadı. Floryadaki dinlenme evinde, mütevazi yatağının içinde döndü durdu.

Generalin üzüntüsü ertesi gün öğleye kadar devam etti. Saat 11 sıralarında kendisiyle konuşmayı arzulayan İstanbul gazeteleri muhabirleriyle karşı karşıya geldiğinde sıkıntısını unuttu ve babacan tebessümünü dudaklarına gene yerleştirdi. Gazetecilerin sorduğu bütün suallere cevap verdi. Anayasa tamamlanınca referanduma gidilecekti. Sivil memurların rahatı kaçmamalıydı. Zira sivil memurlar arasında bir tasfiyeye girişileceği hakkında çıkarılan haberler doğru değildi. Üstelik bu tip haberler belirli kimseler tarafından ortaya atılıyordu. Bunlara kulak asmamak lâzımdı. Ancak sakıtların türlü politik düşüncelerle şuraya buraya yerleştirdikleri ve aydan aya imza atmaktan başka isleri olmayanlar elbette tasfiyeye tâbi tutulacaklardı. Buna gazeteciler bile herhalde bir şey diyemezlerdi.

General etrafını saran ve birbiri ardı sıra sualler soran genç adamları Uğurlarken ne esini bulmuştu. Sık sık meşhur kahkahalarını atıyor ve sorulan sualleri öyle cevaplandırıyordu. Hele alacağı deniz banyosunu düşündükçe hem uykusuzluğunu, hem de yorgunluğunu unutuyordu. Ne var ki o gün, Marmaranın hırçın günlerinden biriydi. Deniz dalgalıydı. Sert bir lodos Marmarayı allak bullak ediyordu. Bunu gören Gürsel banyo almaktan vazgeçti ve denizin biraz olsun durulmasını bekledi. Bu fikrini etrafını saran gazetecilere söyliyerek kıyıyı kaplayan yosunları işaret etti. Bu arada gençlerden birine gözü ilişmiştl. Kaşlarını malûm şekilde çatarak:

" —Sen artık fazla başıma ekşimeğe başladın. Her Allahın günü karşıma çıkıyorsun. Bari bir mısır ısmarla da, yiyelim" dedi. Genç gazeteci koşarak bir mısır aldı ve Devlet Başkanına ikram etti. Gürsel mısırı aldıktan sonra:

" —Bunun hepsini ben yiyemem azizim. Malûm, serde ihtiyarlık var. Gel, şunu bölüşelim" diyerek haşlanmış mısırı ikiye böldü ve gence yarısını uzattı.

Deniz banyoları hem Gürsel, hem de gazeteciler İçin doğrusu istenirse pek istifadeli oluyordu. Gazeteciler mayolarıyla gazetecilik yapmak fırsatını şu sıcak günlerde kendilerine verdiği için Gürsele müteşekkirdiler. Zira banyolar sâdece banyo olarak kalmıyor sohbet arasında açık sözlü General, genç adamların sordukların a rahatça cevap veriyordu. Meselâ "Siyasi partilerin faaliyetlerine ne zaman müsaade edilecek" sualini Gürsel ikram edilen mısırı dişlerken cevaplandırmış ve "Zamanı gelince" demişti.

Sohbet bir kere başladı mı güleç yüzlü General imkânı yok sonunu getirmiyor, işi koyulaştırmadan bırak mıyordu. Bu defa, yeni siyasî partilerin kurulmasına ne zaman müsaade edileceği şeklindeki sual ortaya çıkmıştı. General suali soran gazeteciye birkaç saniye baktı. Sonra başını hafifçe sallıyarak:

"— Evvelâ D.P. nin akıbeti hele bir belli olsun" diye cevap verdi. D P. nin âkibeti hakkında da bir gün evvel Devlet ve Hükümet Başkanı gerekli olanı söylemiş ve tüzüğüne aykırı hareket eden bu partinin normal olarak kapanması lâzım geldiğini belirtmişti.

Türkiyede bir sosyalist partinin faydalı olacağı fikrini Gürsel gene deniz banyosu sırasında izhar etti. Gerçi, şimdi mevcut bir Sosyalist Parti vardı. Ama. istenileni vermekten uzaktı. İleride kuvvetli ve içine kötü ideolojilerin katılmıyacağı bir Sosyalist Parti Türkiye için faydalar sağlıyabilirdi.

Basının dostu

Sohbet, hafifliyen lodosla birlikte sona erdi. Gürsel dinlenme evine çekilerek hiç değilse birkaç saat yalnız kalabildi. Devlet ve Hükümet Başkanını takiple vazifeli gazeteciler, kendisini o gün ancak 14.30 da görebildiler. Babacan General, bu defa Deniz Köşkünden banyo almayı tercih etmişti, 10 dakika kadar denizde kaldı. Sonra çıkarak güneş banyosuna başladı. Deniz Köşkünün balkonunda güneşe kendisini veren Başkan pek fazla rahat edemedi. Foto muhabirleri yeterli resim çekememişlerdl. Devlet ve Hükümet Başkanının denizde resimlerini çekmek istiyorlardı. Bu isteklerini yavere duyurdular. Gürselin yaveri Generale durumu anlatınca, babacan General gazetecilere dayanamadı. Tekrar denize atladı ve:

"— Gelin, hadi, çekin ne istiyorsanız" dedi. Foto muhabirleri birbirini iterek resim çekmeğe koyuldular. Bu müddet zarfında Gürselin etrafını gene İstanbullular sarmıştı. Ge-

neral etrafındakilere lâf yetiştirmekten geri kalmıyordu. Bir ara lâstik şiltede yüzen küçük bir gocuğa takıldı. Saat tam 15.30 da, etrafındakilere veda ederek denizden çıktı.

Gürselin denizden çıkışının sebebi bir misafir beklemesiydi. Gelecek olan eski D.P. listesi müdavimlerinden bağımsız İstanbul Milletvekili Ali Fuat Cebesoydu. Cebesoyla kısa bir müddet konuşan Gürsel o gün en mühim ziyaretini akşama doğru yaptı. Yapılan ziyaret hakikaten bir gün evvel söylense imkânı yok inanılmazdı. Devlet ve Hükümet Başkanının ziyaretine gittiği zat, Adananın ve Türkiyenin sayılı zenginlerinden Hacı Ömerdi. Emirgânda son derece mükellef bir villâ içinde oturan Hacı *Ömer,* Gürseli bahçe kapısında karşıladı. Bu tip karşılamalara alışık bir insan edasıyla yerlere kadar eğildi.

v. Gürsel otomobilden kapıda inmişti. Hacı Ömerle birlikte köşkün bahçesine girdi. Sakıtlar zamanında kolaylıkla temin edilen ve değeri 6 bin dolar civarında olan meşhur at heykelinin yanından kıvrılarak sağ tarafa sapan Gürsel ve Hacı Ömer ağır ağır köşke doğru yürüdüler. Yolda ekseri Gürsel konuşuyor, Hacı Ömer belki de eski alışkanlığının tesiriyle devamlı suretle tasdik ediyordu. İki adam köşkün kapısında kaybolduklarında kafalarda beliren istifhamlar hayli çoğalmıştı. Gürsel Hacı Ömeri neden ziyaret etmişti? Ziyaretin hakikî maksadı neydi? Devlet Başkanı bir zamanların bu ünlü Demokratına bazı tavsiyelerde mi bulunacaktı? Bütün bunların cevabı verilemedi.

Bir saat sonra Emniyet Müdürlüğünün 0004 numaralı siyah Chevrolet otomobili Devlet ve Hükümet Başkanını almağa geldiğinde bava kararmış, Boğazın balıkçıları yavaş yavaş denize açılmağa başlamışlardı. Ama Adanalıların gayet iyi tamdıkları, düşüklerle ahbaplığını ve münasebetlerini bildikleri, onlardan ne derece faydalandığını gözleriyle gördükleri Hacı Ömerin Cemal Gürsel tarafından ziyaret edilme şerefine kavuşması her yerde ve bilhassa Çukurovada bir soğuk duş tesiri yaptı. Gerçi Hacı Ömerin girginliği bilinmeyen husus değildi. Servetine güvenerek herkesi davet etme hakkını kendinde görüyordu. Hattâ meşhur Thornburg bile bu yapışkan zattan kurtulamamıştı. Nihayet Cemal Aganın ne derece kalender ve şahsi meselelerde yumuşak yüzlü olduğu da bilmiyordu. Ama nihayet Cemal Aga bugün Devlet Başkanıydı ve yüzünü biraz daha pek tutması gerekiyordu. Zira bu haftanın başında Gürselin Bayarın eski "şahsî dost"u olan "becerikli iş adamı 'm evinde ziyareti bir belirli sınıfa verilmiş prim gözüyle görüldü ve hiç iyi karşılanmadı.

Bir Açıklama

Geçen hafta Cemiyet sahifesinde İzmir muhabirimiz tarafından telefonla verilen bir cemiyet haberi elimizde olmayan sebeplerden dolayı mecmuamızda hatalı bir şekilde neşredildi. Ancak kibarlığı müsellem olan Ticaret Bakanı Dr. Cihat İren telefonla bizi ikaz etti. Şimdi bu hatayı tashih ediyoruz.

İzmir Gazeteciler Cemiyeti Lokalinde cereyan eden muhaverede Cihat İren gazetecilerden bahsederken aynen şöyle demiişti:

"Gazete yalan yazarsa, gazeteler nasıl olsa yalan yazarlar derler. Gazeteci zamanla yıpranmaz bilâkis otoritesi artar. Politikacı zamanla yıpranır." Ayrıca Cihat İrenin anlattığı fıkrada adı geçen Lord Home değil Mr. Amery'dir.

Öteki deniz âşığı

Geçen hafta boyunca Gürsel Marmaraya Floryadan girerken, tatilini fazlasıyla hak etmiş bir başka politikacı aynı denize Heybeliadadan giriyordu. İnönü denizde kalma müddetini gittikçe uzatıyor ve iyi giden havalardan mümkün nisbetinde faydalanmaya çalışıyordu. Zaten Ankaraya dönüş için de, bir fevkalâdelik olmazsa, takvime değil barometreye bakarak karar verme niyetindeydi. Havalar müsait gittiği takdirde Eylül sonuna kadar İstanbulda kalacaktı. D.P. devrinin Muhalefet lideri geçen haftanın sonunda bir yakınma: ".—Biliyor musun, yeni yeni dinlenmeye başlayabildim.." dedi.

C.H.P. Genel Başkanının dinlenme ölçüsü okuma kaabiliyetiydi. Şimdi, eskiye nazaran çok dafa fazla okuyor ve okumaktan zevk alıyordu. Bu, zihninin bir çember üzerinde dönmekten kurtulduğunun deliliydi ve doğrusu istenilirse kış aylarında, kendisini bekleyen işlerin halimde bu sükûnet büyük fayda verecekti. İnönü sabahları dokuza doğru kalkıyor, mûtâd traşını olup giyindikten sonra -sakalı çıktığı devirden bu yana, İnönü harbinin sabahı dahil her gün mutlaka traş olmuştur ve yanına çıkanların traş olmasını mecburi tutmuştur- hafif bir kahvaltı ediyor, gazeteleri tetkik ediyordu. Denize öğleye doğru gidiyor, Heybeliada plajını dolduranların sevgi dolu bakışları, hattâ tezahüratı arasında banyosunu alıyor, yüzüyordu. Öğleden sonra kısa bir istirahata çekilen İnönü akşam üzeri misafirleriyle görüşüyor, sonra da kitapları, dergileri arasına çekiliyordu. Akşam yemeklerini ekseriya evinde, eşiyle birlikte yiyen C.H.P. Genel Başkanı geç vakte kadar okumaya devam ediyordu.

Yaz aylarında İnönü için en büyük zevk Maltepeye geçmek oluyordu. Orada torunlarıyla birlikte denize giriyor, onlarla oynuyor, onları gezdiriyordu. Zaten küçük torunları da arada sırada gece yatısına büyükbabalarına gidiyorlar ve o zaman Heybeliadadaki sessiz ev cıvıl cıvıl cıvıldıyordu.

İnönünün yaptığı bir şey daha vardı: İç ve dış hâdiseleri dikkatle takip etmek! Geçen haftanın sonlarındaki gün görüştüğü Milliyetin yazı işleri müdürü Abdi İpekçiye "Bu benim yarım asırlık tabiatımdır" dedi. Türkiyenin 1 numaralı devlet adamının bu tabiatını muhafazası pek çok vehimli kalbe su serpti. İnönü vazife başındaydı.

C. H. P.

Perde açılıyor

Bu haftanın başındaki pazartesi günü, Ankarada C.H.P. nin sarı badanalı Genel Merkezine gidenler orada uzun boylu, kalın gözlüklü, zeki bakışlı, âşinâ yüzlü bir genç adam; masasının başında buldular. Genç adamın katilden geldiği yanık yüzünden belliydi. Bu, eski partinin yeni siması -yeni ve en kıymetli simalarından biri- Prof. Turhan Feyzioğluydu. Böylece, C.H.P. nin iyi niyetli Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksal kendisine yaz ayları için verimli bir yardımcı bulmuş oldu. Zaten yaz dolayısıyla İstanbulun orasına burasına dağılmış, bilhassa -ucuzluğu dolayısıyla- Büyükadadaki Anadolu Klübüne sığınmış C.H.P. ileri gelenleri bu haftanın başlarında başkente, İşlerinin başına dönmeye hazırlanıyorlardı. Eski parti yani bir devrin eşiğinde bulunduğunu anlamış ve tenkitlere kızmanın hiç bir fayda sağlamadığını gözleriyle görmüştü.

Hakîkaten 27 Mayıs tarihinden bu vana, çoğu kötü niyetli tenkitler C.H.P. ileri gelenleri üzerinde asap bozucu bir tepki yaratmıştı. Yâni, her iş bitti de sıra C.H.P. nin tenkidine mi gelmişti? En munis ve mutedil tanınan C.H.P. liler bilhassa hususi toplantılarda -meselâ Kemal Satırkendisine ve umumiyetle partinin hareketsizliğine tevcih edilmiş ten-

kitlerin sahipleri aleyhinde ver yansın ediyor, onların hepsini "C.H.P. yi tahrip" niyetiyle suçlandırıyordu. Halbuki C.H.P. yi tahrip kime fayda verecekti? Bilâkis, eski partinin ve onun büyük şöhretli liderinin mevcudiyeti siyasî hayatta istikran sağlıyor, yarın için teminat vazifesi görüyordu.

Bu hiddet ve şiddete rağmen haftanın başında, sükûnetle düşünebilen C.H.P. ileri gelenleri tenkitlerden çoğunun haklı temellere dayandığını ve eski partinin bilhassa aydın çevreleri tatmin edecek bir faaliyet göstermediğini kabul ettiler, kolları sıvadılar. Evet, doğruydu. Partisiz ve politikasız demokratik rejim kurma hevesinde bulunanlar kendilerine hedef olarak C.H.P. yi almışlardı ve onu bu maksatla kötülüyorlardı. Ancak onların yanında eski partinin kendisini yeni şartlara samimiyetle uydurması taraftarları da mevcuttu ve asıl onların tatmini gerekiyordu. Zira o gibilerin tenkitlerinde haklı bir nokta vardı ve 28 Nisan ile 27 Mayıs arasında C.H.P. nin kâfi derecede dinamik davranmadığından şikâyet edenler, 27 Mayıstan sonra bir ara bazı aklıevvellerin kendi aralarında bakanlık taksimine giriştiğini bilenler seslerini sebepsiz yükseltmiyorlardı. Nitekim büyük C.H.P. li kütleler de bu gibi şikâyetlerin haklı taraflarını gördüler ve çâreyi Kurultayda buldular.

Dananın kuyruğu

Hakikaten bu haftanın başında C.H. P. nin ilk fırsatta Kurultayım toplaması ve iktidar kendisine teveccüh ettiğinde hangi ekiple memleketi idare edeceğini belli etmesi fikri inanılmaz derecede taraftar topladı. Büyük şehirlerden küçük kasabalara, her yerde bir Kurultayın süratle toplanmasının faydaları belirtiliyordu. Bu lüzumu idrak edenler arasında, haftanın başında Genel Merkez de vardı. Merkez idare Kurulunun bir çok başarısız üyesinin Kurultayca değiştirileceğinde zerrece şüphe yoktu. Eski Sekreterle belirli ve az sayıdaki taraftarlarının hummalı faaliyeti de biliniyordu. Buna rağmen Kurultay lüzumu bütün teşkilâtta öylesine kök saldı ki Genel Merkez buna taraftar olmamaya imkân görmedi. Zaten, eski Genel Sekreterden yana bir endişe bahis mevzuu değildi. Zira D.P. ile savaş yıllarında dahi ölçüsüz hareketlerle bütün prestijini yemiş bulunan ve bütün kozu "Ama hizmet etti"den ibaret kalan Kasım Gülek elbette ki bir iktidar partisi için Aksalın karşısında pek tüy siklet görünüyordu. Bu yüzden, "çevirmekte olduğa manevralar fazla tesir bırakmıyor, arabalarının ipini o yıldıza bağlayanlar yaya kalacağa benziyordu.

Genel Merkez bu haftanın başında Kurultaya en ziyade kuvvetle gitmenin yolunu fikri çalışmada gördü. Madem ki umum! efkâr eski partiden hakikaten bir şeyler bekliyordu, o hâlde eski partinin şöyle bir silkinmesi lâzımdı. Elbette ki plâtonik "Doktrin Partisi" hâline gelmek bahis mevzuu değildi. Ama, meselelerin hâl çârelerini daha açık şekilde 'söylemek sâdece fayda sağlayacaktı. Bundan başka ocak ve bucakların kaldırılması dolayısıyla tüzükte bir değişiklik yapmak gerekiyordu. Nitekim haftanın başında İstanbulda hususî bir komisyon çalışmaya başladı. Böylece C.H.P. de yeni bir perde açılıyordu ve eski parti kendisini yeni şartlara uydurmaya ciddiyetle hazırlanıyordu. Tabi! gözde elemanlar arasında bu tempoya ayak uyduramayanlar vardı. "Zeki iş adamları" nın C.H.P. de tuttukları köprü başları da eleneceklerdi. Ama bu tasfiye eski partiye sâdece yeni bir hayatiyet sağlayacaktı.

Turhan Feyzioğhı
Eksiği medenî cesareti mit

İzmir

Örs ile çekiç arasında

İnsanı hayatından bezdiren bunaltıcı bir sıcak vardı. Ortalama 30 santimlik bir bindirme ameliyesi dolayısıyla imarzede Beyazıt Meydanından beter hale gelen Konağın bir köşesinden Değnekçi -izmirlilerin dolmuş kâhyalarına verdikleri isim- Japonun, kulakları matkap gibi oyan canhıraş bağırtıları duyuluyordu: "Haydiii gelin! Güzelyalı 50, İnciraltı 100! Derhal kalkıyor! Beklemek yok! Taksitle, veresiye, bedava yolcu taşıyoruz! Otomobillerimiz radyolu! Müşterilere ikram edilen birer çay da caba!" izmir Körfezinden esen imbat tozu dumana katarak ateş üfürüyor ve Konakta göz gözü görmez oluyordu.

Yukarıdaki paragrafta, son 3-4 haftadır Karşıyaka ve Güzelyalıdan tutun, Beştepelere kadar bütün İzmirlileri, hâttâ Yassıadayı unuttururcasına alâkadar eden kıyasıya bir mücadeleden bir sahne tasvire çalışılmıştır. Kıyasıya mücadelede İzmirliler ikiye ayrılmıştır. Bir cephede Belediye ve Şoförler Cemiyeti, diğer cephede ise halk ile basın ve *9* yolcu taşıyabilen ve "Steyşın" dolmuşçular vardır. Ancak mesele bir basit şehir dâvas.- mâhiyetini aşarak, rekabet serbestisi gibi hayat] bir pensibe kadar dayanmaktadır. Kıyasıya mücadeleyi İzmirliler şu şekilde formüle etmişlerdir: Steyşın dolmuşlar kalkmalı mı, kalmalı mı?,

Hâdise şudur: Üçüncü kotadan, bütün memlekete olduğu gibi İzmire de, yığınla Avrupa menşeli İngilizcede "Station Wagon" denilen küçük otobüsler getirtilmişti. Halen sayıları İzmirde 360 a yükselen bu küçük otobüsler, sahiplerince dolmuş olarak çalıştırılmağa başlanmıştı. Durum evvelâ, şimdi sayıları İl Trafik Komisyonunca 1,600 de dondurulan taksi sahiplerinin menfaatlerini kösteklemişti. Zira pahalı, masraflı ve dolmuş yapsalar dahi 5 kişiden fazla yolcu taşıyamıyan taksilerin, ucuz ve ekonomik ve 9 yolcu taşıyabilen küçük otobüslerle rekabet edebilmelerine imkân ve ihtimal yoktu. Taksi sahiplerinin Şoförler Cemiyeti kanalıyla gammazlaması üzerine ESHOT -Elektrik, Su, Havagazı, Otobüs, Troleybüs- Umum Müdürlüğünün aklı başına geldi. ESHOT, Otobüs ve Troleybüs İşletmesinin senede 3.5 milyonluk ziyanının sorumluluğunu bir kalemde biçâre Steyşın dolmuşçuların üzerine yıkıverdi. ESHOT Umum Müdürü Fethi Manguoğlunun fikrini, bağlı bulunduğu Uçucu Kurmay Albay Safa Poyraz riyasetindeki İzmir Belediyesine telkin etmesi zor olmadı. Devkatri İzmir Belediyesi de fevri denilebilecek bir kararla Steyşın dolmuşların kaldırılacağını alâyişle ilân etti. Karar, otobüs, troleybüs ve tramvay işletmeciliği imtiyazını Belediyelere tanıyan 1580 sayılı kanuna istinad ettirilmişti. Karar hâlihazırda, örs ile çekiç arasında kalan

son söz sahibi İl Trafik Komisyonunun dikdörtgen masasının üzerinde duruyordu. ,

Kaldırılmalı mı? .

Mâhût kararın halk ve basın üzerindeki tepkisi, ümid edilmedik derecede sert ve şiddetli oldu. Steyşm dolmuşların sayılmakla bitmez faydaları orada burada ileri sürüldü. Steyşın dolmuşlarda, balık istifi misâli otobüs ve troleybüslere mukabil yer bulmak garantiliydi. Steyşın dolmuşlar kalkarsa, en fazla üzülenler, hanımlar olacaktı. Yolcunun tatlı canının istediği yerde, meselâ evinin eşiğinde inmesi veya binebilmesi mümkündü. Hem cevval, hem de otobüs ve troleybüslerden süratli ve mecburî durakları bulunmayan Steyşın dolmuşlarda hatırı sayılır zaman tasarrufu sağlanıyordu. Otobüs ve troleybüsler bavul, sepet, file gibi eşyaları kabul etmiyordu. Her vatandaşın da taksi tutmağa malî gücü" elvermezdi. Bütün bu avantajlara mukabil, Steyşm dolmuşlarla otobüs ve troleybüs ücretleri arasındaki fark, sâdece 10 kuruştu. Halk arasında duyulan bir ihtiyaca cevap vermek için meydana çıkan Steyşın dolmuşları kaldıracak yerde, işletenleri mükâfatlandırmalıydı. Bunlar bir âmme hizmeti güren Otobüs ve Troleybüs işletmesine yardımcı durumundaydılar.

Sırtlarını halkın teveccühüne ve basının desteğine dayıyan sempatik Steyşın dolmuşçular da bekalarını korumak için bayrak açmışlardı. Hararetinden bir türlü kaybetmiyen kıyasıya mücadele, toplantılar yazışmalar, etüdler, basın konferansları şeklinde uzayıp gitmekteydi. Bir taraftan da Belediye, elindeki yetkileri biraz zalimce kullanarak steyşın dolmuşçuları tedirgin etmek için tedbirler alıyordu. Steyşın dolmuşlara, Konak Meydanının kervan *geçmez,* kuş uçmaz bir kesimi durak mahalli olarak gösterilmişti. "Mektepsiz Maarif Nezareti"ne benzer bir sevdada olan İzmir Trafik Müdürlüğü esasen üvey evlât muamelesine lâyık görülen Steyşın dolmuşların kaldırılmasının fanatik taraftarlarından biriydi.

İl Trafik Komisyonu, halk ile basının ve Steyşın dolmuşların mukavemeti karşısında tereddüde düşmüştü. Bir uzlaştırıcı formül peşindeydi. "Küçük otobüs" sınıfına girmeleri dolayısıyla haksız da bulunsalar, Steyşın dolmuşçuluğunun bir emrivaki olduğu görüşü, İl Trafik Komisyonunda gittikçe taraftar toplamaktaydı. Fakat şurası muhakkaktı ki, İzmir Belediyesi meseleyi tetkik ettirmeden "Steyşın dolmuşları kaldıracağız" şeklinde yaptığı beyanı geriye almak zorunda kalacaktı.

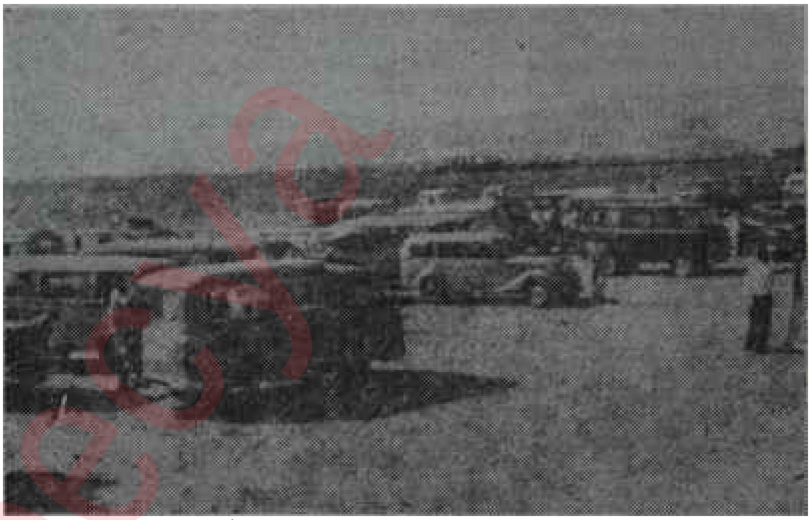
İl Trafik Komisyonunda, muhtelif uzlaştırıcı ' formüller ileri sürülmüş, ama henüz kesin bir karara varılamamıştı.' Meselâ Steyşın dolmuşların rüsuma tâbi tutulmaları, öğrencileri %50 tenzilâtla taşımaları ve nakliye ücretlerini 40 kuruşa düşürmeleri bunlar arasındaydı. Bir diğeri de, Steyşın dolmuşların trafiğin kesif olduğu bölgelerden sürülüp Belediye otobüslerinin ve bilhassa troleybüslerinin tekerleklerine taş koyamıyacakları kör ve ikinci sınıf semtlere atılmalarıydı.

Ne şiş yansın, ne kebap

Halbuki Steyşın dolmuşlar, arzu ettikleri iş sahalarından dışarı çıkarılmamaları konusunda diretiyorlardı. Belediyenin kendilerine gösterme- ği düşündüğü 6 mecburi istikamet, yolcu bakımından kendilerini doyurmaz ve yokuşlu olması dolayısıyla otomobillerini yıpratırdı. Steyşın dolmuşçular, kendi rahatlarına bırakıldıkları taktirde, Belediyeye istediği yardımı yapmağa hazırdılar. Meselâ zihinlerinden geçirdikleri rakam, otomobil başına ayda 100 -150 liraydı.

İzmir Belediyesinin istim sonradan gelsin zihniyetiyle sormadan soruşturmadan aldığı kararın tatbiki müşküldü, İl Trafik Komisyonu, bir hafta içinde Konak - Güzelyalı arasında Belediye otobüs ve troleybüslerinin taşıdığı yolcu miktarı ile Steyşın dolmuşlarının taşıdıkları yolcu adedini tesbite karar vermişti. Zira ESHOT, Steyşın dolmuşlar kaldırıldığı taktirde otobüs ve troleybüs hatlarını takviye edeceğini ileri sürmüştü. İl Trafik Komisyonu, Steyşın dolmuşlar kaldırıldığı taktirde, 20 Ağustosta açılacak İzmir Enternasyonal Fuarının yaratacağı %50 nisbetindeki trafik artışını da nazarı itibara alarak, otobüs ve troleybüslere vâki olacak munzam yolcu akınını -ESHOT'un karşılamağa muktedir olup olmadığını anlamak istiyordu. Bir defa İzmirin elektrik enerjisi takati, muayyen sayıda troleybüsü çalıştırmağa müsaitti ve ESHOT'un elinde mevcut vasıta adedi mahduttu.

İzmirliler, bir Millî İnkılâp Belediyesinin hemen Steyşın dolmuşlar meselesine el atmasını soğuk karşılamışlardı. Gerçekten, Steyşın dolmuşlar, İzmirde müstacelen halledilmesi mutlaka gereken en hayatî mesele değildi. Herkesin gözleri önünde duran İzmir Belediyesinin bir personel dâvası vardı. Rauf Onursal ve Faruk Tunca gibi iki Belediye Başkanının çeşitli kirli icraatına türlü hukuki formüller bulmakta maharet göstermiş 24 daire müdürünün dörtte üçünden fazlası hâlâ işbaşındaydı. İhtilalden önce D.P. nin bir beslenme ve yemleme merkezi haline getirilen İzmir Belediyesinin kilit noktalarını, düşük İktidarın sâlikleri hâlâ ellerinde tutuyorlardı. Kayırılmış yövmiyelilerin saltanatı berdevamdı. Haddinden fazla hüsnüniyetli Ve F.G. Gökay - Mümtaz Tarhan karması bir icraatla şöhret yapan disiplinli şehircilik şampiyonu Poyraz, anlaşılması müşkül bir gücendirmeme psikozu içinde, D.P. nin bu gizli ordusuna karşı eli kolu bağlanmış vaziyetteydi.

İzmirde sıra bekleyen dolmuşlar

Denize 5 metre kaldı!..

Komisyon

Saatin sesi

(Kapaktaki heyet)

Bu haftanın başında, günlerden pazartesi olduğu halde, İstanbulda Üniversitenin hemen girişindeki Rektörlük binasının büyük toplantı salonu boş kaldı. Halbuki ikibuçuk aya yakın bir zamandan beri salon pazartesi, çarşamba ve cuma günleri sabahleyin saat 9.30 ile 12.30, akşam Üzeri 14 ile 18.30 arası cıvıl cıvıl oluyor, ilmî tartışmalar tavanlarda akisler bırakıyor, İkinci Cumhuriyetin Anayasası hazırlanıyordu. Toplantı günleri üyeler, uzak yerlerde de otursalar oturumun açılma saatinden çok evvel geliyorlardı. Prof. İlhan Arsel ile Prof. Bahri Savcı ve Prof. Hüseyin Nail Kübalı bunlar arasındaydı. Salonda bir soğuk hava tertibatı bulunduğu hâlde sıcak daima daha baskın çıkıyor ve ilim adamlarını her şeyden çok rahatsız ediyordu. Su yüzden toplantı salonuna sık sık kahve ve soğuk su taşınıyor, ceketler çıkarılıyor, gömlekler fora ediliyordu. Yemekler ekseriya Rektörlük binasının hemen yanındaki Profesörler evinin altındaki lokantada yeniyordu. Öğle yemeğine fazla iltifat etmeyen, Rektör Sıddık Sami Onar oluyordu. Kubalı ise, yemekten sonra bir köşede on dakika kestirip çalışmaya devamı tercih ediyordu. Onar fasıla esnasında Rektörlük odasında Üniversiteye ait işlerle meşgul oluyor, öğleden sonraki oturum başladığında ona katılıyordu.

Bu haftanın başındaki gün toplantı salonu ıssız kaldı, zira Anayasa Komisyonu işlerin ağır yürümesinin dört bir tarafta uyandırdığı memnuniyetsizliği göz önüne alarak kendi arasında taksimat yapmış ve bir "tâli komisyon çalışması" devresine girmişti.

İlmin ışığı

27 Mayıs 1960 günü güneş henüz doğarken, Millî Birlik Komitesi üyelerinden Kur. Yzb. Şefik Soyuyüce, altında bir jip, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinin bazı tanınmış mensuplarının kapısını çalıyordu. Soyuyüce ilk önce Rektör Ord. Prof. Sıddık Sami Onarı ziyaret etti. Ondan sonra da Prof. Ragıp Sarıca Doç. Dr. İsmet Giritli, Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu ve Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya ile Erenköydeki evinde Prof. Dr. Hüseyin Nail Kubalıyı buldu. Soyuyüce hocalara, artık hürriyet güneşinin doğduğunu ve milletin kendilerini vatan vazifesine davet ettiğini bildirdi. Türk Silâhlı Kuvvetleri memleket idaresini geçici olarak ele almış ve Anayasa dışına çıkmış olan DP. iktidarım alaşağı etmişti. Şimdi, Millet ve Silâhlı Kuvvetler, demokrasi yolundaki mücadeleye sözle, yazıyla ve hattâ kanla iştirak etmiş olan hocalardan yeni Anayasanın ve yeni Seçim Kanununun tasarılarını hazırlamalarını istiyordu. Uçak bekliyordu.. Derhal Ankaraya gidecekler ve Millî Birlik Komitesi Başkam Başkomutan Orgeneral Cemal Gürsel ile görüşeceklerdi.

Şefik Soyuyüce,
'Mesaj taşıyan adam

Hocalar işte böyle asil bir heyecan, böyle ulvî bir vazife duygusu içinde bir askerî nakliye uçağına bindiler ve Ankarada Genelkurmay Başkanlığı binasında Orgeneral Gürsele mülâki oldular. Gürsel, hocaları büyük hürmetle kabul etti. Devletin müesseselerini yeniden kurmak gerekiyordu. Atatürk. "Tek hakikî mürşit ilimdir" dememiş miydi? İşte, Türk Milleti adına hareket etmek zorunluğunda kalan Türk Silâhlı Kuvvetleri de Büyük Atanın sözüne uyuyor ve ilmi yardımına çağırıyordu. İstanbul Üniversitesi Rektörü ve İstanbul Hukuk. Fakültesi İdare Hukuku Kürsüsü Ordinaryüs Profesörü Dr. Sıddık Sami Onarın başkanlığında derhal bir Anayasa Komisyonu kurulacak ve seçilen diğer hocalarla birlikte çalışmağa başlayacaktı, Komisyonun, diğer üyelerini seçmeğe de .yetkisi olacaktı,'

Meşru bir İnkılâp

Komisyon üyeleriyle Milli . Birlik Komitesi üyeleri ilk olarak, İnkılap idaresinin ana esasları, Geçici Hükümetin kuruluş şekli, milletlerarası tanıma vetiresinin işleyebilmesi için Devlet Başkanlığı vazifesinin nasıl deruhte edilmesi gerektiği konularında kısa bir istişarede bulundular. Sonra, Anayasa Komisyonu işe koyuldu.

İlk eser olarak Komisyon, 29 Mayıs tarihli raporunu Milli Birlik Komitesine sundu. Sâdece Türk hukuki tarihinin değil, dünya hukuk tarihinin müstesna bir vesikası olarak İlerki nesillere kalacak olan bu vesika aynı zamanda bir üslup numunesi halinde radyolarda bütün millet tarafından hûşû ve heyecan içinde dinlendi. Devlet tam mânasiyle çöküntüye uğramıştı. Bütün müesseler şahıs ve zümre iktidarına ulaşmanın vasıtası hâline getirilmişlerdi. Bu hâl artık bir bedahet arz ediyordu. Raporda, Hükümetten Meclise kadar bütün Devlet müesseselerinin nasıl dejenere edildiği, Muhalefetin çalışmalarının nasıl kösteklendiği, başta basın, toplantı ve seyahat hürriyetleri, can ve mal emniyeti olmak üzere bütün haklarının, hâkim teminatının, mahkeme istiklâlinin nasıl yok edildiği, Radyo ve Üniversite gibi muhta olması gereken millî müesseselere nasıl tecavüz edildiği anlatılıyor, nihayet meşhur Tahkik Komisyonu vasıtasiyle tam diktatörlük emellerinin nasıl gerçekleştirilmek istendiği hikâye ediliyordu. Fakat raporun en önemli kısmı muhakak ki gençliğiyle, aydınıyla, Ordusuyla bütün bir milletin istibdada karşı şahlanışını belirten kısımdı. Rapor millî hâkimiyet esasının ihlâl edildiğini, bu durumda Türk milletinin İnsan Hakları Beyannamesinin de tanıdığı gibi meşru ihtilâl hakkım Silâhlı Kuvvetleri vasıtasiyle kullanarak millî hâkimiyeti tekrar iade ettiğini bildiriyordu. Şimdi yapılması gereken iş, Devlet mekanizmasını yürütebilmek için bir geçici idare kurmak ve en kısa zaman zarfında da millî hâkimiyet prensibini tam teminat altına alâcak yeni Anayasa 'müesseselerini ve bu müesseselerin kurulmasını sağlayacak Seçim Kanununu hazırlayarak seçimle gelecek yeni meşru iktidara idareyi devretmekti.

Geçici İdarenin Kurulması

Anayasa Komisyonu, yeni Anayasanın niçin yapıldığını bu suretle izah etmiş oluyordu. Bundan sonra derhal yeni Anayasanın hazırlanması işine geçildi. Fakat, Millî Birlik Ko

mitesinin dünyada ve tarihteki hiç bir ihtilâl komitesinde rastlanmayan hukuka bağlılık fikri İnkılâp idaresinin dahi kesin hukuk kaideleriyle kendi kendisini bağlaması arzusunu doğurmuştu. Bu arzu hakikatte Türk milletinin kendisine has nizam ve devlet fikrinden doğuyordu. Devlet nizamı fikri Türkün kanma işlemişti. Türk devletsiz ve nizamsız olamazdı. Birinci Dünya Harbinin felâketinden yeni çıkmış, yari anarşi içindeki Anadoluda bile ihtilâlciler nizamî ordu kurmağa çalışmış ve bunda başarı kazanmışlardı. Bu, başlarında İstiklâl Mücadelemizin genç subaylarından bir Orgeneral bulunan Atatürk çocukları için de doğruydu. Millî Birlik Komitesi üyeleri, kendilerini hukuk , kaideleriyle bağlamak istiyorlardı. Bu kaidelerin başında ise, insan hakları ve milli hakimiyet esasları geliyordu. Şu hâlde, derhal bir Geçici Anayasa yapılmalıydı. Komite

Anayasa Komisyonuna müracaat etti. Komisyon, bunun üzerine, ikinci iş olarak Geçici Anayasayı hazırlamakla üç Üyesini vazifelendirdi. Ord. Prof. Velidedeoğlu, Prof. Kubalı ve Doç. Aksoy tarafından hazırlanan Geçici Anayasa, hakikaten mükemmel bir vesikaydı. Geçici Anayasada, 1924 Anayasasının esasları muhafaza ediliyordu. Sâdece, Büyük Millet Meclisinin bütün yetkileri Milli Birlik Komitesine veriliyor, Devlet Başkanlığının Millî Birlik Komitesi Başkanlığı, Hükümet Başkanlığı ve Başkomutanlıkla birleştiği prensibi vaz ediliyordu. Ayrıca Bakanların Komite içinden veya dışından ve fakat 27 Mayıs günü hiçbir partiye kayıtlı olmayan şahıslar arasından seçileceği kaidesi konuyordu. Sakıt iktidar mensuplarının muhakemesi ve muhakemeden önceki soruşturmanın esasları ve kurulları teşkil ediliyordu. Nihayet, sakıtlardan servetlerini meşru yollardan elde ettiklerini ispat edemeyenlerin gayri meşru yollardan edinilmiş servetlerinin müsadere edileceği esası kabul olunuyordu. Geçici Anayasanın teknik bakımdan tek kusuru -o da pek önemsizdir ve şimdi giderilmiştir- Büyük Millet Meclislinin yetkilerini devralan Millî Birlik esinin çıkardığı kanunlara Geçici Kanun" denmesiydi. Halbuki nite, geçici devre içinde parlâmento vasfında olduğundan bu geçini devre içinde çıkacak kanunların kanunluk kuvveti ve vasfı bakımından herhangi bir kanundan en ufak bir farkı yoktu. Bu kanunlar, elbette, Millî Birlik Komitesi işini yeni Meclise devredeceği zaman ve ondan onra da yürürlükte kalacaktı. Bu, nların kanun olmak vasfının en talip sonucu olduğu için bunu olsun,

T. Zafer Tunaya
Gençliğin sesi

yâni yeni kurulacak Meclisin bu kanunları değiştirmek yetkisine sahip olacağı hususunun olsun Geçici Anayasada belirtilmesine hiç lüzum yoktu. Geçici Anayasa elbette "Geçici Anayasa" olarak anılacaktı. Fakat, "Geçici Anayasa" gereğince çıkarılacak kanunlara "geçici" demek lüzumsuzdu. Hattâ zararlıydı. Çünkü hukuk tekniği bilgisinden mahrum bazı kimselerde, bu kanunların kanun olmak bakımından ikinci plânda olduğu tarzında yanlış fikirler uyandırabilir ve Millî Birlik Komitesi» nin otoritesi bu gibi yorumlardan zedelenebilirdi.

Eskilerin tasfiyesi

Anayasa Komisyonu, Geçici Anayasa hazırlandıktan sonra da asıl vazifesine tam olarak girişmek imkânını bulamadı. Milli Birlik Komitesi, Komisyondan sakıt iktidar suçlularının cezalandırılmasına dair esasları tesbit etmesini istedi: Komisyon, İstanbul Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku hocalarıma -Naci Şensoy ve Sahir Erman- da iştirakiyle bu konuda yapılabileceklerin en mükemmelini meydana getirdi. Ceza Kanununun başta 146. maddesi olmak üzere bazı maddeleri tâdil ediliyordu. Bu tâdiller kesin bir zaruret ti. Bu tâdillerin sakıtlara tatbiki hakkındaki gerekçe ise, yabancı memleketlerin tatbikatı, hukuk tekniği ve felsefesi bakımından en zarurî ve en sağlam esaslara dayanıyordu.

Anayasa Komisyonu, daha sonra sakıt ve sabık Cumhurbaşkanı Celal Bayarın Geçici Anayasa gereğince -ki bu konudaki eski hüküm aynen muhafaza olunmuştu- vatana hiyanet cürmünden Yüksek Adalet Divanına sevki hakkında Milli Birlik Komitesine gereken gerekçeyi en ilmî ve en sağlam esaslara dayanarak -yine Ceza Hukuku hocalarıma iştirakiyle- verdi.

Hükümet ve Millî Birlik Komitesi bu arada, Komisyondan Anayasa müesseseleriyle ilgili görülebilecek diğer bazı konularda da fikir soruyor ve Komisyonun bütün üyeleri değilse bile bazı üyeleri bu yüzden İstanbuldan Ankaraya gitmek zorunda kaldıklarından Komisyon bir türlü esas işine tam olarak giremiyordu. Bu işlerden biri de, partilerin ocak ve bucak teşkilâtının ilgası meselesiydi. Komisyon bunların ilgası lüzumunu savundu, o istikamette rapor verdi.

Asıl iş

Bütün bu işler tamamlandıktan, Anayasa Komisyonunun kuruluşundan hemen hemen bir buçuk ay zaman geçtikten sonra asıl ise, yâni II. Cumhuriyetin Anayasasını hazırlamak işine girişilebildi. Doğrusu istenirse, zaruri olan diğer faaliyetler Komisyonun bu işe başlamasını geciktirmiş de sayılamazdı. Komisyon, bütün diğer işleri arasında, bir Anayasa anketinin sualnamesini hazırlamağa imkân bulmuştu. Bu anket binlerce adet bastırılarak Devlet dairelerine, iktisadî devlet teşekküllerine, Barolar, Ticaret Odaları, sendikalar gibi mesleki teşekküllere ve siyasî partilere de gönderilmişti. Doğrusu istenirse, anket pek o kadar iyi hazırlanmış değildi. Ankete cevap verenler, pek çok yerde evvelce söyle diklerini tekrarlamak zorunda kalıyorlardı. Ama buna rağmen anket yine de faydalı oldu. Ankete cevapların Haziran sonuna kadar gönderilmesi isteniyordu. Fakat, başta C. H.P. olmak üzere bu konuda ciddi ve mesuliyetli bir şekilde çalışmak isleyenler süreyi yeter bulmadılar. Süre 7 Temmuza kadar uzatıldı ve o zaman iki bine yakın anket cevabının İstanbul Üniversitesi Rektör» lüğündeki Komisyon Başkanlığına gönderildiği anlaşıldı. Komisyon bu arada, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesinden de üyeler seçti. Bunların hepsi, sakıt idare zamanında hürriyet mücadelesine şerefle katılmış hocalardı: C.H.P. Meclisi Üyesi Doç. Dr. Muammer Aksoy, Prof. Dr. Bah-

ri Savcı ile Ankara Hukuk Fakültesinden Prof. Dr, İlhan Arsel. Bu hocalardan Aksoy, korkunç çalışma kuvvetiyle Profesörler binasında asistanlardan müteşekkil bir sekretarya kurdu ve başına geçti. Sekretarya bir yandan harıl harıl anket cevaplarını müessese müessese ayırırken öte yandan da dünyanın bütün Anayasalarında herbir müessese için bulunmuş olan hâl şekillerini tasnif ediyordu. Bu çalışma, pek tabii olarak, Komisyonun işlerini kolaylaştırmağa yaradı.

Komisyonun çalışmasını en çok kolaylaştıran diğer bir unsur da C.H.P. nin hazırladığı cevap oldu. C.H.P. Araştırma Bürosunun, çok eski çalışmalara 1957 seçimlerinden itibaren devam ettiği biliniyordu. Böyle olunca C.H.P. nin, üstelik bir iktisadî ve sosyal açıdan Anayasa müesseselerini birbirleriyle ahenkli bir şekilde tanzim eden cevabı gerek fikir vermek, gerek müesseseler üzerinde daha derin düşünmek bakımından Komisyon üyelerine büyük fayda sağladı. Komisyon üyeleri, herbir bahse geldikçe evvelâ "C.H.P. ne demiş?" diyorlar ve C.H.P. nin cevabı derhal yüksek sesle okunuyordu. Netice şunu gösteriyordu ki Komisyonun çoğunluğu -ötekini hazırlayanların kafa yapısını taşıdıklarından ve akıl için yol bir olduğundan- hemen her bahiste C.H.P. nin cevabındaki esaslardan farklı şeyler 'düşünmüyordu. Tabiî, teferruatta ayrılıklar oluyor veya bazı noktalarda C.H.P. nin cevabının tamamlanması zarureti hissediliyordu. Fakat, ana meselelerde mutabakat ekseri hâllerde tamdı.

Ağır giden tempo

Bu kolaylaştırıcı unsurlara rağmen, doğrusu istenirse. Komisyon kendisinden beklenen hızla çalışmadı. Bunun sebebi, çalışma usûlündeki aksaklıktı. Komisyon üyeleri umumî heyet hâlinde Pazartesi, Çarşamba •ve Cuma günleri bütün gün toplanıyorlar, kesif bir şekilde canla başla çalışıyorlardı. Fakat, "Şu konuda ne düşünüyorsunuz?" denip de her kesin o konudaki fikrini söylemesi pek müsbet bir çalışma tarzı değildi. Daha önceden çalışma dokümanları hazırlanmalı, muhtelif hâl şekiller' gösterilmeli, bunlar kısaca incelenmeli ve neticede bir de sarih metin teklif edilmeliydi. Ondan sonra bu çalışma dokümanları üzerinde her üye kendi kanaatini söyler, müzakere yapılır, oya başvurulur ve bir Tahrir Komitesi nihai metni kaleme alırdı. Sonra nihai metin bir defa daha Komisyonda görüşülürdü. Böyle yapılmayınca, ister istemez müzakereler uzuyor ve sistemli olmaktan çıkıyordu. Neticede bir takım sonuçlara varılıyordu ama, bunlar da fikirleri özetleyen protokoller şeklinde imzalanıyor ve madde metinleri çok kere kaleme alınmıyor, bu iş sonraya bırakılıyordu.

Komisyonun çalışma usûlünde diğer bir aksaklık da siyaset ve parlâmento hayatında hakikaten tecrübeli hiçbir üyesinin bulunmamasıydı. Gerçi, siyaset ilmiyle yakınlıkları bakımından Prof. Savcı ve Prof. Tunaya, geniş kültürü ve açık karihası bakımından Prof. Sarıca ile genç oluşlarından son cereyanlara ve halka yakınlıkları bakımından Prof. Arsel ve Doç. Giritli bu bakımdan realist görüşler ileri sürmek ve çok faydalı olmak imkânını buluyorlardı. Fakat bu, yine de yeterli değildi. Nitekim, Komisyonun çok hürmete şayan daha yaşlı bir üyesi durumu kavradı ve siyasî partilerde yer alan bazı ilim adamlarının daha Komisyona üye tâyin' olunmalarını teklif etti. Ama, -her nedense- dinletemedi. Halbuki C.H.P. den bir Prof. Turhan Feyzioğlunun, bir Prof. Tahsin Bekir Baltanın ve C.K.M.P. den Prof. Ethem Menemencioğlunun Komisyona üye olarak cağınlmalan Komisyonun tarafsızlık vasfını bozmadıktan başka, çok daha iyi çalışmasını sağlardı.

Bununla beraber Komisyon, geçen haftanın sonunda birinci aksaklığı anladı ve derhal giderdi. Komisyon muhtelif meseleler İçin Talî Komiteler kurdu ve bütün metni koordone etmek ve yazmak üzere de bir genel raportör tâyin etti. Genel raportör

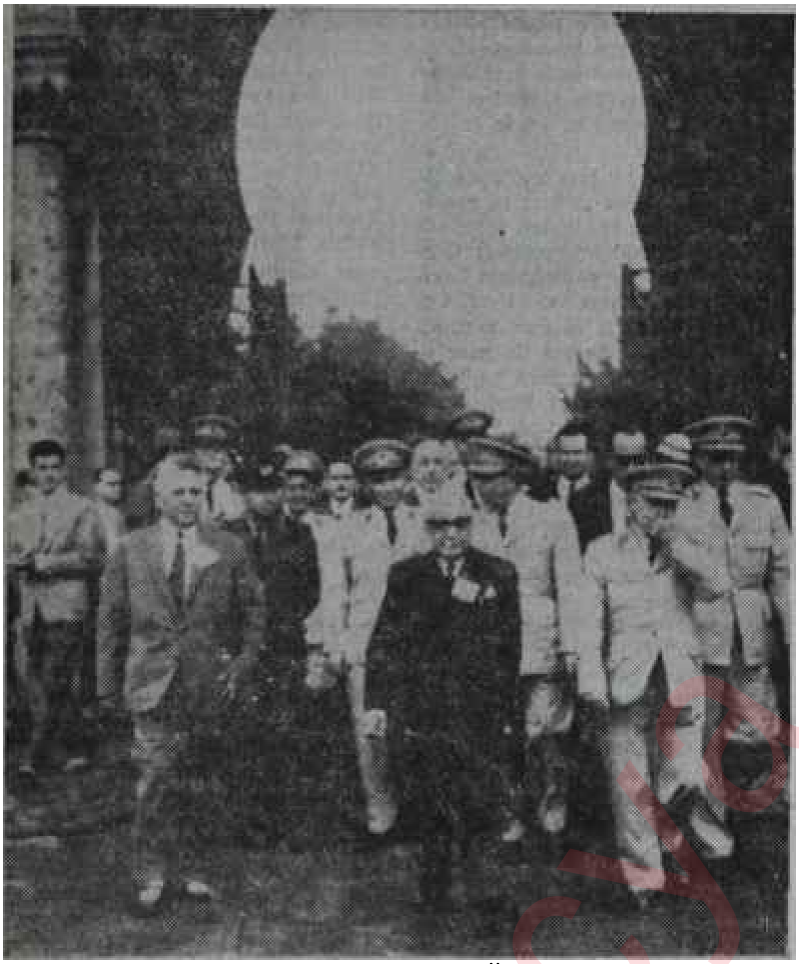

H. Nailî balı
Bileğin hakkı

Medeni Hukuk Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu idi. Basın konusundaki Talî Komite Prof. Sarıca ile Doç. Aksoydan müteşekkildi. Bu Komiteye ayrıca Ord. Prof. Sulh Dönmezer ile Prof. Sahir Erman ile gazetecilerden Cevat Fehmi Başkut, Abdi İpekçi ve Hayri Alpar katılacaklardı. Sosyal ve İktisadî Haklar Komitesi Prof. Savcı ile Prof. Tuna yadan, İdarî Teşkilât ve Kamu Hizmeti Komitesi Prof. Sarıca ile Doç. Giritliden, Yargı Kuvveti Komitesi ise Prof. Arsel ile Doç. Aksoydan müteşekkil olacaktı. Anayasanın Giriş kısmım kaleme almakla Prof. Kubalı vazifelendirilmişti. Bu vazife taksiminden sonra işlerin çok daha çabuk yürüyeceği muhakkaktı. Ayrıca, basın mensuplarının kendilerine ait kısımlarda fikirlerine müracaat edilmesi, başka konularda da devamı beklenen müsbet bir adımdı.

Çalışmalar nerede

Komisyon bugüne kadar oldukça mesafe almıştı. Ana hak ve hürriyetler konusunda hemen hemen görüşülmedik nokta kalmamıştı. Üyelerin bu konuda anlaşmaları çok kolay oldu. Ana hak ve hürriyetler İmkân nisbetinde teferruatlı şekilde târif edilecek ve aşılması imkânsız sınırları belirtilecekti. Fakat, meselâ toplantı hürriyeti ve seyahat hürriyeti gibi sınırlarının belirtilmesi çok güç konularda, Alman kazüistik usulüne bağlı bazı üyeler fazlasiyle teferruata giden ölçüleri Anayasaya yerleştirmek istiyorlardı. Gerçi bu, tamamiyle anlaşılabilir, iyiniyetli biri korunma duygusunun neticesiydi. D.P. nin ifratları artık asla tekrar edilmemeliydi. Ama, "Toplantılar seri besttir ve izin alınmadan yapılır. derken beyanname sisteminin doğru olup olmadığının münakaşası herhalde bir Anayasa metni vesilesiyle yapılmamalıydı. Bunun gibi. dışarıya seyahatlerde döviz müsaadeleri seyahat hürriyetinin yersiz bir sınırlandırılması mıydı, değil miydi? Bunların Anayasa vesilesiyle münakaşası elbette ki imkânsızdı. Yine bunun gibi, meskenin aranması veya bir şahsın üstünün veya evrakının aranması elbette ki hâkim karariyle olmalıyadı ve bu esas Anayasada yer almalıydı. Ama gümrük formalitelerinden kaçakçılığın takibine ve salgın hastalıkların önlenmesine varıncaya kadar hayâtın icablarının koyduğu bütün istisnaları Anayasada saymağa elbette ki imkân bulunamazdı. Çünkü, bu istisnalar zamanın icablarina göre değişebilirdi de.. Bunun için tek çâre, istisnaların ancak kanunilarla gösterilebileceği olabilirdi. Telefon muhaverelerinin dinlenmesi ko

Onar arkadaşlarıyla birlikte Üniversiteye giriyor
Baha

nusu da buna benzetilebilirdi. Komisyon bu meseleler üzerinde biraz fazla uzun durmakla beraber neticede doğru hâl çârelerine Allahtan ulaşabildi. Ama bu arada, biraz fazla nazari kararlar verilmiyor da değildi. Meselâ, telefon muhaverelerinin zabıtaca dinlenebilmesinin bağımsız hâkim kararıyla olması yeterli görülmemiş, bunun için her defasında Anayasa Mahkemesinden ,izin alınması şart koşulmuştu. Bu takdirde ise, Doğu ve Güney - Doğu illerimizde kaçakçı takip eden her jandarma bölük komutanının tâ Anayasa Mahkemesinden izin gelinceye kadar elindeki kaçakçıyı kaçırması işten bile değildi.. Üstelik, bu kadar teferruata ait işlerle uğraşacak bir Anayasa Mahkemesinin aslî işlerine vakit bulup bulamayacağı da sorulmağa değerdi. Bununla beraber Komisyon bu aksaklıkları kolaylıkla anlıyor, bazen fazlasiyle hassas olmasına rağmen basında çıkan tenkitleri iyiniyetle karşılıyor ve bunlardan ciddî bir şekilde istifade etmesini biliyordu. Neticede, bu mübalâğalı tarafların da düzeltileceğinden emin olmamak için hiçbir sebep yoktu.

Prensip kararları

Nitekim, bunun bir misâli de İkinci Meclis konusunda verildi. Komisyonun, modern cereyanlarla ilgisi olan, iktisadi ve sosyal perspektifi de geniş bulunmayan bazı yaşlı, üyelerinin İkinci Meclisin Birinci Meclisle eşit yetkili korporatif bir Meclis olmasını istemeleri üzerine büyük bir münakaşa açılmıştı. Münakaşa oyların eşit şekilde taksimiyle sona erdi. Fakat neticede, C.H.P. nin cevabından ve basındaki çok haklı tenkitlerden istifade eden -ilk önce biraz kızmış olsalar da- bazı üyeler Korporatif Meclis fikrinden vazgeçince bu tehlike de savuşturulmuş oldu. Bu tarz müzakerelerde bilhassa Prof. Savcı, Prof. Sarıca, Prof. Tunaya, Prof. Arsel ve Doç. Giritli çok müsbet bir rol oynuyorlardı. Buna karşılık, kendilerinden mütalea îstenen İstanbul İktisat Fakültesinin iktisat hocaları, iktisadi ye sosyal açı ve sosyolojik görüş bakımından hiç basiret gösteremediler ve seçilmeden gelmiş üyelerden ekseriyetle kurulacak bir İktisat Şûrasının plân yapmaktan tutun da teşrii mahiyette tekliflerde bulunmağa k: dar en geniş yetkilerle teçhizini isteyebildiler! Fakat, ayni Fakültenin maliye hocalarının verdiği ve anahatları itibariyle C.H.P. nin cevabındaki hükümleri çok andıran tekliflerin de yardımıyla Komisyonun gençler grubu bu saçma teklifi geri çevirmeğe muvaffak oldu.

Komisyon diğer konularda da prensip kararlarına vardı. Birinci Meclisin yetkileri, teşekkül tarzı, Hükümetin yetkileri, Hükümetle Meclisler arasındaki münasebetler, Cumhurbaşkanlığı Yargı etkisi ve Anayasa Mahkemesi, siyasi partiler konularında Komisyonun hiçbir çevreden önemli tenkitler celbetmeyecek müsbet ve klâsik kararları oldu. Komisyon bu konularda İtalyan ve Federal Almanya Anayasalarından -tıpkı C. H.P. gibi- bilhassa İstifade ediyordu. Neticede, büyük tartışma yine İkinci Meclis üzerinde olacaktı. Şimdilik, bu meclisin korporatif bir meclis olmayacağı söylenebilirdi. Komisyonun realitelere ve son cereyanlara hâkim genç üyeleri şimdi de bu meclisin sâdece istişarî yetkileri olmasını sağlamağa uğraşacaklardı. İkinci Meclis, kanunların yapılmasına, son söz Birinci Mecliste kalmakla beraber, katılmalı ve bir fren vazifesi görmeliydi. Ancak, genel oyla seçilmeyeceği için Hükümeti düşürmek yetkisine sahip kılınmamalıydı.

Mülkiyenin tasarısı

İşte tam bu sırada Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi hukuk ve siyasi ilim hocaları, Prof. Savcının da tasvibiyle güzel bir tasarıyı Komisyona yolladılar. Bu tasarı, anahatları itibariyle yine C.H.P. nin cevabına uyuyordu. Bazı noktalarda, meselâ sosyal haklar, çalışma vazifesi, plânlamanın tanzimi, kanun tasarılarının iki meclis arasında gidip gelmesini kaldırması bakımından C.H.P. nin tasarısının bu tasarıdan ileri olmasına karşılık, Mülkiyenin tasarısı da, madde madde yazılması dolayısiyle ve Meclisin feshi konusunda gösterdiği çok yerinde ve orijinal hâl şekliyle daha ileri ve işlenmiş fikirler getirmişti. Hele İkinci Meclis konusu. gibi konularda muhafazakâr temayülleri yenmek için bu tasarı paha biçilmez bir destek olabilirdi. Mülkiye hocalarının niyeti, tasarılarım Komisyona sunmaktı. Asla Komisyonla yarışa çıkmak gibi bir niyetleri yoktu. Fakat, tasarının basına erken aksedişi hemen böyle bir kanaat uyandırdı. Bazı alıngan zevat da bu kana-

ati teşvik edince ortada bir sinirlilik doğuverdi. Fakat, Prof. Savcının izahatı Komisyonda bu havayı derhal izale etti ve hattâ Komisyon Mülkiyeli meslekdaşlarına teşekkür etmek gerektiği kanaatine vardı.

Mülkiyenin tasarısında ayrıca Millî Birlik Komitesinin seçimle bir Kurucu Meclis hâlinde genişletilmesi isteniyordu. Her işi en iyi kendilerinin yapacağı kanaatini içlerinde gizleyen ve siyasi partilere karşı izahı mümkün olmayan şuuraltı bir alerjisi plan bazı kişiler bu fikre hemen hücuma başladılar. Hattâ bu kişiler Albay Türkeşin bu tasarı hakkında "indi" kelimesini kullanmasını sağlayacak kadar heyecan da gösterdiler. Şüphesiz, Mülkiyenin tasarısının açıklanış tarzı Anayasa Komisyonunun otoritesini -Başgil ve takımına karşı- korumasını zaruret hâline sokmuştu. Fakat, bu kadar telaşlanmaya da lüzum yoktu. Hürriyet mücadelesinin ön safında yer almış Mülkiyelilerin Komisyondaki meslekdaşlarını Başgillere hedef yapmak niyetinde olamayacakları besbelliydi. Üstelik, Kurucu Meclis fikri pek o kadar saçma bir fikir de değildi. Anayasaların referandumla millete mal edilmesi dünyanın hiçbir yerinde en demokratik usûl sayılmıyordu. Referandum antidemokratik bir usûl de değildi. Ama madde madde tartışma imkânını ortadan kaldırdığı için, Kurucu Meclis, hiç şüphesiz, referandumdan daha demokratik bir yoldu. Bu bakımdan Mülkiyeli bocaların fikri hemencecik yabana atılacak bir fikir değildi. Ama, bu fikir yine de yanlıştı. Çünkü, Kurucu Meclis için seçim yapılmak gerekirdi. Seçimi ise şimdiki şartlar içinde yapmak elbette ki kaabîl olamazdı. Sabıkların muhakemesinin tamamlanması, ondan sonra münasip bir süre beklenmesi, daha sonra siyasî faaliyetlerin açılması, partilerin yeni program ve tüzüklerini Kurultaylarına veya Genel Kongrelerine sunmalarına vakit bırakılması lâzımdı. Seçimin ise 27 Mayıs 1961 den önce yapılmasını engelleyen yüksek siyaset mülâhazalarının mevcut olduğu aşikârdı. Böyle olunca, Anayasanın yapılmasını 27 Mayıs 1961 den sonra toplanacak bir Kurucu Meclise bırakmak ise, isleri uzatmaktan başka hiçbir şeye yaramazdı. Ancak, öte yandan da, Anayasa yapmanın bir siyasî faaliyet olduğu ve halk kütlelerini temsil eden teşekküllerin fikirlerinin referandumda "Evet" veya "Hayır" olarak -ki İnkılâbın ve Mil letin yüksek menfaatleri bakımından bu cevap hiç şüphesiz "Evet" olacak tır- tecellisinden önce, Komisyonca bilinmesinde v sâdece bir anket cevabı olarak değil, tartışmalı ve izahlı olarak bilinmesinde büyük fayda vardı. Bu bakımdan bu haftanın başında dilekler, Anayasa Komisyonunun siyasî partileri temsil eden tanınmış hocalarla genişletilmesi üzerinde toplanıyordu. Gerçekten hiç kimse, meselâ bir Feyzioğlunun Anayasa Komisyonunun herhangi bîr üyesinden daha çok partizan, daha az vatanperver, daha az namuslu, daha az bilgili ve daha az tecrübeli olduğunu iddia edemezdi. Üstelik, Komisyonun bu şekilde genişletilmesi, ilerde toplanması muhtemel siyasi partilerin. Baroların ye sair muhtar ve meslek! teşekküllerin temsilcilerinden müteşekkil- istişarî heyetin ve **Millî** Birlik Komitesinin işlerini de son derece kolaylaştıracak, tartışma zaruretiyle referandum esasını birbiriyle en mükemmel ve en pratik şekilde bağdaştırmış olacaktı.

İlhan Arsel
İnsan okursa...

Bir diğer temenni de Komisyonun basınla olan münasebetlerinin düzenlenmesi idi. Komisyonun bir basın sözcüsü yoktu, İlk başlarda Komisyonun çalışmaları - hakkında basına pek perakende izahat veriliyor ve verilen izahattan Komisyonun çalışmasının hangi safnada olduğunu ye her konuda varılan hâl şekillerinin ne olduğunu anlamağa imkân olmuyordu. Bunun üzerine gazeteciler ister istemez, Komisyon üyelerinden teker teker bilgi toplamağa gidiyorlardı. Genç yaşları dolayısıyla basından korkmayan bu üyeler ise, pek haklı ve pek doğru olarak, gereken bilgileri basma veriyorlardı. Fakat, bu sefer gazeteciler arasındaki rekabet kıskançlığa döküldü Ve Komisyon üyelerinin ısrarı karşısında Ord. Prof. Onar bundan iki hafta önce her Cuma günü basın mensuplarıyla buluşmayı kararlaştırdı. Fakat, Onarın bu toplantılarda verdiği bilgiler de hakikaten pek kısadır ve eskisinden farksızdır. Bu durumda. Komisyonun, her konuda vardığı hâl çâreleri hakkında basına tebliğ- yoluyla haftada en az iki kere bilgi vermesi istenmektedir. Bu takdirde, milletin mukadderatına hâkim olan bir çalışmayı yapanların ne yaptıklarından milletin zamanında haberi olacak ve gereken tenkitler, temenniler ve ikazlar vaktinde yapılmış olacaktır.

İşte, bu haftanın başında, herkesin üzerinde dikkatle durduğu ve 27 Mayıs 1961'i seçimler için fazla geç bulanların müsebbip saydıkları Anayasa Komisyonu kapalı kapıları arkasında böyle çalışıyor, çalışmaları bu halde bulunuyordu. Tasarının Eylül sonlarından evvel bitmesi mümkün görünmüyordu. Tasarı daha sonra Millî Birlik Komitesi tarafından ele alınacak, orada çok uzun bir incelemeye tâbi tutulacaktı. Komite bu incelemede kendisine yardımcılar bulacaktı. İlim adamlarının pratiğe uymayan, fazla kitabî köşeleri orada yontulacak. Anayasa işleyen bir devleti mümkün kılan hâle getirilecekti.

Referandum ondan sonra yapılacaktı ki bunun Bahar başından evvel gerçekleşmesi kâabil olmayacaktı. Bu bakımdan büyük seçimler için Gürsel, koyduğu "bir kaç ay"**lık** marjı mutlaka kullanmak zorunda kalacaktı.

Üniversite

Köye doğru

Yeni Büyük Millet Meclisi binasının hemen üst tarafında yapılan Orta Doğu Teknik Üniversitesinin ikinci katında, küçücük bir odada çalışan Talebe Birliği haftalardır hummalı bir faaliyet içindeydi. Bu faaliyet gerçekten diğer üniversitelerimizin Talebe Cemiyetlerine de örnek olabilecek bir mahiyetteydi. Odanın sol duvarında çok büyük bir Türkiye Haritası asılmıştı. Harita adetâ parsellenmişcesine bölgelere ayrılmıştı. Her bölgenin mahalli dertleri, meseleleri ve bunların nasıl giderilebileceği ufak kâğıtlara özetlenmiş olarak yazılmış,/ haritaya iliştirilmişti.

Orta Doğu Teknik Üniversitesinin İdealist ve çalışkan talebeleri 27 Mayısdan beri, bir yandan devrimin gerekçesini anlatmak, bir yandan köyün meselelerini yerinde öğrenerek çârelerim bulmak için seferber olmuşlardı. Bunun için de yaz tatili yapmaktan vazgeçmişler, içinde bulunulan günlerin "tatil" değil "çalışma" günleri olduğunu kavramışlardı. Aralarından seçtikleri küçük gruplarla Türkiyeyi hemen hemen bir baştan bir başa taramışlardı. Memleketin huzursuzluklarını, anlaşmazlıkları yerlerinde tesbit etmişler, bunları birer rapor hâlinde Ankaradaki Talebe Birliği Merkezine göndermişlerdi. İşte, büyük haritanın üzerindeki özetler hazırlanan bu raporlardan çıkarılmıştı.

Ankaradaki Talebe Birliği Merkezi, gelen raporları bir bir ayırmış, memleketin ana dâva ve meselelerinin neler olduğunu meydana çıkarmıştı. 27 Mayıs Devrimi neydi? Nurculuk ne demekti? İrtica nasıl gelişmişti? Türkçülük Kürtçülük dâvası nasıl doğmuştu? Anadolu halkı çocuğunu niye okutmak istemiyordu? Memurların bir kısmı neden rüşvet alıyordu? Küçük memurların baskı yapma yolunu seçmelerinin sebebleri nelerdi? Parti ne demekti? D.P. niçin ve hangi sebeblerle baskı yolunla tercih etmişti. C.H.P. nin yapmak istedikleri neydi? Millî Birlik Hükümeti memlekette ne yapmak istiyordu? Demokrasi gerçek anlamıyla memlekette nasıl yerleştirilir, geliştirilirdi? İktisadi hayattaki düzensizliğinin sebepleri nelerdi? Bunların giderilme çâreleri nasıl bulunurdu? Bütün bu meselelerin hâl yolu niçin "İnkılâp" kelimesi altında toplanıyordu?

Gençler, bütün bu soruların cevaplarını bizzat köylülerin ağamdan duymuşlardı. Elde ettikleri sonuçları da tezelden merkeze bildirmişlerdi.

Programlı çalışma

Şimdi merkez teşkilâtı bu meseleler Üzerinde çalışıyordu. Gençlerden ikinci bir grup bu meseleleri bir bir inceliyor, tasnif ediyor, çâreler ve tedbirler düşünüyordu. Alınan kararlan uygulamak üzere ikinci bir grubun[1] yeniden yurd içine dağıtılması yolundaki çalışmalar, geçen haftanın sön gününde hemen hemen bitirilmişti. Gençler beşer altışar kişilik gruplar halinde kendilerine ayrılan bölgelere hareket etmek üzereydiler. Her biri gideceği bölgenin bütün, özelliklerini önceden öğrenmişti. Coğrafî durumunu bellemişti. Bilhassa Batı bölgesine gidecek grupların soruları hem çeşitli, hem de çetrefildi. Gençler gidecekleri yerlerde, konuşacakları köylülere karşı güç durumda kalmak, bocalamak istemiyorlardı. Ayrıca 27 Mayıs devrim hareketini bütün genişliği ve açıklığı ile anlatabilmek için çok iyi hazırlanmış olmak gerekiyordu. Bunu sağlamak için geceli gündüzlü çalışmışlardı. Gerektiğinde ilgili Bakanlıklara başvurmuşlar, bilgi almışlardı. Tapılacak iş hem basit, hem zordu. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Talebe Birliği büt sinin tamamını bu seferberliğe ayırmıştı. Geziye çıkan her talebeye 200 lira yolluk veriliyordu. Masrafın üst tarafını her talebe kendisi görecekti.

Talebe Birliği ayrıca bir "Köycülük Bürosu" kuracaktı. Bu büro-' da çalışacaklar köylünün mahallî ihtiyaçlarıyla meşgul olacaklardı. Varılan karara göre. her bölgeye gidecek ekip köy evlerinin plânlarını çizip köylüye parasız verecekti. Şimdiden bu planların yüzlercesi hazırlanmıştı. Bazı köyler imece usulüyle kendi işlerini gördüklerini, yalnız - teknik eleman bulamadıklarını, bulsalar bile çok para istendiğini söylemişlerdi. Bunun da çâresi düşünülmüş, programa bağlanmıştı. Şimdi Orta Doğu Teknik Üniversitesinin son sınıf talebeleri bu köylere gönderiliyordu. Bunlar, köylünün teknik işlerini ücretsiz olarak yapacaklardı.

Üstelik bu çalışmalar "geçici" değil "devamlı" idi. Talebe Birliği bu hususu da karar altına almıştı. Her yaz, düzenlenen program gereğince bütün yurd karış karış gezilecek, meseleler tesbit edilecek, gerekli uyarmalar yapılacak ve talebenin yapması mümkün olan bütün işler ücretsiz olarak yapılacaktı.

Üniversitede köycülük
İnkılâp anlatılıyor

Bu idealist davranış gerçekten ileri bir Atatürkçülüktü. Gençliğe yaraşır bir şuur ve inanış işiydi.

Yardım

Arta Doğu Teknik Üniversitesi Rektörü Edwin Sharp talebenin bu çalışmasını yürekten destekliyordu. Rektör bir Türk dostuydu. Orta boylu, siyah dalgalı saçlı, siyah gözlüklü Talebe Birliği Başkam bu hususu belirtirken, çalışmaların bu kadarla da kalmıyacağını söylüyordu. Rektör, Birliğin parası yetmediği takdirde, bunu kendi ödeneğinden yapacağı yardımla kapatmaya çalışacağını söylemişti. Rektör, 27 Mayıs İnkılâp hareketini takdirle karşılıyor, bir Türk dostu olarak talebelerin çalışmalarını destelemeği vazife sayıyordu.

Talebeler, Rektörlerinden Amerikadaki üniversite gençliği ile münasebet kurmalarına aracılık etmesini istemişlerdi. Amerikalı Üniversite gençleri, elbette Türk Üniversite talebelerinin böylesine bir çalışmaya giriştiklerini bilirlerse, bu çalışmaya ilgisiz kalmazlardı. O hâlde onlar da yardım etmeliydiler. Bu yardım, en iyi şekilde ancak kültürel filmlerle olurdu. Yaslı Rektör, talebelerin müracaatı üzerine Amerikadan sinema makinesi getirtip, gençlerin yurd gezilerine bu makinelerle çıkmalarını sağlıyacaktı. Bu suretle köylü vatandaşlara, sözden çok göze dayanan bilgi .vermek mümkün olacaktı.

Toprak Reformu

İş sadece toprakta mı?

Geçen haftanın ortasında, Başbakanlığın, Tarım Bakanlığı dahil olmak üzere, muhtelif daire ve teşekküllere birer yazı yollayarak her çiftçinin asgarî ne kadar toprağa sahip olması gerektiğini sorduğuna dair gazetelerde sıkan haberleri okuyanlar, Millî Birlik Komitesinin esaslarım kurmağı, -tamamlamağı değil- düşündüğü reformun sâdece çiftçiyi topraklandırma reformu mu,, yoksa tam mânasiyle bir tarım reformu mu olduğunu anlamakta, biraz güçlüğe uğradılar.

Mesele neydi? Mesele, sâdece 3/4'ü 75 Gönümden küçük tarlalar üzerinde kuru ziraat yapmağa çalışan çiftçi ailelerini diğerleriyle eşit toprak sahibi yapmak mıydı T Bilinen bir şey varsa bu takdirde elde edilebilecek tek sonuç, bazı Doğu ve bilhassa Güney - Doğu illerinde rastlanan 80-40 köy sahibi Ortaçağ kalıntısı sayısı az toprak derebeylerinin içtimai nüfuzuna son vermek olurdu. Fakat ayni zamanda elde edilecek bir diğer sonuç da, hiç şüphesiz ziraî istihsâlin birdenbire düşmesi olacaktı. Çünkü düzenli büyük çiftlikler dahil, elde mevcut arazi -topraksız çiftçilere değil de- sâdece az topraklı küçük çiftçilere dağıtılsa, o takdirde bile bunlar ancak 50 ser dönüm araziye, sahip olacaklardı ki bu kadarlık tarlalarda rasyonel zirai işletme yapmağa imkân yoktu. Üstelik, düzenli çiftliklerin bozulması istihsâli düşürecekti.

Hakikatte, dâva sosyal adalet açısından çok. onunla birlikte fakat iktisadi kalkınma açısından ele alınması gereken bir konuydu. Baade'nin meşhur raporunda da belirtildiği gibi, Türkiyede artık ekilmemesi gereken ormanlık arazi, mer'a arazisi ve erozyon müsait tepeler de ekime açılmıştı. Yapılması gereken şey, ekilen arazinin sınırını küçültmekti. Aksi hâlde, erozyon mevcut ekilebilir araziyi de on yıl içinde hayli çoraklaştıracaktı. Öte yandan, Türkiye sanayileşmek için lüzumlu dövizleri, artan bir şekilde ihraç edeceği zirai mahsûllerden temin edecekti. Sanayileşme ile paralel olarak şehirlere aktarılacak köylü nüfus ile her yıl %3 hızla çoğalan genel nüfusun fazlasını beslemek için gerekli gıda maddelerini de tarım sektörü temin edecekti. Çâre, ziraî istihsâli arttırmaktı. Bunun için de tek yol büyük çiftliklerde bol gübreli entansif ziraate geçmekti. Sanayileşme ile paralel olarak köy nüfusu azaldıkça ziraattaki makineleşme nisbeti de arttırılmalıydı. Ancak, 1954'de erişilmiş makineleşme seviyesi muhafaza edilmek istense dahi, bu makineleşmeden azamî faydanın doğması çiftliklerin büyük olmasına bağlı idi. Halbuki Türkiyede bugün asıl dâva, tarlaların miras yüzünden hızla küçücük parçalara bölünmesiydi. Ayrıca bu tarlalar ayrı ayrı yerlere serpilmiş olduklarından çiftçiler vakitlerinin büyük kısmım bir tarladan öbürsüne gitmekle kaybediyorlardı. Bu durumda yapılacak tek şey, bir yandan Doğudaki toprak derebeylerinin çok geniş arazisini köylüye bol miktarda dağıtıp geri kalan kısım üzerinde de devlet çiftlikleri kurmak, yurdun her tarafında aşırı derecede bölünmüş özel mülkiyet altındaki araziyi istihsâl kooperatifleri hâlinde birleştirmek, ve bunların işletmesini Devletin murakabesi altına koymaktı. Bu arada, düzenli ö--el çiftliklere, Toprak Kanununun ilk şeklinde derpiş edilen şartlar, içinde, dokunmak için bir sebep yoktu.

Tabiî bu dâva bugünden yarma hâlledilecek dâvalardan değildi. Küçük tarlalar büyük istihsâl kooperatifleri içinde birleşince, rasyonel büyük işletme için lüzumsuz olan bir kısım zirai nüfus -ki esasen gizli işsizlik halindedir- tamamiyle serbest kalacaktır. Serbest kalan bu nüfusu sanayi sahasında veya büyük bayındırlık işlerinde kullanabilmek gerekmektedir. Bütün bunlar bir iktisadî kalkınma plânının geniş çerçevesi içinde ele alınacak dâvalardandır. Bu iş uzun vadeli bir iş olunca, kütlede mümkün mertebe az mukavemet yaratmasını sağlamak İçin bölge bölge gerçekleştirilmesinde fayda vardır. Reformun muvakkaten dışında kalacak bölgelerde ise, reform yapılıncaya kadar tarla gayrimenkûllerinin miras kaidelerini tâdil etmek, kiracılık, ortakçılık ve ziraat işçiliğinin şartlarım kanunla ıslah etmek ve en mühimi bu bölgelere sıra gelince reformun kolayca tatbikini sağlamak için tapu ve kadastro işlerini hızlandırmak Olmalıdır. Tabii bu, Doğudaki toprak derebeylerinin tasfiye edilmesine dair kanuni esasların gözden geçirilmesini ve Cavit Oral tâdillerinin Toprak Kanunundan çıkartılmasını beklemek için bir sebep değildir.

Bütün bu meselelere geçen hafta içinde C.H.P. Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksal başta olmak üzere, Türk tarım reformcularının piri büyük ideal adamı eski Tarım Bakanı Şevket Raşit Hatiboğlu ile C.H.P. Araştırma Bürosu Müdür Yardımcısı Doğan Avcıoğlu yazıları ve demeçleriyle parmak bastılar.

Yine geçen hafta ortasında, Hatiboğlunun tarım reformunun esaslarım tesbit edip ilerki sivil idareye bu sağlam temelleri devretmek üzere Tarım Bakanlığına getirilebilmesi için Geçici Anayasada, partililerin de Bakan olabileceğine dair bir tâdil yapılmasının düşünüldüğü haberleri -sâdece ormanların büyük koruyucusunun bu kadar yıl sonra tekrar eski makamına oturacağına sevinen ormancıları değil- bütün ziraatçileri ve bütün memleket aydınlarım ümide ve sevince garketti.

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Gecekondular

Doğru söz

Geçen hafta Devlet ve Hükümet Başkanı Org. Cemal Gürsel, Taşlıtarlalılara hitaben "Sizi kimse buradan süremez" dediği vakit, gecekondu dâvasında uygulanması gereken esaslar hakkında da en doğru direktifi vermiş oldu.

Gerçekten, birkaç haftadan beri dolaşan söylentiler ve bazı gazete haberleri, yeni bir kanunla 27 Mayıs 1960'dan sonra her nerede olursa olsun inşa edilecek gecekonduların yıktırılacağını bildiriyordu. Oysa, böyle bir kanunla sadece D P. devrinde işlenmiş bir hata tekrarlanmış ve gecekondu dâvası yine sürüncemede bırakılmış olacaktı. İşin aslında, şurada burada gecekondu yapan vatandaş bunu keyfi için veya şehrin eğlencesinden istifade sağlamak için yapmıyordu. Gecekondu yapanların küçük bir kısmı komünist mezaliminden anayurda sıtman Balkanlı Türklerdi. Büyük kısmı ise, adam başına düşen ziraî verimlerin her yıl hızla düşmesi üzerine köyünde geçinemeyip ister istemez kasabaya ve şehre göç eden köylü vatandaşlardı. Bunun böyle olduğunu anlamak için gecekonduların sadece İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerde değil az nüfuslu Anadolu kasabalarında da mevcut olduğunu hatırlamak kâfiydi. Şu hâlde, bugüne kadar olduğu gibi, hiçbir kanun yasağının, hiçbir ceza müeyyidesinin gecekondu yapılmasını önlemesine imkân tasavvur edilemezdi. Yapılacak tek şey, plânlı bir şekilde sanayileşmeyi sağlamak ve bu insanlara sanayide iş bulmak ve artacak millî gelirin bir kısmını Devlet eliyle ucuz mesken inşasına tahsis etmekti.

Ama buna rağmen, Geçici Hükümetin şimdiden alacağı bazı tedbirler mevcut olabilirdi. Bunların başında, âmme hükmi şahıslarına ait olan veya tapuda sahibi mevcut olmayan arazide yapılan gecekonduların bundan sonra da yıkılmayacağını bildirmek, ancak her beldede gecekondu yapılmasına izin verilen bu vasıftaki araziyi tesbit etmek ve şimdiden ilân etmekti. Bu arazide bundan böyle de serbestçe gecekondu yapılabilmeliydi. Bu ilândan sonra sadece özel mülkiyet üzerine ve sının gösterilen gecekondu arazisi dışındaki arazide yapılan gecekonduların yıktırılacağı bildirilmeliydi. Daha önce özel mülkiyete tâbi arazi üzerinde yapılmış olan gecekonduların buradan kaldırılması hakkında kesinleşmiş mahkeme kararı ibraz edilince, gecekondu sahibine belli süreler içinde gecekondusunu bu maksada ayrılmış araziye nakletmesi için çok düşük faizli ve çok uzun vadeli krediler verilmeliydi. Bu arada, gecekondu mahallelerinin kadastrosu yapılmalı ve bu mahallelerin ilk önce okul, kreş, poliklinik, postahane, kanalizasyon, su ve elektrik ihtiyaçları karşılanmalıydı. Ondan sonra, gecekonduların küçük ve ucuz meskenlere tahviline girişilmeli ve bu meskenler gecekondu sahiplerine çok düşük faizli ve çok uzun vadeli borçlanma mukabilinde dağıtılmalıydı. Esas bu olunca, şimdiki hâlde yapılacak şey gecekondu inşası için âmme arazisi tahsis edip ilân etmek ve özel mülkiyetten atılan gecekondu sahibine bu bölgeye nakledebilmek için müsait kredi sağlamaktı. İşte, bu yapılırsa Org. Gürselin çok doğru vaadinin istikametinde hakikî bir sosyal görüşle ilerlenmiş olacak ve gelecek Hükümetlerin meseleye genel mesken siyaseti ve kalkınma plânı içinde temel çâreler bulması için zemin ve imkân hazırlanmış olacaktı.

Bütçe

Tasarruf

Yine geçen hafta gazeteler **bütçede 824.299.176 liralık bir** tasarrufun yapılacağını bildiriyorlardı. **Tasarrufun** 470.327.205 lirası devlet bütçesinden, 353.971.971 lirası ise katma bütçeli dairelerden yapılıyordu. Bu tasarruflar, Devletin diş memleketlerde Safaretler ve dış misyonlar için bina alımından vazgeçilmesi ve daha çok müstahsil olmayan yatırımlardan sarfınazar edilmesi sayesinde sağlanmıştı.

Ancak, muhtemel açığın yarım milyar lirayı aşmayacağını bilenler, bütçenin ayrıca bir fazlayla kapanması için niçin bu kadar gayret sarfedildiğini de anlayamadılar. İktisadî hayatta durgunluk hüküm sürerken deflasyoncu tesirlerinden kaçınmanın kaabil olamayacağı böyle bir bütçe fazlasının zararlı olacağı ve iş hacmindeki durgunluğu ve yatırım seviyesindeki gerilmeği büsbütün arttıracağı muhakkaktı. Yapılması gereken şey, 324 küsur milyon liralık tasarruf kısmını, bütçe fazlası olarak Hazinenin Merkez Bankasına olan dalgalı borcunun itfasına tahsis etmektense, âmme sektörünün ihracatı arttırıcı veya ithalâtı azaltıcı yatırımlarından kısa vâdede gerçekleştirilmesi mümkün olanlarına aktarmak olmalıydı. Bu' nun için en iyi çâre de, tahakkuk edecek bütçe fazlasının tahminî miktarı kadar bîr fonu Hükümetin emrine vererek, bu fonun bu gibi yatırımlarda kullanılacağım kanunda belirtmekten ibaretti.

Dominik

Manevra mı?

Geçen haftanın başında dünya ajansları inanılmaz bir haber yayıyorlardı: Karayip Denizinin küçük bir adasını zenci Cumhuriyeti Hayti ile paylaşan küçük Lâtin Amerika Cumhuriyeti Dominikin meşhur diktatörü ve bizzat çıkardığı bir kanunla "Hayır Dağıtan" ünvanını alan Generaller Generali (Jeneralisim) Rafael Leonidas Trujillo Molina, memleketinin Birleşmiş Milletler nezdindeki Daimi Delegeliğine tâyin ediliyordu. Du değişiklik birçok kimsede bir darbe tesiri yaptı. Ne oluyordu? Diktatörler duayyeni -kendisi 30 yıldır memleketinin başına belâ kesilmiştir- Trujillo Cenapları, Mussolini'nin, Hitler'in, Peron'un, Jimenez'in, Batista'nın, Syngman Rhee'nin ve nihayet Bayar ile Menderesin âkibetinden mi ders alıyordu? Sonu nasılsa fecî bitecek bir teşebbüse girişmektense başını şimdiden kurtarmak, çekilmek ve memleketinde hakiki bir demokrasinin kurulmasına meydan vermek mi istemişti? Birkaç gün önce "Hayır Dağıtan"ın kardeşi Hector Trujillo "sıhhî sebepler" ileri sürerek Cumhurbaşkanlığından istifa etmiş ve yerine meşhur tarihçilerden Dr. Joaquin Balaguer seçilmişti. Balaguer'in ilk işi, diktatörün oğlu olan Savunma Bakanı General Jose Garda Trujillo'nun yerine Mareşal Jose Rene Roman Fernandez'i tâyin etmek oldu. Arkasından, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri olarak Hükümette yer alan diğer bir kardeşin, Dr. Luis Ruis Trujillo'nun yerine Dr. Jose Benjamin Uribe Macias getiriliyordu. Bu arada, kabinenin diğer üyeleri arasında da önemli değişiklikler yapılıyor ve birkaç ay önce Papanın Vatikanda bizzat istiskal ettiği Dışişleri Bakam değiştiriliyordu. Arkasından yeni Cumhurbaşkanı, rejimin demokratlaştıracağını ilân etmişti. Bütün bunlardan sonra, bizzat diktatörün New York'a gideceğinin lifin edilmesine nasıl bir mâna verilmeliydi?

Katiller katili

Bu sorunun cevabı ancak Trujillo'nun hayatını bilmekle verilebilirdi. Adanın güney sahilinin fakir bir kasabası olan San Cristobal'in çok fakir bir ailesinin 11 çocuğunun dördüncüsü olan Rafael Leonidas Trujillo Molina 24 Ekim 1891 günü dünyaya gelmişti. Babası kasaba postahanesinde memurdu. Küçük Trujillo 16 yaşına doğru aynı postahanede telgrafçı olarak çalışmağa başladı.

Peron
Örnek I

Sonra bazı biyograflarına göre orman bekçisi, bazı biyograflarına göre de bir şeker fabrikasının bekçisi oldu. Genç adamın bu sıralarda bir hırsızlık suçundan hapsedildiği de söylenir. Fakat resmi biyograflar işin bu tarafından hiç bahsetmemeği tercih etmektedirler. Genç Trujillo'nun hayatı bu minval üzere sönük bir istikbâlden fazlasını vâad etmezken, 1916 yılında Birleşik Amerikanın menfaatlerini korumak ve Dominikteki anarşiye son vermek maksadiyle Amerikan Deniz Piyade birlikleri Dominiki işgal ettiler. Deniz Piyadelerinin bir vazifesi de Dominikte hakikaten demokratik bir idare kurmaktı. Fakat deniz piyadeleri Dominik köylülerinin silâhlı mukavemetiyle karşılaşınca, kendilerine dahilden yardımcı aradılar ve bir polis kuvveti kurmağa giriştiler. İşte Trujillo için parlak bir istikbâlin kapıları o anda açılmış oldu. Genç bekçi ilk önce deniz piyadelerine rehber olarak hizmet etti. 1919 da da Orduya er olarak kaydolundu. Trujillo, iki yıllık sıkı bir eğitimden sonra 1921 de birincilikle asteğmen çıktı. 7 yıl sonra da Millî Dominik Polis Kuvvetlerinde Yarbay olarak gölündü. Kendi yerini alabilecek kıymetli rakiplerinin türlü kazalara kurban gitmesi sayesinde korkunç bir hızla terfi eden Rafael 1928 de 37 yaşında iken Orgeneral rütbesiyle Genelkurmay Başkanlığına tâyin edildi. O sırada Dominik, Vasquez adlı ihtiyar bir Cumhurbaşkanı tarafından idare ediliyordu. İdare kötüydü ve türlü ahlâksızlıkların içine batmıştı. Trujillo bundan istifadeyi düşündü ve bu işi doğrusu büyük bir kurnazlıkla başardı.

23 Şubat 1930 günü Santiago şehrinde Muhalefet Lideri Rafael Estrella Urena'nın idaresinde bir isyan başgöstermişti. Genelkurmay Başkanı Trujillo sivil meşru idareye karşı bağlılığını gerek Cumhurbaşkanı Vasquez'e, gerek Amerikan Elçiliğine bildirmişti. Fakat Amerikan Elçiliği hayli endişeliydi. Trujillo'ya yalan bazı subayların faaliyetleri Trujillo ile Urena arasında işbirliği mevcut olduğunu gösteriyordu. 5 gün sonra herşey gün gibi ortaya çıktı. Trujillo'nun müdahalesi üzerine Vasquez ile Urena arasında bir anlaşma oluyor ve Urena İçişleri Bakanlığına tâyin ediliyordu. Fakat, daha 2 Martta Vasquez bir kukla bile olmağa imkân bulamadı ve istifaya zorlandı. Trujillo halkın gözünde kötü bir idareyi yıkmış ve demokrasiyi getirmiş adam olarak görülüyordu. Nitekim, Trujillo, büyük bir feragat numunesi gösterdi. İki taraf arasında bir uzlaşma imzalandı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı Alfonseca ile Genelkurmay Başkanı Trujillo dışında herkesin aday olabileceği dürüst ve serbest seçimlerin bir an önce yapılması kararlaştırıldı. Fakat Vasquez'in istifasiyle seçim günü olan 16 Mayıs arasında geçen iki buçuk ay zarfında Devlet Başkanlığı vazifesini ifa eden Urena, Trujillo'nun türlü müdahalelerine uğradı ve neticede Vasquez ta raftarlariyle yapılan uzlaşma bozuldu: Seçimlerde Cumhurbaşkanı adayı Trujillo olacak, Urena ise sâdece Başkan Yardımcısı adayı olacaktı. Bu uzlaşmanın yapılmasında önemli bir rolü olan Amerikan Elçiliği de emri vâkiye boyun eğince mesele kalmadı ve seçimlere böylece girildi. Seçimler tam bir dehşet havası içinde yapılıyordu. Trujillo'nun emin adamlarından Yüzbaşı Miguel Angel Paulino'nun idaresindeki bir gangsterler grubu, "Carro de la Muerte" (Ölüm Arabası) diye anılan kırmızı bir Packard arabanın içinde etrafa ölüm saçıyordu. Sokağın ortasında, dükkânlarda, evlerde, toplantılarda yüzlerce bakan, âyân üyesi, toprak sahibi, gazeteci, iş adamı, sendikacı ve öğrenci katledildi. Demokratik kuvvetler tam mânasiyle dağılmışlardı. Seçim Komisyonu durumu protesto edince tehdit edildi ve üyeleri toptan

İstifa ettiler, Bunun üzerine tamamen Trujillo'ya taraftar yeni bir komisyon kuruldu. Muhalefet boşuna protesto ediyordu. Buna, rağmen mahkeme Muhalefete hak verdi. Geçici Hükümet bu karara karşı üst mahkemeye itirazda bulundu. Yüksek mahkeme kararını muhalefet lehinde verecekti ki mahkeme salonuna Truiillo'nun gangsterleri doldular. Hakimler hayatlarım kurtarmak için kaçtılar. İçlerinden biri saklanabilmek maksadiyle kadın kıyafetine girdi. Neticede, Trujillo muazzam bir çoğunlukla Başkan seçildi. Durumu Washington'a bildiren Amerikan Elçisi, Trujillo'nun aldığı oy sayısının seçmen sayısını kat kat aştığını bildiriyordu. Seçimlerden sonra Muhalefetin adayı Federico velasquez atıldı. Muhalefetin Başkan Yardımcısı adayı Morales ise soluğu -Amerikan İdaresi altındaki- Porto - Rico'da almıştı. Seçimlerin Trujillo takımı tarafından kazanılmasından sonra, kırmızı Packard yüzlerce kimsenin öldürülmesine sebep oluyordu. Tasfiye bu suretle tamamlanmıştı. Son olarak kalan Terakkiperver Parti Başkanı General Larancuent çâreyi Haziran 1930 ortalarında bir kısım adamlarıyla ormanlarda isyan çıkarmakta buldu. Fakat, Larancuent Ordunun karşısında mukavemet edemiyordu. Bunun üzerine, hayatının emniyette kalmasına karşılık teslim olmağı kabul etti. Trujillo da şeref sözü vermişti. Larancuent teslim oldu. Devlet merkezine geldiğinde bizzat Trujillo tarafından karşılandı. İki adam kucaklaştılar. Fakat hemen o gece Larancuent'in kaldığı otelin ışıklan birdenbire söndü. Kurşunlar bir anda vızıldadı. General Larancuent ölmüştü. Katliâm bu minval üzere devam ediyordu ki Eylül ayında muazzam bir bora Devlet merkezini alt üst etti. Resmi rakamlara göre 2900 ölü ve 8000 yaralı vardı. Fakat, bu milli felâketi Trujillo kendi maksatları için en kurnazca istismar etmesini bildi. Gangsterlerinin kurbanları da, salgın hastalık tehlikesi dolayısiyle yakılar cesetler arasında karıştırılıp kül edildi. Bu suretle, kimin Trujillo'nun çetesi tarafından öldürüldüğü, kimin enkaz altında can verdiği bir türlü anlaşılamayacaktı. Ayni zamanda Meclis, olağanüstü hâl ilân etti ve Trujillo'ya ana hak ve hürriyetleri istediği kadar tahdit ederek memleketi İdare yetkisini verdi. Bir yandan da, bütün dünyadan gelen yardım meblâğları, Trujillo'nun başkam olduğu Kızılhaç Cemiyetinin kasasından Başkanın şahsî hesabına naklediveriyordu. Olağanüstü hal hakkındaki kanun hala yürürlüktedir ve Trujillo 30 yıllık diktatörlüğünü bir boraya borçludur.

Hırsızlar hırsızı

Memlekette hâkimiyetini tam olarak kurduktan sonra, icraata girifti. ilk olarak Devlet merkezini yeniden inşa ettirdi. Büyük mimar Trujillo'nun en yeni mimarî esaslarına uygun yeni şehre kendi ismini koyması da artık pek tabiiydi. Bir kanun iki asırlık şehrin adını Ciudad - Trujillo'ya çeviriverdi. Bir süre sonra adanın en yüksek tepesine de Trujillo'nun adını veren bir kanun yayınlanıyordu. Şehrin ortasındaki 4 metrelik altın renkli muhteşem heykeli yetmiyormuş gibi, küçücük memlekette 2000 heykel Başkam değişik pozlarda halkının hayranlığına arz ediyordu. Hapishaneler dışında her şey, parklar, sokaklar, -tabii- caddeler, hastahaneler, kolejler onun ismini taşıyordu. "Yaşa Trujillo!" ibaresi küçük ayakkabı boyacılarının kutularına bile yazılmıştı. Hastahane odasında yatan hasta, her gözünü açtıkça kargısında "Beni ancak Trujillo iyileştirebilir!" levhasını huşu içinde okuyordu. Ve her yerde, otobüslerde, taksilerde, bisikletlerde, traktörlerde, devlet dairelerinde "Allah ve Trujillo benim imamındır!" ve "Trujillo koruyucumdur." gibi levhalara rastlamak işten bile değildi. Okullarda bütün kitaplar alfabeden başlayarak onun zaferlerini anlatıyorlardı. Karısının kaleme aldığı iddia edilen "Meditaciones Morales" (Ahlâki Düşünceler) adlı saçmalar saçması bir kitabın okullarda okunması mecburiydi. 1932 de çıkan bir kanun Generaller Generaline "Vatana iyilik Dağıtan" (El Denefâctor de la Patria)- unvanını vermişti. İsminin baş harfleri (R.L.T.M.) memlekette mevcut tek partinin dövizi hâline gelmişti. "Rectitud, Libertad, Trabajo, , Moralidad" (Doğruluk, Hürriyet, Çalışma, Ahlâk). Karısı Signora Trujillo gerçi meşhur kitabında "Gösterişsiz yaşamak ne kadar güzel!" der ama, Generaller Generalinin sayısız sarayları, otomobilleri, yatları, üniformaları ve mücevherleri vardı. Çünkü,, Trujillo hakikatte bir sonradan görmeydi.

Syngman Rhee
Örnek II

Trujillo aynı zamanda korkunç bir soyguncudu . Memlekette çimento fabrikası kurmak inhisarı sâdece Trujillo'ya aittir. Memlekette, mevcut 16 şeker fabrikasından 12 tanesi onundur. Bu fabrikaları "Benefactor" Ziraat Bankasına peşin para karşılığında satmış, fakat kısa bir müddet sonra da aynı bankadan te-' min ettiği kredilerle bu fabrikaları' tekrar satın almıştır! "Hayır Dağıtan" memleketin en büyük şeker kamışı tarlalarına sahiptir. Bu tarlalar,. Bayındırlık Bakanlığı tarafından bedava sulanır, nakliyat Ordu tarafından sağlanır ve işçi olarak da mahpuslar çalıştırılır. Trujillo bu muhteşem ticari dehâsı. sayesinde sağladığı paraları yeni yatırımlar için kullanmıştır. "Hayır Dağıtan"ı yatırım yapmağa teşvik için ise Meclis, bütün bu yatırımları vergiden istisna eden bir kanun çıkarmağı vatanî bir vazife olarak görmüştür. Trujillo bu şekilde sayısı belli olmayan cam,, mensucat, mühimmat, silah, ayakkabı, giyecek, ecza, seramik ve kimyevî maddeler fabrikalarına, içkili lokantalara ve hattâ mezbahalara sahiptir. Fakat bütün bunlar Trujillo'-nun iştahını kesmemiştir. Bir Dom}-' nikli iş adamı güzel bir yatırım mı yapmıştır, bir müddet sonra rejim düşmanı ilân edilir, öldürülür, sürgüne gider veya kaçar ve ailesi bu vatan haininin günahlarına karşılık a-', damın işini Trujillo ailesine hibe eder! Bu hibe faslı hattâ Amerikan sermayedarlarına kadar sirayet ettiğinden, Batista zamanında Kübanın en lüks otellerini işleten Amerikan gangsterleri Dominikte turizm sanayii sahasına el atmaktan korkmuşlardır,

İş bununla da bitmemektedir. Trujillo cenaplarında muazzam bir aile şefkati de vardır. Orduda Trujillo soyadını taşıyan altı general vardır. Kardeşler, oğullar, enişteler, kayınbiraderler ve yeğenler Devlet işlerinde ve özel sektörde en önemli mevkilere geçmişlerdir. Kısacası, katiller katili Trujillo hırsızlar hırsızı olmanın da yolunu bulmuştur.

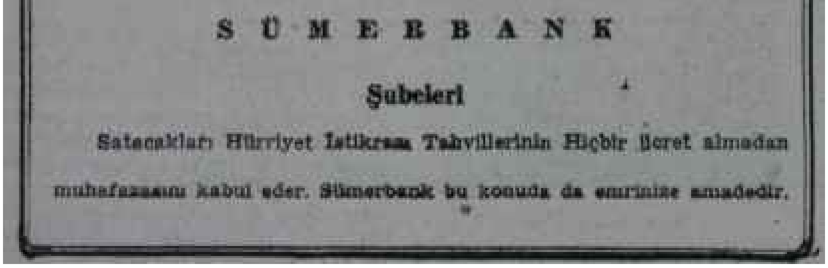
İşler bozuluyor

Fakat birkaç yıldan bert diktatörün keyfi kaçmıştı. İşler iyi gitmiyordu. İkinci Dünya Harbinin demokrasiler- tarafından kazanılmış olması, diktatörlerin seri hâlinde yuvarlanması sonucunu doğurmuştu. Lâtin Amerikanın meşhur diktatörleri Peron, Jimenez, ve Batista'yı sırayla misafir etmek Trujillo'nun tesanüt vazifesi oluyordu. Fakat eski diktatörler Trujillo'nun emirlerine verdiği malikânelerde Dominik Milletinin parasını har vurup, harman savurur ve metresleriyle binbir gece masalları yağarken. Trujiİlo, Nikaragua diktatörü Somozâ'nın mı yoksa kentlisinin' mi evvelâ devrileceğini düşünüp duruyordu. Batista'nin devrilmesinden sonra Fidel Castro'hun himaye ettiği Dominikli sürgünlerden bir grup güney sahiline çıktı. Ordu bu komandoları kolaylıkla imha ediverdi. Arkasından bizzat Caetro'nun adamlarından bir grup Hayti'ye girdi ve sınıra doğru ilerlemeğe başladı. Fakat, Haytinin zenci 'köylüleri bu sakallı beyazlardan korktular ve barbudos'lar kısa zamanda imha edildi. Bu durumda, Trujillo'nun muhalifleri memleketlerini bu hayduttan kurtarmanın tek çâresini onu öldürmekte buldular. Geçen 21 Ocakta yapılacak olan suikasdi Dominik polisi haber aldı. Yüzlerce evde yapılan aramalar sonunda resmen -sâdece resmen- 23 kişi tevkif edildi. Hakikatte, en mutena kişiler dahil 2 bin kişi hapishaneye gönderilmişti.

Trujiİlo, bunun üzerine muhtelif tedbirler almağa karar verdi. Taraftarlarının, teşkil ettikleri komandolar Küba ve Venezüelâya tecavüz ederken, geçen 24 Haziranda, Venezüelâ Cumhurbaşkanı Betancourt'un yolu üzerinde yeşil bir 1054 model Oldsmobile patlayıverdi. Betancourt hafif yaralarla bu suikastten kurtuldu. Suikasdi tertipleyen adam Trujillo'nun adamı Albay Abes Garcia'dan başkası değildi. Otomobilin içine 60 şar kiloluk iki bomba konmuş ve bombalar uzaktan radyo vasıtasiyle patlatılmıştı. Bunun reddedilmez delilleri Venezüelâ Hükümetinin eline geçince Caracas, Ciudad - Trujillo'yu Panameriken Barış Teşkilâtına şikâyet etti.

Trujlllo öte yandan 3 milyon dolar karşılığında, bir zamanlar istilâ edip 15 bin kişiyi boğazladığı Haytinin korkak Hükümetiyle anlaştı ve Hayti sınırını ve karasularını kontrol hakkını sağladı. Ayrıca askeri masraflar bütçenin %25 inden %50 sine çıkarılıyordu. Ancak iktisadi durum da kötüye doğru gitmeğe başlamıştı. Halk arasındaki hoşnutsuzluk günden güne artıyordu. Klâsik demokrasi taraftarlarından sonra, Katolik Kilisesi de artık Trujillo'nun aleyhine dönmüştü. Geçen Sİ Ocakta bütün Kiliselerde okunan bir mektupta "Trujiİlo ailesinin, bugün pek çok Dominiklinin çektikleri hiçbir zaman çekecek hâle düşmemesi için Allaha dua edilmesi" isteniyordu. Trujiİlo bunun üzerine Katolik Kilisesiyle barışmak için türlü teşebbüslere girişti. Hattâ Dışişleri Bakanım Papayla görüşmek üzere Vatikana kadar gönderdi. Bütün bu teşebbüsler boşa çıkınca, bu sefer de Cuidad - Trujillo'daki Papalık Büyükelçisi Monseryör Zanini'nin sınır dışı edilmesini talep etti.

İşte, Dominikte son defa vuku bulan değişiklikler böylesine gergin bir zemin üzerinde yapılıyordu. Diktatörlerin en eskisi acaba yolunun darağacı olduğunu görmüş ve memleketinin ciddi olarak demokratik ıslahata girmesini sağlamak için mi New York'a gitmeğe karar vermişti? "Hayır Dağıtan" Generaller Generalinin 1952 yılında da memleketinin Birleşmiş Milletlerdeki Daimi Delegeliğine tâyin edildiğini, ancak bunun sâdece o yilki Genel Kurul toplantısına katılan Bakanlar seviyesindeki Delegasyonun başkanlığıyla kaldığım unutmak kaabil değildi. Trujiİlo, belki de Venezüelâ şikâyetini görüşmek üzere toplanacak olan Panameriken Dışişleri Bakanlarının Şan Jose'de (Kosta - Rikanın merkezi) Dominiki şiddetle ve ittifakla itham etmesini önlemek için manevra çevirmek peşinde'ydi. Ama belki de öteki diktatörlerin âkibetine uğramaktan hakikaten korkuyordu ve çekilmeği hakikaten istiyordu. Hangi ihtimalin doğru olduğunu anlamak birkaç ay içinde mümkün olacaktı.

CEMİYET

Suna Kan

Evlilik mucizesi

"Bir zamanlar "harika çocuk" olarak bilinen ve devletçe Fransaya gönderilen viyolonist Suna Kan, son zamanlarda müzikseverleri iyice karamsarlığa düşürdü. Suna Kan gerçekten memleketimizin yüzünü ak eden bir viyolonistti. Tahsil dönüşü hemen genç bir filmciyle evlenmesi, ciddi endişelere yol açmıştı. Genç yaşta ve büyük kabiliyetine rağmen müzik çalışmalarının aksaması İhtimâli bu endişenin baş sebebiydi. Yapılan bütün telkinlere rağmen Suna-Kan bu evlenmeden vazgeçmemişti. Nişantaşındaki evinde, günlerini ev işiyle geçiren bu istidatlı sanatçı, bir süre sonra anne de olunca, ondan adetâ bütün ümitler kesilmişti. Ünlü viyolonist her ay aldığı dolgun maaşa karşılık vermeğe mecbur olduğu konserlere katılıyor, bunun dışında ne yurt içi ne yurt dışı turnelere çıkıyordu.

Son günlerde Suna Kânın boşanacağı ve bundan sonra kendini sadece kemanına vereceği haberi, müzikseverlere adetâ rahat bir nefes aldırdı.

D.P. İktidarı devrinde "rüesa-i devlet'in en çok devam ettiği Ankaranın lüks lokallerinden biri de Klüp 47 idi. Bu klübün Bulgar asıllı sahibi 27 Mayısdan bir müddet sonra,

Millî Birlik Komitesine, hiç de nazik olmıyan bir üslûpla yazılmış bir mektup yollamıştı. Bu mektupta düşük iktidara mensup düşük bakanların **105** bin lira tutarındaki borçlarının ödenmesi isteniyordu. Millî Birlik Komitesi üyeleri Klüp 47'nin Bulgar asıllı patronuna, bu faturalar 100 bin liraya yükselinceye kadar aklının nerede olduğunu sormadılar. Nazikâne bir cevap verdiler. Faturalarını alıp Başbakanlığa müracaat etmesini tavsiye ettiler. Başbakanlık 105 bin liralık ziyafet faturalarını hayretle inceledi. Bu borcun Başbakanlıkça ödenmesine imkân yoktu. Yapılacak tek iş, tek çıkar yol, her alacaklı gibi hukukî yollara başvurmaktan ibaretti. Bulgar asıllı patrona bu husus tavsiye edildi. .

Klüp 47'nin Bulgar asıllı patronu, bîr zamanlar pek iftiharla hazırladığı ziyafet sofralarının mutena yiyicileri olan Yassıada sakinleri için fikrini değiştirmiş bulunuyor:

"Onlar benim başımı yedi, iflâsıma sebeb olacaklar. Allah da onların başını yesin" diye beddua ediyor.

Hilton Otelinde günlerce kalan ve ner faturayı çok bularak itiraz eden İngiliz filmcileri bir ay için Londraya döndüler.;

Victoria de Sica ile Russelind Russel'in baş rolleri oynıyacağı "Maşaallah" filminin, İngiliz senaristi, senaryosunu yazarken Türkiyeden sırf orijinalite olsun diye bahsettiğini, fakat İstanbulu hayalindeki şehirden çok değişik bulduğu için senaryoda bazı değişiklikler yapmağa mecbur kalacağını söyledi.

16 • 18 yaşında güzel bir Türk kızı arayan İngiliz Filmcileri, bu arada, müracaat eden yirmi genç kızı da beğenmediler. BU fırsattan istifade eden esmer güzeli bir Rum dilberi > yaşının küçüklüğüne rağmen İstanbulluların iyi tanıdığı genç kız- yanında ünlü bir Türk aktörü olduğu hâlde İngiliz filmcilerine müracaat etti. İngiliz filmciler "Eylülde tekrar döneceğiz. Size cevabımızı o zaman veririz" dediler. Halbuki Rum dilberi, bu konuşmadan sonra Hiltonun lobbisinde, günlük havadis avına çıkmış gazete muhabirlerini yakalıyarak isminin **Reha** Dilek olduğunu, İngiliz filmcileri tarafından angaje edildiğini, filmin bitiminden sonra Londraya tahsile gönderileceğini söylüyor, foto muhabirlerine otelin muhtelif salonlarında Terry Moore vâri pozlar veriyodu.

T İ Y A T R O

İzmir

Belediye ve Kültür

Belediyelerin bir şehrin sokakları, meydânları, limanları, parkları, otelleri, çarşıları, hanları ve hamamları kadar buraları dolduran insanları ve onların medeni ihtiyaçlarıyla da ilgilenmeleri başlıca vazifeleri arasındadır. Bu ihtiyaçların elektriğinden, suyundan, hava gazından, nakil vasıtalarından tutun da spor ve sergi binalarına, çocuk bahçelerine, umumî gezme ve eğlenme yerlerine kadar şehirlinin günlük hayatında yer tutan, maddi ve bedeni ihtiyaçlar diye vasıflandırılabilecek olanları var. Onların yanısıra, her şehirlinin bir de manevi ve fikri bazı ihtiyaçları var ki öbürleri kadar zaruri olduğuna ve belediye hizmetleri arasında belki de başta gelmesi gerektiğine hâlâ kolay kolay inanamıyoruz. Bu. ihtiyaçlar şehirlinin ruhunu ve kafasını besleyecek, onu manen tatmin edecek kültür ve sanat hareketleri, bu hareketleri yaratacak, geliştirecek kültür ve sanat yuvalarıdır.

Şehir medeniyeti yalnız caddelerden, büyük otellerden ve parklardan ibaret olsaydı New York, Londra, Paris, Viyana gibi medeniyet şehirlerinin asıl şöhretlerini yapan müzelere, kütüphanelere, resim galerilerine, Akademilere, Konservatuvarlara, Opera ve Tiyatro binalarına ne ihtiyaçları vardı? Bizim en büyük şehirlerimiz bile bunların birçoğundan henüz mahrumdur. Ama tiyatro, güzel sanatlarımız içinde, son yıllarda öbür sanat şubelerinden daha hızlı ilerlemeler kaydedebilmiş olduğu için, bazı şehirlerimiz onun nimeti lerinden faydalanabiliyorlar.

Bu bahtiyarlığa ermiş olan şehirlerimizden biri de İzmirdir. Eski Halkevi binasının onarılması ve Devlet Tiyatrosunun fedakârlıkları sayesinde, küçük de olsa, devamlı temsiller veren bir şehir tiyatrosuna sahibolmuştur. Bu tiyatroya koca İzmir belediyesinin yapabildiği yıllık yardım topu topu 50.000 liradan ibaretti. Son zamanlarda galiba onu da vermek güç gelmiş olacak ki Devlet Ti yatrosunun İzmir şubesini yürütmek' için girdiği masrafların onda biri bile olmıyan bu yardımdan - bir az da fuzuli müdahalelerden kurtulmak için- -vazgeçmesini cana minnet bilmiştir. Halbuki İzmir Belediyesinden beklenen, Devlet Tiyatrosunun merkezdeki faaliyetini zorlaştırmak pahasına giriştiği bu takdire değer gayret ve faaliyeti, yıldan yıla artan bir ödenek yardımıyla beslemesi, hiç olmazsa İzmirlilerin tiyatro ihtiya-, cını karşılayan bir Devlet müessesesine; "Benim de çorbada tuzum var"! diyebilecek durumda olmayı bir onur; meselesi yapmasıydı. Çünkü tiyatro

"Felsefe Doktora" İzmir sahnesinde

bir şehrin mânevi ve fikri hayatında başta gelen kültür müesseselerinden biri, hatta birincisidir.

Ödenek yerine kira!

İzmir Belediyesinin bu tutumunu eski ve düşük iktidarın, Ankara ve İstanbuldaki tutumuna taban tabana zıt, garip ve kendi kendisiyle gelişime hâlindeki sayısız hareketlerinden biri olarak mütalâa etmek mümkündü. Şimdi İnkılâp hareketiyle beraber her yanda şuurlu bir kalkınma, sanat alanında da daha verimli sonuçlara doğru bir gidiş teşebbüsü başladığı sırada İzmir Belediyesinin de tiyatrosunu daha başka bir davranışla benimsemesi, kendisine bu tiyatroyu yoktan kazandırmış olan Devlet Tiyatrosuna yeni bir anlayışla yardımcı olması beklenirdi. Ne yazık ki İzmir sanat çevrelerinde dolaşan haberler böyle düşünenleri hayâl kırıklığına uğratacak mahiyettedir.

İzmirin kış mevsiminde devamlı temsiller veren kapalı tiyatrosundan başka, yaz mevsimlerinde 20 Temmuzdan 20 Eylüle kadar iki ay müddetle Devlet Tiyatrosunun -Fuar zamanım da içine alarak- bir çeşit tiyatro festivali tertiplediği ve en çok başarı kazanmış, en yeni eserleri sahnesine koyup oynadığı bir Açık hava Tiyatrosu da vardır. Devlet Tiyatrosu her yıl, tonlar ağırlığında dekoru, sayısı yüzü bulan sanatkâr ve teknisyenlerini derleyip toparlayıp İzmire göç eder ve bu Açıkhava Tiyatrosunda bütün İzmirlilerin dört gözle bekledikleri en güzel temsillerini verir. Meselâ bu yaz programında şu eserler yer almıştır; Ankara ve İstanbuldan sonra Paris'te de büyük takdir görmüş olan "Kral Oidipus," geçen mevsim sonunda Küçük Tiyatroda pek beğenilmiş olan "Felsefe Doktoru" Bursada yeniden sahneye konulması kış aylarında bir sanat hâdisesi sayılmış olan "Kibarlık Budalası" ve geçen mevsim Üçüncü Tiyatroda aylarca afişte kalmış olan "Toreadorlar Valsi". Devlet Tiyatrosu bu eserlerin başrollerinde kadrosunun en seçkin sanatkârlarını İzmire getirmiştir: Cüneyt Gökçer, Salih Canar, Ragıp Hapkır, Münir Özkul, Muazzez Lutas, Meliha Ars, Elçin Saraçoğlu, Semiha Berksoy, Tijen **Par,** Süreyya Taşer gibi...

En sıcak yaz aylarında, en sıcak şehirlerimizden biri olan İzmirde, sayılı dinlenme günlerini feda ederek ve muhakkak ki gişe hasılatı ile karşılanamıyacak masrafları göze alarak İzmirlilere ve İzmir Fuarına, adına uygun milletlerarası bir sanat havası ve hareketi kazandıran bu temsillere yeni İzmir Belediyesinin gösterdiği ilgi, her akşam binlerce İzmirliye tatlı bir sanat heyecanı duyuran bu hareket karşısında verdiği karar nedir, bilir misiniz? Devlet Tiyatrosundan kira istemek! Öyle ya, mademki Devlet Tiyatrosu Açıkhava Tiyatrosunda dolup taşan temsiller veriyor, kapalı tiyatroyu bütün kış boyu işgal ediyor, neden Belediye bundan faydalanmasın, biraz olsun kira almasın?

Bu gerçekten acı olay tiyatronun belediye hizmetleri arasındaki yerine hâlâ lâyık olduğu önemin verilmediğini gösteriyor. Onun için bu mesele üzerinde durmak ve yanlış bir zihniyete parmak basmak gerekiyor. Belediyeler, değil Devlet Tiyatrosu, hangi sanat tiyatrosu olursa olsun ondan kira istemek şöyle dursun ona yardım etmekle, ödenek vermekle mükelleftirler. Hele bu tiyatro kendi şehirlerine hizmet eden bir topluluk olunca. Tiyatronun, belediyeye hiçbir gelir sağlamıyan temizlik işleri kadar olsun lüzumlu bir şehir hizmeti olduğunu ne zaman kâvrıyacağız ? Temizlik işleri, büyük büyük teşkilâtlarla, şehrin sokaklarını ve çöp tenekelerini temizler. Tiyatro da şehirlinin ruhunu ve kafasını. ' Ruhlarımızla kafalarımızın çöp tenekeleri kadar olsun arınmıya muhtaç olduğunu bir kavrayabilsek!...

Depoya çevrilen Opera Sarayı

İzmir Belediyesinin Devlet Tiyatrosundan kira isteyecek hâllere gelmiş olması bütçesinin ne perişan bir halde devralınmış olduğunu açıklıyor, Ölçüsüz masrafların, rastgele harcamaların sonu elbette bu olacaktı ve kimbilir kaç şerhimizin belediyesi şimdi iflâs durumuyla karşı karşıyadır. Ama ne olursa olsun bu iflâsın tiyatrolardan alınacak beş on bin lira kira ile önlenebileceğini ummak saflık olur. .

Eski İzmir belediyesinin hesapsız işlerinden biri de, zamanında büyük törenler, iri iri nutuklarla temeli atılan "Opera Sarayı" inşaatıdır. Hesapsızlık, ölçüsüzlük daha teşebbüsün adında kendini açığa vuruyor. Sâdece "İzmir Opera binası inşaatı" değil de "Opera Sarayı inşaatı". Başkent bile operasını eski Sergievinden bozma bir binada ancak açabilmişken, İstanbul operası yıllardır hâlâ dört duvardan İleri gidememişken İzmirde "Opera Sarayı" inşasına kalkmak! Neyse, o ölçüsüz ve hesapsız işler devrinde hiç olmazsa İzmir bir Opera binası kazanır, içinde şimdilik opera oynanamazsa da tiyatro oynanır, yurdumuza gelen önemlice tiyatro trupları orada da medenî bir sahne bulur temsiller verirler, İzmirliler gene de kazançlı çıkarlar bu işten, diye teselli bulmak mümkündü.

İzmir Belediyesine düşen bir kere başlanmış olan bu Opera binasını depo olarak kiraya vermek değil, bir çâresini bulup tamamlamayı düşünmektir. Çünkü depo halinde kiraya vermek çok basit ve kolay bir iştir. Hele hazır talibi varken... Ama işin biraz zor, zor olduğu kadar da faydalı ve Belediye için şerefli olan tarafı elbette bu değildir. Hazinenin bugünkü durumunda, Devlete yük Olmadan bu inşaat nasıl tamamlanır? İşte İzmir Belediyesinin asıl cevabını bulması gerek soru budur. Ne yapılabilirse yapılmalı, ama her hâlde bir sanat yuvası olarak inşasına başlanmış bir binayı Tariş deposu haline. getirmemeli. Yoksa her önünden geçen İzmirlinin başı o meydanı geçinceye kadar önüne eğik kalacaktır. "

Açıkhava temsilleri

Tiyatro çevrelerinin ölü mevsim dedikleri yaz ayları, İkinci Dünya savaşından sonra hemen bütün Batı memleketlerinde diri mevsim hâlini aldı. Yıl geçmiyor ki Fransada, İngilterede, İtalyada, Avusturyada, hattâ Hollandada yeni yeni şehir isimlerinin eklendiği festivaller listesi biraz daha kabarmasın.

Biz nedense bu işte de hayli yaya kaldık, kalmakta da devam ediyoruz. Antalyadaki, Denizlideki eski amfiteatrları onarmak, oralarını hem bir turizm bölgesi, hem bir sanat hareketi çerçevesi içinde kalkındırmak şöyle dursun, parlak vaatlerle yaptığımız yeni açıkhava tiyatrolarını bile bomboş bırakıyoruz. Halbuki halkın tiyatro ihtiyacı yaz aylarında ölüp kış aylarında dizilen ihtiyaçlardan olmasa gerektir. Böyle olmadığı İzmir açıkhava tiyatrosunda verilen temsillere İzmirlilerin gösterdikleri yakın ilgiden açıkça anlaşılıyor. Bu yaz verilen "Kral Oidipus" temsillerinin biletleri kapışılmış, "ayakta" bilet satmak mecburiyeti basıl olmuştur. Onu takibeden Nuşiç'in "Felsefe Doktoru" şimdi İzmirlileri kahkahadan kırıp geçirmektedir. İlk oynanan "Oidipus" müstesna, esasen bu yaz programı komedilerden ibarettir, önümüzdeki haftalarda oyna-! nacak Moliere'in "Kibarlık Budalası" Ragıp Haykırın çok tatlı ve sevimli kompozisyonuyla, onu takibedecek Anouilh'un "Toreadorlar Valsi" de Münir Özkulun usta oyunu sayesinde bu yaz Fuar mevsimini neşeyle kapatacaktır.

RADYO

Radyolar

Programlar

27 Mayısdan bu yana, günler geçtikçe radyolarımız idarî bakımdan bir düzene giriyor ve belli yayın prensiplerine göre programlar hazırlamaya başlıyorlardı. Temmuz tonlarında Ankara Radyosunda toplanan Danışma Kurulunun ve yine aynı radyoda her üç radyo idarecilerinin yaptıkları toplantıların kararlarına ayak uydurarak programlarını önce İstanbul Radyosu derlemiş ve basın toplantısına pek düşkün olduğu anlaşılan bu radyo idaresinin gazetecilere verdiği bir açıklama ile 1 Ağustosdan itibaren yeni programlara geçilmişti. Ankara Radyosu ise plak ve bantlardan medet umarak, programcılığın yükünü, yalnız müzik yayınına vermekte devam ediyordu.

Yeni programlara geçtiğini hemen hemen bütün İstanbul gazetelerinde ilân ettiren İstanbul Radyosu bu bakımdan ne gibi bir durumdaydı? Programlarında ne gibi yenilikler yapmış, dinleyiciyi 27 Mayısdan sonra eğlendirmek ve bilhassa eğitmek için hangi yollan seçmişti? Bu istasyon yalnız Marmara Denizi civarından rahatça dinlenebildiği için herşeyden önce bir bölge radyosu idi. Dinleyicisi belli bir yerdeydi ve Ankara Radyosuna kıyasla daha geniş bir aydın kitlesine hitabediyordu. Bu sebepten de İstanbul Radyosu, bir memleket radyosu olan ve mikrofonundan sıkacak sesle her çeşit halk kitlesini tatmin etmek mecburiyetinde kalan Ankara Radyosuna kıyasla büyük bir üstünlüğe ve rahatlığa sahipti. Üstelik merkezden uzak bir yerde yayın yapan İstanbuldaki radyo, Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğünün baskısından da kendini kolaylıkla koruyabiliyordu. Eski idare zamanında Genel Müdürlüğün bu baskısı Ankara Radyosunun her bakımdan belini kıran bir faktör olmuştu. 27 Mayısdan sonra aynı Genel Müdürlüğün baskısı eski günleri hiçbir zaman hatırlatmayacak bir şekilde olsa ile yine de kendini gösteriyordu. Bugünkü baskı neticesinde Ankara Radyosunun eski haline döneceğini söylemek hem büyük bir hata, hem de acı bir kötümserlik olurdu. Olurdu ama bu baskıya bir son vermek gerekiyordu. Basın Yayın ve Turtam Genel Müdürlüğünün Ankara Radyosunun üstündeki baskısı günümüzde nasıl devam ediyordu? Küçük bir misâl bunu açıklamak için yeter de artardı bile. Ankara Radyosu Eylülde yeni programlara başlamak için hazırlıklarını hemen hemen yarılamış ve yeni programlarının çeşitlerini ve saatlerini de tesbit etmişti. Bu sebeple bir toplantı bile yapılmış, basta Radyo Dairesi Müdürü olmak üzere Ankara Radyosu idarecileri ve Genel Müdürlükten seçilmiş bir heyet yeni programlar üstünde birer birer durmuşlar, bazılarını elemişler ve yalnız bu üç gün süren toplantı sonunda kabul edilen programların mikrofona çıkmasını karar altına almışlardı. Sanki bütün bunlardan haberi yokmuş gibi davranan Genel Müdürlük ise geçen Cuma günü, yâni yapılan toplantılardan tam iki gün sonra Ankara Radyosuna yeni bir program fikrini, programda konuşacak olan şahısla beraber gönderiyordu. Bu yeni program "Dergiler Arasında" ismini taşıyordu ve geçen Cumartesi günü, saat 21:00'de de yayınlanıyordu. Haftalık dergilerin seçme makalelerine ait kısımların okunduğu bu program aslında çok faydalı ve. ilgi çekiciydi. Fakat bu şekilde bir programın, hiç üstünde tartışılmadan mikrofona çıkarılması hem bir sürü değersiz programların aynı yoldan Ankara Radyosundan yayınlanmasına yol açabilirdi, hem de Danışma Kurulunda alman bir prensip kararıyla tezat teşkil ediyordu. Bu karara göre programlar ancak bir heyet tarafından kabul edildikten sonra yayınlanabilecekti. Yâni hiçbir şahıs Ur programı tek başına mikrofona çıkaramıyacaktı.

İşte İstanbul Radyosu, Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğünün belki de farkında olmadan sebep olduğu bu çeşit bir baskısından uzaktaydı. Bundan ötürü de Harbiyedeki mikrofonlar daha rahat çalışabiliyor, İstanbuldaki programcılar da daha geniş bir gönül rahatlığı ile işlerini yapabiliyorlardı. Üstelik İstanbul, radyo programcılığı bakımından daha büyük imkanlara da sahipti. Yıllardanberi İstanbul Radyosu bütün bu sebeplerden ötürü Ankara Radyosuna bir üstünlük taslamış ve bu üstünlüğü devam ettirmişti. Fakat bir türlü bu imkânlardan kâfi derecede yararlanamamış ve kaliteli bir seviyeye ulaşamamıştı. 1 Ağustos 1960 tarihinden itibaren tatbik edilen programlar durumun 27 Mayısdan sonra dahi değişmediğini gösteriyordu. Bunun belli başlı sebeplerinden biri İstanbul Radyosu idarecilerinin Türkiyenin diğer bölgelerindekilere kıyasla daha aydın sayılan kendi dinleyicilerine hitabetmenin güçlüğünü ve özelliklerini öğrenememiş olmalarıydı. Eskiden üstünde durulmaktan korkulan çeşitli konulara artık İstanbul Radyosunun programlarında yer veriliyordu. Fakat bu konuların dinleyiciye radyo tekniğinden uzak şekillerle takdim edilmesi işin değerini sıfıra indirmiyorsa bile çok azaltıyordu. Radyolarımızın yalnız yeni fikirlere değil, yeni program şekillerine de ihtiyaçları vardı. İstanbul Radyosunda ise çok ilgi çekici bir hale getirilmesi imkân dahilinde olan "Kahramanlar Saati" hâla eski şekliyle yayınlanıyor, çoktan miadını doldurmuş olan Cemal Reşit Rey'in "Piano Dünyasındaki Gezintileri" de hâlâ devam ediyordu. Gönül istiyordu ki radyolarımız, hiçbir faydası olmayan alışkanlıklardan 27 Ma?! yısdan sonra tamamen kurtulsunlar ve büyük bir hamle yapsınlar. 1 Ağustosda yeni programlara geçen İstanbul Radyosundan sonra Ankara Rad-, yosu da 1 Eylülde bu hamleye başlat maya hazırlanıyor. Şimdi bütün gözler ve kulaklar memleketin her tarafına sesini göndermek, aydınından köylüsüne kadar her çeşit dinleyiciyi tatmin etmek zorunda olan Ankara Radyosuna çevrilmiş, bu istasyonun 27 Mayısdan sonraki yeni programlarını bekliyor.

S P O R

Olimpiyat

İyi başladı ama..

İnkılâptan sonraydı. Merkez Danışma Kurulu ve Milli Olimpiyat Komitesi Ankarada toplanmış iki gün devamlı olarak çalışmıştı. Açıklanan kararların içinde en çok Millî Olimpiyat Komitesinin kararı dikkati çekmişti. 1960 Roma Olimpiyatlarına gidecek Türk kafilesi 115 kişiden 47 kişiye indirilmişti. Olimpiyat Komitesi, birçok kollarda başarı sağlamamızın imkânsız olduğuna kanaat getirerek bu kararı vermişti. Karar, isimleri bu toplantıda silinen idareci ve sporcular hariç, tasviple karşılanmıştı. Çünkü Olimpiyatlarda başarı sağlayabileceğimiz kolların güreş ve binicilik olduğu herkesin malûmuydu. Ancak, Millî Olimpiyat Komitesi güreş ve binicilik dışında, görgülerinin artırılması .için, futbol, atletizm yelken kollarına da şans tanımış, Roma'ya Amatör Milli Futbol Takımımız ile 5 atlet ve 3 yelkencinin götürülmesini de uygun görmüştü.'

îyi gitmedi..

Olimpiyat kafilemiz evvelki haftanın başına kadar değişmedi. Evvelki haftanın başından itibaren her gün gazetelerde kafileye bir veya iki ismin eklendiği haberleri görüldü. Milli Olimpiyat Komitesi kafilede değişiklik yapmak için Beden Terbiyesi Genel Müdürü Tümgeneral Hüsamettin Güreliye yetki vermişti. Güreli de kendisine yapılan müracaatleri geri çevirememiş, Olimpiyat kafilemiz günden güne artmıştı. Açıkçası girişilen pazarlıkta, cömert davranan Beden Terbiyesi Genel Müdürü olmuştu. Önce beş atlet ona çıkarılmış, arkasından kafileye 1 yüzücü, 1 futbol hakemi, 2 güreş hakemi, 2 atletizm antrenörü, 4 ordu temsilcisi, iki masör, 1 doktor;. 2 atlet -ki bunlardan biri Ekrem Koçaktır- ve 4 idareci daha eklenmişti. Böylece kafile 90 kişiyi aşıyordu.

Oysa Olimpiyat gibi, dünyanın en büyük spor organizasyonunun yıllar önce kurulmuş bir düzeni varda. Herhalde olimpiyat oyunlarım tertiple» yenler de programlarını bizim gibi 15 gün önce tesbit etmemişlerdi. Meselâ, olimpiyatları takip edecek gazetecilerin adları, komiteye tam bir yıl evvelinden bildirilmişti. Komite bildirilen isimlere göre müsabaka ve haberleşme yerlerinde yer ayıracaktı. Yine olimpiyata katılacak milletler gönderecekleri sporcu sayısını çok önceden bildirmişlerdi. Olimpiyat kampında bildirilen listelere göre yerler, ayrılmıştı. Bu düzene

Ekrem Koçak
Sonradan girdi...

bütün milletler uymak mecburiyetindeydi. Meselâ Amerika, olimpiyat şampiyonluğu muhakkak olan bir atletini üç gün öncesine kadar kadrosuna alamamıştı. Olimpiyat seçmelerinde ilk üçe giremeyen Dünya gülle atma rekortmeni Bill Nieder'i kadroya dahil edebilmek için Amerikalılar günlerce çâre düşünmüşler nihayet, dünya rekortmeni Cumartesi günü Californiyada gülleyi 20 metre 06 Cm fırlatınca, kadrodaki güllecilerden Pave Davis'in yerine takıma alabilmişlerdi.

Olimpiyatlara 47 kişilik kafile ile katılacağımız bildirildiğinden, Türkiye için olimpiyat köyünde, 47 kişilik yer ayrılmıştı. Bunun sonradan artırılması da imkânsızdı. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü tarafından oganizatör İtalyanlara bir rica yazısı gönderilmiş, Türk kafilesinin çoğaldığı bildirilmişti. İtalyanlardan gelen cevap ise oldukça düşündürücüydü. Programın çok önceden tesbit edilip, bildirilen listelere göre yer ayrıldığı, yapılacak birşeyin olmadığı yazılıyordu. Bu demekti ki, Romada Türk kafilesinin yarısı açık ta kalacaktı. İdarecilerimiz bu defa kurtuluşu, Roma otellerinin birinde, yersiz kalanlar için yer ayırtmakta buldular..

Yeni rekorlar

Amerikalı atletlerin, Cumartesi günü arka arkaya 4 rekor kırmaları spor dünyasının en önemli hâdisesini teşkil etti. Kaliforniyaya bağlı bir şehirde cereyan eden müsabakalarda kırılan rekorların hepsi muhteşem denilebilecek şekildeydi. Zenci atlet Jesse Owens'in 1936 yılında 8 metre 13 santim atlayarak tesis ettiği Dünya uzun atlama rekoruna çok zor yaklaşılabilmişti. 24 yıl içinde hiçbir atlet bu rekoru kırmağa muvaffak olamamıştı. Fakat 21 yaşındaki Ralph Boston, Cumartesi günü bütün tahminleri altüst eden atlayışıyla, 24 senelik rekoru aştı. Boston daha önce de 8 metrenin üstüne çıkmıştı. Bunlardan birini geçen yıl Türk sporseverleri de görmek bahtiyarlığına erişmişlerdi. Boston mevcut rekoru zorluyordu. Fakat kimse bu rekorun 8 m 21 cm. gibi, 8 cm farkla kırılacağım da tahmin etmiyordu.

İkinci rekoru ise, Dünya gülle atma rekortmeni Bill Nieder tesis ediyordu. Bir zamanların şöhreti Parry O'Brien'i 1 yıl içinde ilk plândan silen Bill Nieder, olimpiyat seçmelerinde ilk derecelere giremediği çin, o Amerika takımına alınmamıştı. Nieder'in asıl gayesinin gülleyi 20 metreden fazla atmak olduğu bütün sporseverlerin malûmuydu. Bir defasında 19.99 metrelik atışıyla arzusuna yaklaşmış, fakat rekoru henüz kabul edilmemişti. Nieder Cumartesi günü dördündü hakkını kullanırken hem Dünya rekorunu kırıyor, hem de gülleyi 20 metrenin üstüne atan ilk atlet ünvanını kazanıyordu., Nieder 20 metreyi tam 6 cm geçmişti.

107 kilo ağırlığındaki Conolly'nin de çekici 70 metrenin üstüne fırlatması, Nieder'in rekora kadar önemliydi. Conolly yıllardan beri Dünya çekiç atma rekoruna sahipti. Birkaç defa demirperde gerisi atletleri Conolly'nin rekorunu kırmışlar, Conolly rekoruna sonradan yine sahip olmuştu. Son defa 70 metre 33 cm lik atışıyla kendi rekorunu 1 metre 65 cm geçiyor, Dünya atletizm tarihine kırılması güç bir rekor kazandırıyordu.

Vatanınıza ve Yuvanıza Hizmetin en Kolay Yolu
HÜRRİYET İSTİKRAZI TAHVİLLERİ
% 6 faiz getirir
vergisiz, külfetsiz, emin gelir kaynağıdır
Milli Emlâk satışlarında para yerine verilebilir
Devletçe teminat olarak kabul edilir
Bankalarda, Malsandıklarında, Askeri ve Mülki Saymanlıklarda vatandaşlarımızın istifadesine arzedilmiştir.
FAAL

ŞİDDETLİ

BAŞ

AĞRILARINA
KARŞI

GRİPİN

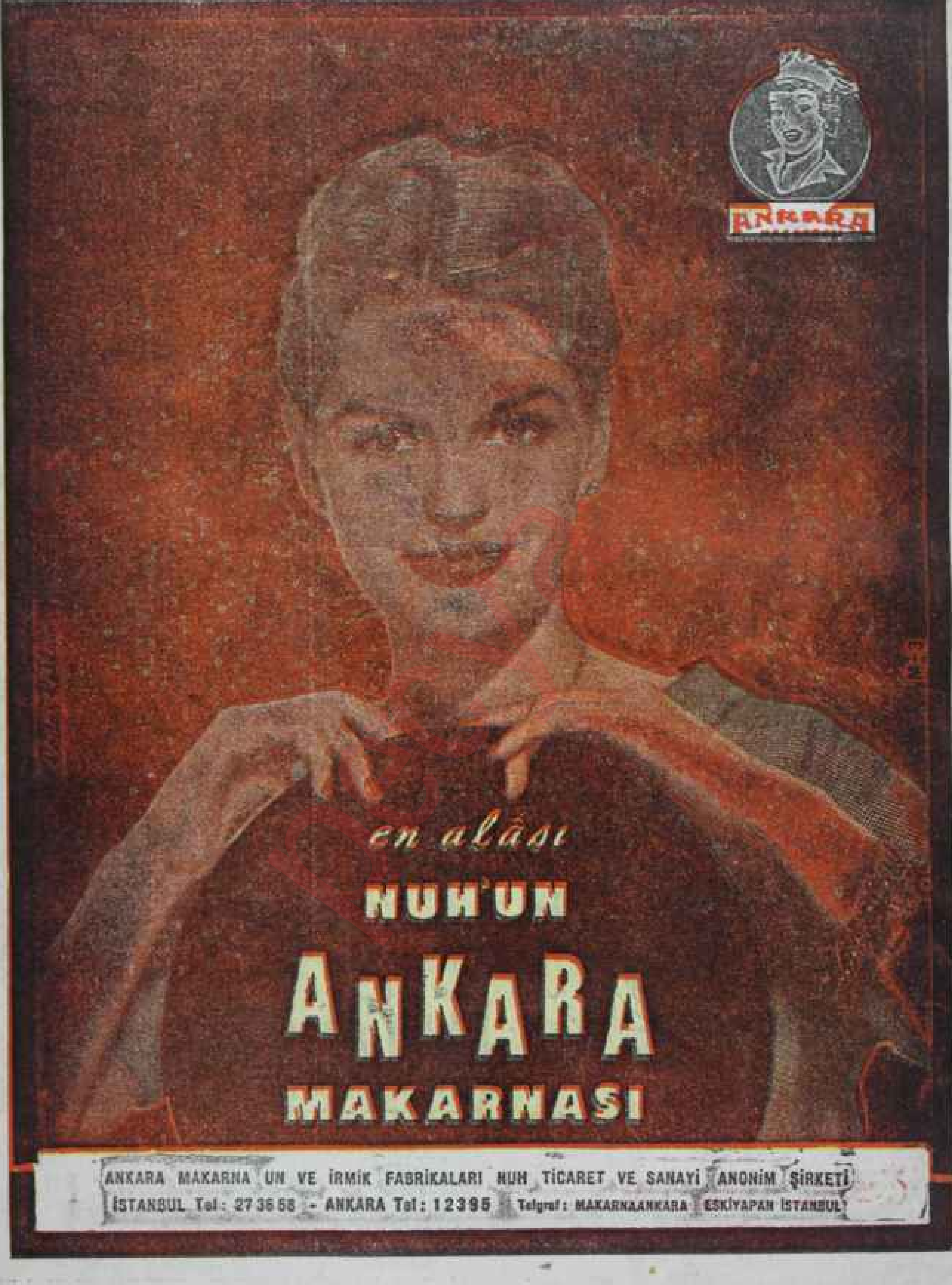
başarı ile kullanılır!

4-29

GRİPİN 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir

ANKARA
en alâsı
NUH'UN
ANKARA
MAKARNASI
ANKARA MAKARNA UN VE İRMİK FABRİKALARI NUH TİCARET VE SANAYİ ANONİM ŞİRKETİ
İSTANBUL Tel: 27 36 58 - ANKARA Tel: 12395 Telgraf: MAKARNAANKARA ESKİYAPAN İSTANBUL